Rättfärdiggörelsen genom tron. Skildringar från den frikyrkliga rörelsens genombrott. Första delen

Bokutgåva

Tidens förlag, Stockholm 1916.
I.

Anders Fall sköt med ett skrapande ljud bötesstolen ett stycke ifrån sig utåt golvet, reste sig i hela sin fjorton kvarters längd, sträckte på benen och armarna så att det knakade i de styvnade lederna, vek ihop sillgarnet i rundlingar över stolen och gick bort till stugans gavelfönster.

Det hade varit den första dagen på året som »Februari med sin luva lockat barnen utur stuva», som det gamla, varje år citerade ordspråket sade. Ehuru i månadens början hade solen då och då tittat fram mellan regnmolnens trasor. Isen, som lagts på under juldagarna och varit tämligen fast, skulle snart gå av igen om det hölle på så med vexelvis storm, sol och tö. Den lilla snön, som kom i januari, hade redan gått, blott här och där längs stengärdesgårdarna låg den ännu i vitgrå fläckar. Marken var svartgrå, och svartgrå voro de ur marken uppstigande stenarna och de långa stenmurarna, som delade nejden i ned mot havet slingrande remsor. I sydväst skymtade bleka flammor av den döende dagen. Åt sydost till tittade halvmånen fram mellan de hastigt seglande molnmassorna, och i dess sparsamma ljus gliste de våta hällarna från det obebodda skäret utanför ön. Isen i sundet hade en matt tjärfärg, som den stundom fick på vårarna, strax innan den bröt upp, och längst ute i söder blänkte det mest varenda minut en kam av skiftande krusigt silver. Det var Ilebådans bränningar, som sällan unnade sig någon ro. I årtusenden hade de filat de rundpolerade klipporna därute, och de höllo på därmed även i kväll. Bölja kom efter bölja i bredryggad självmedvetenhet, tills den plötsligt bröt ryggen av sig i vanmäktigt raseri, slungande sin fradga upp mot himmelen; den glänste och glittrade i månstrålarnas ljus, och när vattenmassan föll ner, brusade det som från ett vattenfall.

Maria kom in med maten. Anders tillhörde de fiskare, som hade litet att äta under vintern. Han hade nu bara sig själv och Maria att sörja för, sedan de båda sönerna flugit ut och bildat egna reden väster om Atlanten, dit så gott som all ungdom hade börjat styra kosan. Sommaren igenom skötte han sitt inskärsfiske. Utomskärs på sillfiske eller med torskkrokarna for han blott sällan, när någon i vrakelagen insjuknat eller någon måste stanna hemma någon dag för att sköta om sådden som allra hastigast eller hugga av gräset eller säden på de små åkerlapparna. Annars tyckte han numera bäst om att fara litet som han ville.

Han var skuldfri med sina torftiga redskap, sin båt och sin stuga. På vårarna, när isen gått av, när det led mot april och strömmingen kom inomskärs för att leka i fjärdarna, tog han sina fem, sex garn och gav sig efter dit in och fick på en natt tio à tjugo valar eller så, om det ville sig väl. Så kunde han hålla på, tills man kom in i juni. Det var en glädje för en, som slitit hårt i ungdomen, att nu på gamla dar få ligga därinne ensam under de ljusa vårnätterna och se hur bokskogen slog ut, ibland så hastigt, att man nästan på ett par timmar kunde se hur utvecklingen skred framåt, hur den fina, ljusa grönskan utvecklade sig, tills den därinne i skogen bildade ett makalöst valv, som ingen direkt stråle från solen silade igenom, höra hur göken gol däruppe i dungarna och näktergalar tävlade med varandra av alla livets krafter inne i de täta snåren.

Sedan kom sommaren. Då var det att plumsa på fjärdarne och vikarne med gädddrag och flundregarnen och ålakrokarna. Alltid blev det så mycket, att det blev bröd för dagen och mjöl till grisen, och när vintern kom, fanns det för det mesta därute i förstukammaren en sida fläsk, en säck mjöl och lite potatis i källaren hos bonden därborta. Hade så Maria under sommaren lagt undan några kronor till ett fjärndels skålpund kaffe då

och då och lite snus åt sig och tobak åt gubben, så var det inte lönt att komma och försöka inbilla Anders Fall, att inte Gud var god. Det fanns bevis nog för den saken. Om andra däruppe på landet hade slott och åkrar och all upptänklig grannlåt, det angick inte Anders. Han kände, att den visa Salomo nog hade rätt, när han förklarade, att ett blitt hjärta är kroppens liv, men avund är som var i benen. Han var nöjd med sin värld, och världen var nöjd med honom.

Maria hällde upp potatisen ur grytan, och den salta sillen fräste på stekplåten i isterflottet och fyllde rummet med det allra ljuvligaste os. Sin vana trogen, när han mådde riktigt bra, gick Anders med stora steg fram och åter från bordet till dörren, så att det knakade i de breda, vitskurade golvtiljorna. Som han gick så där, njöt han av att anställa jämförelser mellan förr och nu. Han såg på det lilla häftet där borta på bordet, som nyss anlänt från posten, och som han skulle läsa, när han ätit. Det väckte till liv tankar på hur upplysningen gick framåt. Där, i den lilla missionstidningen, som kom en gång i månaden, kunde man nu få läsa om missionärer och andra arbetare i vingården, om dem, som offrade sig för att utbreda evangelium bland hedningarne, och om ministrar och andra av denna jordens mäktige, som Gud ställt bakom dem. Ibland kunde det slumpa sig så, att man fick läsa även om andra saker, som hände ute i världen, och i förra numret hade det stått en bra bit om seder och bruk i Indien.

En har det nå't till bra nu för tiden! En vet rakt inte, att en lever. Det finns då, rakt ingen gräns för Guds godhet!

Anders tänkte på hur det varit förr i världen. Han hade under dansk-tyska kriget som båtsman i flottan legat på bevakning och haft så gott som ingen inkomst, och hemma satt modern, änka med åtta barn efter mannen och av dem voro fem så små att de inte kunde hjälpa till att skaffa mat i huset. Och så kom det hårda året, som man ännu stundom talade om i stugorna. Havet kunde ge fem kast sill för att en slet en hel natt med att sätta och dra in åttio sillgarn, och jorden gav ingenting, det var som om Herren vänt sitt ansikte bort från mänskligheten. Men fick en någon gång en val sill eller två, så var det en glädje, då fick fruntimren fara en mil till stan för att sälja den och köpa vetekli för pengarne, så fick de på väg från stan fara en mil till skogen på fastlandet och plocka knopp av björk och bok för att fylla ut kliet med och hamra samman det med yxhammaren innan man av massan kokade en knappast ätbar gröt. Det var tider, det var tider!

– Ät nu! sa' Maria.

Anders satte sig. Potatis, möra så di sprack, och stekt, salt sill med doppa till potatisen av flottet från isterbiten och bröd och sur kärnmjölk från bondens till! Du gode Gud!

Den gamla seniga stofthyddan med den stora benstommen sög ännu i sig mycken mat. Men så åt en bara två mål mat om dagen så här på vintern, när en inte for på sjön, utan satt hemma och sysslade med garnen. Så blev det förstås kaffe, med en bit sammalet rågbröd till, ett par gånger om da'n. Man svalt inte.

Det dröjde endast få minuter tills potatisen sinat avsevärt i fatet och en hög av skalor samlat sig på bordsskivan framför Anders tallrik. Till sist var högen så stor som en liten hattkulle.

Då reste Anders sig, lade ihop händerna och räckte dem i höjden, så att de nästan nådde upp till ryggåsbjälken i stugan, de blåa ögonen, som genom vanan att blicka uppåt till sist själva återspeglade himlens klara blå och voro fulla av barnslig förtröstan, riktade han stadigt mot taket och sade halvhögt:

– Tack, tack, käre Far!

Han gick bort till kakelugnen, där den nyss uttagna bussen tronade på ugnens ena hörn och knappt hunnit upphöra att ryka, stoppade den i munnen och började vandringen på nytt. Maria rakade ner skalorna på tallriken, torkade av bordet och gick ut med resterna i köket. I mörjan i kakelugnen stod kaffekitteln till

värmes, och då Maria kom in igen, hade hon med sig kopparna och ett stycke kaksocker i ett papper.

Som han stegade upp och ner på golvet från bordet därframme till köksdörren vid kakelugnen drog, som för det mesta under dessa dagliga vinterpromenader, åter en bit av hans livs saga upp för hans syn.

Det gled en skuggning över det långsmala ansiktet, och mungiporna med de många djupa fårorna drogo sig uppåt.

– Nää du! sa' Anders och rätade sig en smula. Ola Mias Lars var en snålvarg och gav aldrig något till de fattiga, som bodde omkring honom. Jag gick hans ärende som behåller de arma vid rätt, som lovat att han skall förlösa den fattige, som ropar, och de elända, som ingen hjälpare hava.

Det var Satan, som höll sig framme, så snart Anders mådde lite väl. Nu kom han för att förstöra lördagskvällen för honom och ville påminna honom om en synd, som Anders inte, han visste inte själv av vad anledning, kunnat förmå sig till att be om förlåtelse för. Han hade aldrig kunnat förmå sig att ångra den, och då ville han inte tala med Gud om den heller.

Anders hade en tid i sin ungdom stulit potatis och sill från de mera bärgade och gett åt fattiga änkor och orkeslösa gubbar. Han hade inte varit ensam om den sporten. Det var förresten märkligt att tänka på hur exemplet kunde smitta. Nu visste en del människor, särskilt i städerna så mycket, att snart ingenting gjorde intryck på dem. Men då, för över fyrtio år sedan, fick man inte veta mer än man hann samla tankarna och bedöma en sak eller person. Då visste man inte, vad ministrarna hette, och inte hade en reda på, vad kungarna i halva världen var för ena. Men de man kände sysselsatte tanken så mycket mera. Då visste en bara om Karl den tolfte, Bonaparten, Karl Johan och så Han förstås – Lasse-Maja. De två hade krigat åt Sverige, Bonaparten hade krigat mot Sverige, men hur det gick, fick en aldrig någon reda på, för det var ingen, som kunde förklara det riktigt. Somliga sa' att vi hade segrat och sprängt upp Leipzigs portar. Bonaparte var från första början bara en liten kung i Leipzig, fast han sen ville lägga under sig hela världen – men bara fick Frankriket. Andra sa', att vi hade förlorat och mist en del av landet ... det fanns nog ingen som längre mindes hur det gått till, för di som var med var döda. Men Lasse-Maja, han levde i förra kungens tid, han stal från de rika och gav åt de fattiga och stal aldrig från andra än dem som han visste inte läto sig förbarma över de fattiga. Hans synder kom nog aldrig att bli inskrivna i den stora boken däruppe. Han var hjälten på kaffeställena i stan, och när fruntimren kom hem till stugorna ute på öarna, var det rent ofantligt, vad di målade ut honom. Och alla ynglingar, som drevo ute på sina hyss om höstkvällarna, drömde om att ärva Lasse-Majas mantel och försökte med det samma sin fallenhet för kallelsen. Det stals potatis ur böndernas källare, och sillfjärdingar och vedbördor, och kånkades bort till gamla gubbar och ensamma änkor, så att ön kom i uppror, ty ingen fick ha sitt i fred. Och varenda fattig och ensam bliven käring satt uppe halva nätterna på höstarne och väntade på att Gud skulle låta någon Lasse-Maja kasta ner en tunna potatis genom ryggåsstugans låga skorsten, vilket ock hände ibland. Nå, det hade gått över. Det hade bara varit på modet en enda höst, alldeles som den där krinolinen. Men Anders hade varit den värste den höst det varade.

Anders stannade och talade till det lilla låga fönstret med de fyra små mörka rutorna, vilka vid dagsljus plägade skifta gredelina av ålder. Han tittade ut i den glastilltäppta lilla gluggen, som om Satan retirerat ut till det halvmörka glitterskiret, som flödade från himlavalvet ner på den uppblötta marken utanför:

– Jag vet jag aldrig tog en bit för egen del och aldrig så mycket som en potatis från dem som brydde sig om de fattiga. Di som följt Herrens bud att låta sig vårda om sina medmänniskor, di ha sällan något att stjäla här på jorden, det är sådant folk, som förvärvar skatter där inga tjuvar kan stjäla... Di andre ... om dem hette det nog den gången, att di vägts på en våg och befunnits för lätta.

Han vände sig åter inåt rummet och trampade hårt på tiljorna.

– – – Det är nog inte i misshugg som Gud satt fattiga och rika bland varandra. De fattiga vill han pröva genom fattigdomen, och de rika luttrar han på annat sätt. Deras ansvar blir inte mindre, om de inte lyssna till den fattige, som räcker ut handen för att få hjälp. Då skall det inte bli en droppe vatten för dem i helvetet, det har han sagt, som inte ljuger, – – – det ligger den rike mannen nu och prövar på!

Det var nog Guds finger den gången! Han som rår om himmel och jord och alla de ting, som finnas på den, det är ingen konst för honom att göra den fattigaste rik som själva Salomo. Medlen sörjer han själv för. Han använde korpar för att föra kött och bröd till Elias. Och säger inte Luther, att han till och med använder djävlar i sin tjänst? Det är inget tvivel, att det inte var han, som sände oss de där kvällarna med potatis till folk, som inte visste sig råd för en bit mat. Hade det varit synd, så hade hans Ande nog stött på. Han har lovat att föra mig på rätta vägen för sitt namns skull. Och gack du nu ner till helvetet!

Han hade nu hunnit fram till bordet och halvropade de sista orden ut i fönstergluggen.

Men Satan släppte inte taget så lätt.

I det Anders vände framme vid bordet kunde han utåt sydostkanten i det nu klarare månskenet se silverskiftningen från bränningen därute. Den skiftade i blått och vitt och såg ut som det bleka skenet från en blixt. Dragen i ansiktet hårdnade och blevo sträva som läder. Det var en enveten djävul! Anders kände igen det där sedan hundraden kvällar, tog ner bibeln från skänken och satte sig vid bordet.

Vid skimret från bränningen hade själafienden påmint honom om något, som han aldrig talat om för någon annan än Gud. Det utgjorde den mörkaste punkten i hans liv, tyckte han själv.

Det var nu mer än tjugufem år sedan.

Han hade varit ute på grunden och dörjat torsk. Det var en eftermiddag på hösten, och mot skymningen drog det upp till oväder, varför han satte till segel och styrde mot land. Men när han kommit in bland bådarne, bröt det efter kvällningen ut ett rasande oväder. Himlen och det lilla man kunde se omkring sig av havet var ett enda blygrått, som med täta mellanrum upplystes av blixtarnes skära sken. Strax när orkanen började, hade han rivit ihop seglet och körde för focken; den tordes han nämligen ej springa fram och ta in, annars hade han slagit ut i trekantseglet och kört för det. Men i de härda byarne gick båten för bara focken med en fart som en ångbåt. Stormens dån överdövade allt utom åskans ideliga knatter, som lät som om jättarne vält ner plåtlass efter plåtlass från himlaförråden. Nu slog åskan ner strax akterom båten. Det small så att det var säkert en gast hon slog ihjäl. Anders kände sig i dödsångest, ty han väntade att köra rätt in i en både vilket ögonblick som helst. Då kom ännu en blixt, en genom kropp och själ skärande, och i dess blåvita sken ser han gasten hänga utanför relingen, om vilken en näve hugger tag. En riktig människonäve. Gasten är barhuvad med långt hår och ser ut som en människa. Och vilken människa! Vem liknade han? Hade inte Anders tyckt, att han liknade en som bodde på andra sidan ön. Anders tar handyxan som ligger i bakstammen för att hugga i relingen efter gasten, som vill in. Kommer han in, så slår åskan ner i båten, därom är det intet tvivel. Men i det Anders lyfter yxan för att hugga, slår åskan åter ner strax akterom båten med ett jord och hav skakande brak. När hans bländade öga åter kan urskilja något, ser han att gasten är försvunnen, det var säkert honom, som åskan nu slog ihjäl. Inom kort lugnar det av, åskbyn drar så småningom nordöver. Anders ser ljusen i stugorna på land och hittar bryggan. Men morgonen därpå spörjes det, att ett vrakelag seglat ut sig på kvällen på den platsen, där Anders var, då åsklan rasade. Anders har ofta sedan undrat över om det inte var en av de drunknande, som i ett ögonblick fick tag i hans båtreling men ej orkade hålla sig kvar. Hans undran har alltid velat gå över i fasaväckande visshet. Gastens ansikte var likt Anders Larssons. Det var endast ett ögonblick han i förbifarten, när han kastade blicken ner i lä, hann iakttaga synen, men än i dag, när han tänker på den, eller när djävulen är framme och säger honom, att han med yxan skrämt en nödställd att släppa sitt tag, tar han bibeln och tackar Gud, att han aldrig hann hugga

till. Men lika ofta plågar honom tanken, att han kunnat göra något för de nödställda, om ej hans rädsla och tro på otyg sprungit i väg med hans förnuft.

Han sitter fördjupad i en av Davids psalmer. Konung David hade gjort grova snedsprång han med i sin ungdom, men ändå var han en man efter Guds sinne, ty Gud ser till hjärtat. Därför var David Anders älsklingsförfattare.

– – –

Anders hade i sin ungdom inte varit mors bästa barn. Då, på den tiden, när brännvinet kostat femtio öre kannan och en del av dem därute såväl som de uppe i skogsbyarna hade levat som oskäliga djur, då hade han växt upp. Konfirmationen och vigseln hade jämte jordfästningen varit det enda man fått och begärt av överheten; ja, så hade förstås någon gång på året en av bönderna farit till uppbördsstället med krono- och kommunalskatten, den skulle förstås ut, ty annars hade landshövdingen och länsman inte haft något att supa och klä sig i långa ytterrockar för. Ty det kunde man vara på det klara med, att kungen fick nog det minsta. Men skatten skulle betalas, och sen det var gjort, hade man inte mer med storbukarna att göra. De aktade sig också väl för att visa sig mer än som var nödvändigt. Ty sedan gammalt fanns det något, som närapå kunde kallas för agg mot all överhet dold nere i själarnas djup, och herrar med guldband om mössorna tålde man inte den tiden och dåligt nog ännu. Man var på det klara med att storbukarna inte hade någon kärlek tillövers för öborna heller. Och man hade för resten inte med dem att göra. Skatten betalade de som kunde, sedan gubbarna spottat och dansat på skattsedlarna en tid, och dem som inte kunde betala lönade det sig inte att fara och panta, det visste herrarna gott på förhand. Och slogs några av pojkarna och en blev lite mer hudflängd än den andra, så var det att ge lite mer nästa gång; domstolarna skulle man inte besvära, när en inte hade så en kunde muta dem, och det hade ingen på öarna, för där var inkomsten liten, och att köpa herrar det var dyrt. Inne i stan fanns en oskäligt hög långrock di kallade för landshövding, det var han som söp upp det mästa av skatten. Men det fanns ingen, som visste sig ha sett honom, så att han kunde tala om hur han såg ut. Det var en så hög herre, så att ingen hade kommit sig för att försöka få tala vid honom.

Man behövde Gud ske lov inte tigga något av honom. Man byggde sina båtar därute. Det fanns personer, som hade det till livsuppgift. Garnen band man själv, och bomullsgarnet, som gick åt till dem, lämnade handlaren i stan på kredit, det for han inte illa av, ty han skrev upp bra, och det fanns ingen, som ville vara känd för att bedra sin nästa på ett öre. Behövde en låna tjugufem riksdaler, så gick det för sig, det fanns en och annan gammal bonde, som hade några styvrar i ett strumpeskaft i kistans lönläddika och räntor var det inte tal om, ännu. Så levde man för sig själv. Men bland ungdomen rasades det lite i tjugoårsåldern, och alltid var det en och annan, som var värre i superi och slagsmål än de andra, fast de just inte gjorde någon människa för när, som ville vara i fred. Men sins emellan kunde de tampas på lördagskvällarna och en av de värsta, som funnits på den tiden, hade just varit Anders.

I sitt vilda övermod hade han en gång vågat sig med ett par andra ut på frieri till grannön Vallö, vars ungdom var samlad till lek. Besöka Vallö lekstugor och tävla med infödingarna om jäntorna, det hade ingen vågat förr, det man visste. Han var snart igenkänd, och det dröjde inte länge efter ungdomens första förundran över sådan ohörd djärvhet, förrän strid söktes, ty det var något som ej stod att tåla att ungdomen på öarna besökte varandra på så sätt. Falls kamrater skyndade till båten för att, om det tarvades, sätta sig i säkerhet till sjöss. Fall blev ensam ute på gården, där man tog mot den objudne gästen med sten och gärdsgårdsstörar så att det dunkade i kroppen på honom som då man stenar en oxe. Han drog sig under ideligt försvar baklänges, tills han kom bakom en stenmur, som gav honom rikligt med försvarsvapen, och över vilken ingen vågade följa honom och så kom han välbehållen till de andra i båten. Men på länge for ingen till Vallö mer i sådant ärende och ingen hade heller gjort det före honom, utan skulle man ha en mö från Vallö, så for man till och från hennes hem medan det var ljust på dagen. Även det hände endast sällan. De båda öarna voro fientliga stamområden, vilkas invånare hade drabbning var midsommarafton och

friveckolördag och då valde stadens neutrala mark till krigsskådeplats.

Men ett år strax före jul, när allt otyg begynt komma i farten, hade Anders mött sin överman. En lördagskväll hade sinnet runnit på honom, han drack sig mer oregerlig än vanligt och begav sig ut för att »slå ner den förste han mötte, om det så var satan själv». På stigen över den öde mossen måste han passera en bäck, sedan gammalt känd som ett tillhåll för gastar och allt mörksens anhang. Från spången, som gick över bäcken, kunde han på andra sidan tydligen se en huvudlös man, ännu längre och grövre än han själv. Anders rusade rytande över spången, lyfte näven och slog till. Men i samma ögonblick fick han själv ett slag, så att han flög flera famnar bort och blev liggande, och dock kändes slaget endast som om någon slagit till honom med en tung jordtorva. Hur han kom till medvetande och hem, visste han inte, men när han kom till besinning, voro tre tänder borta på ena sidan av munnen och hakan förvriden och blev så alltjämt. Han hade träffat på avgrundsfursten själv, som var ute i känt ärende. Från den dagen sökte Anders Herran och gjorde så småningom sitt inträde bland dem som räknade sig till Guds lilla utvalda skara.

– – –

Men det var nu många år sedan dess. Och det var närapå lika många år sedan han tog avsked från flottan och ägnade sig uteslutande åt fiske. Hart när oräkneliga strider hade han utkämpat på havet, i odäckade båtar under snöstorm och regn, ofta med en halv val sill som lön för nattens arbete, möda och vaka. Men den rena hungersnöden hade ändå alltid hållits utom dörren, och så småningom hade han kunnat betala det lånade igen. Och nu, sedan barnen lyft vingarna till flykt för längesedan och fått egna bon i den nya världen, sedan han endast hade Maria och sig själv att sörja för, log lyckan oavbrutet mot honom, tyckte han.

Ty fisket inomskärs, som han nu födde sig på, var den rena barnleken mot hans forna utomskärsstrapatser. Det var mest att beskåda naturens härlighet och prisa Gud, medan han rodde av och an i vikarna. Och var han gick i land voro numera alla, äldre och yngre, andligt och världsligt sinnade, glada vid att få språka med honom. Han hade också mycket att tala om från den tiden, han var i kronans tjänst, gjorde långresor och hade tillfälle att »besöka sju konungariken och titta in i det åttonde», som han sade ibland. Och när isen lagt sig och drivorna hopades längs stenmurarna och det under de långa glädjelösa vinterkvällarna eller på söndagarna blev karlarna för trist hemma i stugorna, var det många av öns bebyggare, även av dem som icke voro »dragna», som tittade in till gamle Anders Fall. Och det var knappast någon, som bockade sig för att krypa ut genom den låga dörren, som tyckte att han därinne illa använt en kväll. Då pratades det om sjöresor och fartyg och främmande städer och Pantzarhielmar och Sjöcronor och allt vad officerare hette på det och det fartyget, och ofta kunde klockan bli både halv tio och mer innan gästerna bröto upp och sade adjö. Maria knotade ibland över att det tog hårt på kaffet och att Falls tobaksstänger blevo väl odryga. Fall ville tysta henne med apostelens ord om att man icke skulle försumma att utöva gästfrihet, ty därigenom hade många ovetande fått englar till gäster. Men Maria muttrade ändå och tyckte, att fanns det englar bland dem och drack de ur hennes kaffe och åt av Anders tobak, så kunde de åtminstone spotta i kakelugnshålet och inte var de stod och satt, på hennes renskurade golv och nytvättade trasmattor.

– – –

Maria kom nu in och ordnade med kaffekopparna på bordet och gav sig sedan i färd med att med sina starka hörntänder knäcka bitar till kaffet ur ett kaksockerstycke. Ett sådant lyxverktyg som en sockertång var det få på ön som hade, man slog sönder sockret med en sten och en bordskniv, där man ej använde Marias metod.

Maria var liten med grov benbyggnad men mager. Det syntes på henne som på de flesta andra äldre kvinnorna på ön spår av hård strävan och av allvarsam försakelse under årtionden. Ansiktet hade redan i flickåren barkats av vind, saltvatten och sol och barkningen gick aldrig ur. Hon tillhörde den mörka typen. Öarna voro bärare av två slags raser. Den ena var den ljushåriga, blåögda och merändels storväxta typen

med rödskäggiga män och bleka långlagda kvinnor. Den andra hade bruna ögon, männen ofta yppigt svart skägg och kvinnorna stundom så svart hår, att det rentav stötte i blått. Den typen var ofta småväxt och sades härstamma från ett fartyg från Spanien eller där nere ifrån, som förlist ute på bådarna en gång i tiden. Men det var så länge sedan, att ingen visste ens när det var. Det fanns ingen som levde och mindes det, och historiens gudinna var därute inte äldre än den gamla barnmorskan, som »lärt sig sitt yrke av Gud» och hade mer förtroende än hela medicinska fakulteten skulle åtnjutit, om det funnits någon, som hört talas om en sådan, vilket det gudskelov inte fanns.

Maria tillhörde inte de utvalda. I religiöst hänseende hade hon nog närmast sin mans religion, men hon yttrade sig aldrig i andliga ting. Och inte världsliga heller för resten. Katten, som låg och sov på den uppbäddade sängens sticktäcke, var inte mycket tystare än hon. När Anders en och annan söndag gick bort till sömmerskans på bibelsamtal, gick aldrig Maria med, utan gick då upp till en bondgård, där hon på långt håll var släkt med husmodern, drack kaffe, snusade och pratade bort en stund. Annars satt hon hemma månaderna igenom i sitt lilla varma paradis.

– – –

Anders tittade upp ur bibeln och lyssnade.

Hans vana öra hade hört steg långt borta, de kommo sävligt närmare, det plaskade i den genomdränkta markens småpölar utanför. Anders kände igen stegen liksom de flesta grannarnas. Det var Ola Larsson nere ifrån sjökanten, som kom.

Nu skrapade den nedre halvan av stugans ytterdörrar mot golvet, ett par träskor dompade när de slängdes av i hörnet, dörrklinkan skramlade och in genom dörren trädde i strumpsockorna en liten medelålders, svartmuskig man med yvigt hår, mörka eldiga ögon och en skäggstubb, som frodats till tumslängd sedan mannen tog nattvarden sist, vilket var adventsöndagen.

– Gokväll!

– Gokväll, Ola! Jaså du är ute och går.

– Ja, jag var tvungen att gå ut ett slag. I dag har Avgrundsfursten varit svår!

– Jojo, han vilar inte. Han vet att han inte har lång tid kvar.

– Jag tycker han är värst på eftervintern, innan en stackare kan få garnen eller krokarna i sjön. Då tror jag ibland, att han har rett sig en ny helveteskula i mitt förbannade hjärta, som alltid vill den orätta vägen. Så tycks han ha ätit sig fast där. Då pekar han på Pål och Pär och Hans, och så börjar han:

Di ha det inte hälften så fattigt och eländigt som du har det. Di har potatis och fläsk och ved för hela vintern. Och ändå fruktar di inte Gud, ropar inte till honom, sitter inte vid andras sjuksängar nätterna igenom, som du gjort mång hundrade nätter i ditt liv. Och kommer där en vinddriven, som under den sista stormen förlorat garn och allt, tar di minsann inte som du det bästa garnet och »lånar det åt Herren», i det di kastar det åt den utarmade, som du har gjort så många gånger, för att sedan sätta dig i skuld hos handlanden i stan för att få ett nytt. Nej, di tar det sämsta, om di nu har ett som är dåligt nog. Annars blir det ett par kronor i stället. Så skulle du göra, så hade du en säck mjöl mer när isen lagt sig och du ingenting kan förtjäna, men barnen vill ha mat Det heter att Gud hör korparna, som ropa till honom och han ger dem mat i rättan tid. Tror du att det vore nåt konstigt för honom, som rår om himmel och jord och som leder människornas hjärtan som vattubäckar, att göra dig till ägare av en tunna guld på mindre än en timme, om han brydde sig om din bön och suckan, dina bortskänkta sillgarn eller såge till dina barns nöd? Finge du inte ett knyte sammalet kornmjöl eller ett kok potatis ibland av än den och än den, så vore ni alla ihjälsvultna.

Han höll upp ett ögonblick där han satt framåtlutad med armbågarna på knäna och hatten mellan händerna. Vid det matta skenet från den lilla femtioöres lampan på bordet såg det gråsvarta ansiktet ut som om det nyss grävts upp ur graven och läpparna voro järnhårt hoprynkade till en ring av en ettörings storlek, medan de mörka ögonen stirrade ut i dunklet.

Så fortsatte han:

Jag ska säga att det vill te och hålla väl tag i nådastolen i såna tider!

Men så sa jag: Herre Gud, du hör väl vad den lee Satan säjer! Det vet jag väl, att om din rättfärdighet fått råda, så skulle jag ligga i helvete nu, men din barmhärtighet är större än din rättfärdighet mot dem som du utvalt till salighet. Jag säjer alldeles som din tjänare David sa: Låt mig falla i Herrans hand, ty hans barmhärtighet är stor!

Så blev det liksom lite ljusare och då sa jag te Helvetesfursten:

Hör du lee Satan! Vill du fara rätt ner i helvetespölen, där du hör hemma! Du har inte med mig att göra. Jag har mitt försvar på Fadrens högra sida och när jag slagits med dej tills jag ger upp andan, skall jag få makt att trampa dej som en avslagen huggorm. Vad vill du mej? Jag håller mej fast vid Den barmhärtiges fötter, det har jag fått lov till. Men du, du är ju en avdankad stackare, utsparkad från himmelen, ett avskum för Gud och alla englar och du tror att jag skall bry mig om vad du har att förtälja. Du skall inte bryr dig om hur jag har det, för det har du ändå så litet för. Om det är Guds vägar att jag och de mina skall svälta ihjäl, så angår det inte dej!

Så går han en stund. Men innan en vet ordet av så är han där igen.

– Jojo, jag känner honom! Det är inte så många minuter sedan jag hade honom härinne! inföll Anders. Han kom väl från dej då, kan jag tro. Men för resten kan han nog va på många ställen på en gång. Och så har han så många, som ä skadligare än han själv, som han skickar.

Maria bar fram kaffekitteln och ställde den på en tallrik på bordet. Hon tog det sammalna rågbrödet på sängen och skar ett par stora skivor av det så att Ola skulle få doppa i kaffet.

– Vill du ha kaffe, Ola? frågade hon i det att hon slog upp i kopparna så att tefaten blevo fulla.

– Jo men, kaffe får en stackare inte för mycket av vid denna tiden. När en inte har nåt bröd hemma att doppa i det, så är det inte lönt att koka kaffe. Riktigt kaffe ha vi inte haft i huset sen strax efter jul, men vi ha haft kornkaffe. Men det är ont om veden och ont om brödet så det blir sällan att man kokar nu.

Gubbarna satte sig en vid var ända av bordet.

Ola doppade två grova skivor i koppen, slog ut resten av innehållet i fatet och sörplade i sig. Munnen var inte fullt så hoprynkad, men annars förrådde inte ett enda drag i ansiktet att han fann anrättningen god. Anders fann åter, som så ofta förr, att detta ansikte och dess uppsyn var det mulnaste han sett på något av Guds skapade verk. Kom han i land med femti valar sill eller hade han garnen tomma eller hade de korvats, så att det tog veckor att reda ut dem och lappa dem igen, eller hade han fått dem rivna; i vinter och sommar, i sol och regn, alltid var detta ansikte svart och somliga stunder hade det över sig en skiftning, som var värre än svart. Det fanns inga som mindes att de sett Ola skratta. Hela hans liv var en enda Jakobskamp med Gud och med Djävulen.

– Har du ingen mat hemma nu? frågade Anders, som esomoftast under vintrarna fått stå till tjänst med då och då fem marker mjöl och en korg potatis.

– Jo, det var det jag skulle ta och tala om nu. Knappt hade Satan gått förrän Anna Johans Sven kom med en hel skäppekorg potatis och en spann mjölk och mjöl. Så att i kväll har Gud ske lov de små fått lägga sig mätta. Men det är tråkigt den här tiden, när en inte sen jul fått upp ett liv ur sjön, det är mer än tre veckor sen vi hade bröd i huset. Potatis ha vi haft tills nu nyligen, det köpte Lina en del sist hon var i stan, men det är nio veckor sen dess. Har en grovt bröd och korn till kornkaffe, så går det ingen nöd på en – en halv tunna sill står där kvar än – men bara vattengröt är inte mycket i längden, hälst på vintern, när det kräves en bit fläsk ibland. Men när en då inte ens har mjöl till gröten och barnen börja sin låt, då skall jag säga. – Och så käringen! Hon är ju som ett lamm annars, stackaren, har ett fullt schå med barnen. Men när det blir så trångt som nu, då blir hon liksom Hanna, hon av Naftali stam, som Tobias var gift med, du vet! Hon vill se fromhetens lön liksom hon ville.

– Såå! sa Anders. Det har jag aldrig märkt på henne.

– Jo, hon har tatt sig för med det under de sista åren. I dag sa hon närapå detsamma som Satan, så att jag nästan trodde att han pratade genom henne. Men jag teg, för mitt eget orena hjärta säger detsamma ibland. Jag får nog veta att jag släpar på denna dödens kropp, på gamle Adam! Men är vårt hjärta ont, så är Herren större än vårt hjärta. Det är bara te och förtrösta på Honom. Han håller!

– Jojo, det är just det han gör! sa Anders, i det han reste sig från bordet och fäste ögonen uppåt ryggåsbjälken till tack för kaffet.

Ola lade händerna över varandra och kröp ihop, så att en tredjedel av honom tycktes försvinna, i det att han slöt ögonen och suckade en stund. Det var hans sätt när han ville tala med Gud.

När han åter såg upp stod Anders framför honom med en stång tobak – annars var Ola snusätare, men i nödfall fick den spunna varan duga ... Det stod inte länge på förrän de hade en tredjedel var i munnen och Ola den sista tredjedelen i sin västficka för att ha något jordiskt gott till morgondagen att fira sabbaten med.

Ola fick nu ögonen på ett litet hampbrunt häfte på några sidor, som låg på bortre ändan av bordet och frågade:

– Vad är det?

– Det är Lunds stifts missionstidning! upplyste Anders.

– Heter han så också?

– Vilken?

– Den vite djävulen!

– Den vite djävulen?

– Ja, han som förskapar sig till en ljusens ängel, på det om möjligt ock de utvalda skola förförda varda!

Anders tittade en stund framför sig, förvånad över samtalets vändning. Han visste väl att Ola under de sista åren blivit allt svartare i sin uppfattning av de heliga tingen och att denna mörka åskådning tog sig uttryck i hans hat till de lekmannapredikanter, som sänts ut av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och vilka allt oftare predikade på Lutherska missionshuset inne i stan, där ju all uselhet höll hus. Det vill säga, det var inte enbart lekmannapredikanter man släppte upp där, utan esomoftast predikade där också vigda präster, men de där vigda prästerna med kyrkoherde Ärnström i teten var för Ola bara Satans bete på den grova kroken och med detta bete lockade han omisstänksamma själar i fördärvet. En gång för ett par år sedan hade man efter mycket arbete fått Ola att fara med in till staden en vacker vårsöndag och höra dem. Den dagen hade där

uppträtt två predikanter. Den ene var präst och känd för att ha litet sympatier för den nya läran om rättfärdiggörelsen genom tron. Presten hade knappast läst upp sin text: »Så älskade Gud världen, att han utgav sin ende son, på det att var och en, som tror på honom icke skall förgås, utan få evinnerligt liv» – förrän Ola reste sig och rusade på dörren med sådan fart och i blindo, så att han törnade i bänkarna under vägen, allt under det han överljutt ropade:

– Mina får höra min röst, sade Min Jesus, men den främmande höra de icke, utan fly ifrån honom!

Uppträdet hade i den stora församlingen av småstadsbor väckt stor uppståndelse, enär man trodde att han syftade på någon mörk punkt i predikantens liv och den unge prästmannen blev av det oväntade uppträdet blossande röd i hela huvudet. Tidningen förklarade det med att det var någon sinnesrubbad, en förklaring, som inte gjorde Ola mildare mot Fosterlandsstiftelsen och vad därtill hörde, då händelsen i flera veckor efteråt blev föremål för mycket prat på båtarna mellan stan och ön.

Sen hade han inte varit resonlig beträffande dem. Men aldrig hade Anders hört Ola yttra sig så burdust om den levandegjorda riktningen inom kyrkan som i dag. Det kunde tänkas, att den lekamliga nöd, varunder Ola led var vinter, bidrog till hans tilltagande vrånghet och kärvhet. Men Anders hade haft allt för många tillfällen till att följa honom under årens lopp för att ej inse att han kommit in på en sidoväg, på vilken han nu, hunnit så långt bort att han ej mer ville höra talas om nåden och försoningen i Kristus, utan endast om lagen och domen.

Han svarade:

– Den vite djävulen! Det är varken fråga om den vite eller den svarte djävulen. Det är ett sällskap gudfruktiga män och kvinnor, som slagit sig tillsammans för att skicka ut missionärer till hedningarna. Di ger nu ut den här lilla tidningen, som jag nu har promenerat på och jag har fått ett par häften. Där står om hur di har det som vandra i mörker och dödens skugga, fjärran från Herran och hans evangelium.

– Gudfruktiga män och kvinnor, ja! – – Tror du inte att Satan, som är Guds apekatt, som gör efter allt vad Gud gör, för att han dessbättre ska kunna förvilla arma själar, som vår lärofader Luther säger, tror du inte att han kan förskapa sej te en gudfruktig man eller kvinna, när han kan förskapa sej te en ljusens ängel?

– Tror du han har makt te och förskapa sig te ett domkapitel och en biskop i Lund också? Ty det är ganska säkert att den här tidningen står under uppsikt av biskopen i Lund. Det är jag säker på!

Det ville Ola inte svara på. Det där om biskopen i Lund hade gjort honom lite osäker, men han ville ändå ha något att säga. Tonen hade emellertid förlorat mycket av sin bitterhet, då han frågade:

– Är det den rena läran? De skola komma och säga: Se här är Kristus och där är han, men tron dem icke!

– Den rena läran! Det är väl mycket som är bra att läsa fast en inte kan påstå att det tillhör den rena läran. Aposteln har sagt: Pröven andarna om de äro av Gud! Och det heter att man skall pröva allt och behålla det goda. Så tänker jag göra!

– Men djävulen är ute och söker vem han uppsluka må. Världen är listig. Vårt hjärta vill alltid föra oss vilse! mullrade Ola.

Anders ville inte fortsätta samtalet. Han visste sen otaliga dylika förut, att de slutade alltid med en ordväxling, i vilken bibeln och Luther och Murbeck eller Nohrborg anlitades tills Ola i vredesmod tog hatten och gick. Man kände sig då allt annat än uppbyggd sedan. Fall hade för längesedan funnit att samtal i andliga ting med Ola voro föga lönande, men nära grannar som de voro kunde de ej undvikas emellanåt. Så ofta som möjligt förde dock Anders samtalet på världsliga ting, när han hade Ola framför sig. Denna vinter

hade han nästan helt dragit sig undan från att besöka de »samtal», som »de dragna» under Olas ledning hade då och då hos sömmerskan eller Ola Sörens Kärstin, som hon också kallades.

– – –

Där var Ola högsta hönset i korgen i en liten församling, som under gynsamma omständigheter kunde gå upp till tiotalet och för vilken han läste dagens predikan i Luthers postilla. Så sjöngs psalmer. »Samtalet» bestod merendels i att Ola pratade ensam och han såg just inte gärna att någon annan blandade sig i det. Olas tal var då mest en blandning av vad den och den lärofadern sagt. Och så kommo på de senare åren alltmera utfall mot Evangeliska fosterlandsstiftelsen och baptisterna och de andra, som inte gingo in genom den rätta porten i fårahuset, vilken port är prästvigseln först och främst för ordets tjänare och Luthers rena lära för åhörarna, utan smögo sig in i fårahuset på annat sätt, som tjuvar och rövare. På senare tiden hade det dock blivit fråga om inte denna uppfattning av Evangeliska fosterlandsstiftelsen något förändrats hos flertalet i Olas ring.

– – –

Det fanns vilsekomna präster, som tagit avsked av statskyrkan för att fara bygden kring och predika villfarande lära. Och för närvarande var det någon tvist om en som hette Waldenström och en annan, som hette Ekman. De voro prästvigda men foro omkring och predikade mot lagen och hade delat ut nattvarden särskilt till villoandar i missionshuset. – – – Och de som umgingos med missionsfolket inne i stan, på Lutherska missionshuset, visste berätta hur mycken röra som väckts där av anhängare till dessa och andra. Det hotade att bli ett oväsen över all anständighet, tyckte många. Det var en brinnande strid om de voro frälsta objektivt eller subjektivt och de hotade kasta ut varandra ur föreningen. Ola försummade intet tillfälle att peka på dessa strider, som varnande exempel hur det gick, när man trodde sig kunna gå bitar av salighetsvägen utan prästerlig ledning. – – – Och sådana förskräckliga villoläror sen! Objekt och subjekt?! Vilken lärofader eller vilket ställe i bibeln talar om objekt och subjekt? – – – Och så grälades det om synden var synd eller om synden var skuld – – – och om var det stod i skriften att världen var försonad. – – – – – Det visade hur satan kan sno ihop Guds klara ord när han får hållas. Sömmerskan skulle en gång, vid ett samtal, försöka redogöra för vad den och den invigde inne i stan sa om hur man skulle ställa sig till de många nya lärorna. Men till sist fanns det ingen i sällskapet, sömmerskan inte undantagen, som visste ut eller in i salighetsläran mer. Visst kunde de flesta av dem sin bibel utantill, och nog kände de till nådens ordning med alla milstolparna och irrgångarna, men aldrig hade de läst något om så inkrånglade frälsningsbestämmelser som den skräddarmästarna och skollärarna och alla de andra herrarna inne i staden begynt tvista med och mot prästerna om. Och så hade de kommit i bråk därinne om vilka kolportörer de skulle använda; somliga ville ha objekt och andra subjekt. Men vilkendera sidan som ville ha det ena eller det andra hade ingen i Olas sällskap kommit på det klara med. Striden hade nyss slutat med att skräddarmästaren och hans vänner kastades ut ur Missionshuset och bildade ett nytt sällskap, som de kallade Brödraföreningen. – – – – – Den var till och med ännu mera villfarande än Fosterlandsstiftelsen och dess medlemmar togo inte mera nattvarden i kyrkan. Det hade förresten baptister och metodister inte gjort på länge och Ola såg i detta ett kraftigt framträdande bevis på hur brått Satan hade med att förvilla dem, på vilka Guds ande begynt sitt verk, och vilka medel han valde, när det gällde att få dem från den rätta vägen. Ryktena om dessa strider, som utkämpades på så nära håll, voro ingalunda mindre larmande än striden själv och de tvingade den lilla gruppen på ön att ta parti för eller emot. Det var också lätt gjort, ty när det gick så långt, att de fördristade sig till att helt träda in i prästens ämbete och hålla nattvardsgång utom kyrkan, så hade man endast fasa och förundran över för de förmätna. Fall, som var mildare i sina omdömen, tyckte att det var lättsinnigt och obetänksamt, han fruktade att det mer var en köttets och egensinnets frihet än den av den heliga ande ledda själens, som var rädd för att göra Gud emot.

Ola vredgades och rasade. Att det var den rakaste vägen till helvete, som funnits sedan helvetet kom till, det

visste han bestämt. Och han hade väl reda på vilka vägar som ledde till det stället.

– – –

Under den sista vintern hade Fall samtalat mycket i dessa frågor med två av sina vänner, Valö-Mårten och Petter. De hade söndag efter söndag läst bibeln tillsammans och samspråkat om det lästa för att komma till klarhet i de frågor, som nu alla med andliga intressen började tala om. Petter hade varit borta från ön i många år och under denna tid varit mycket tillsammans med folk, som gått ut ur kyrkan och hade själv tillhört metodisterna. För honom var kyrkan rätt och slätt den babyloniska skökan, som man har att gå ut ifrån och han var ivrig i att övertyga Fall om att de troende, de sanna kristna, eller de dragna, som Ola kallade dem, enligt Guds ord hade rätt att själva förvalta sakramenten; att nattvardsfirandet var en åminnelsefest för Jesu lärjungar och inte en god gärning, genom vilken man gjorde sig mera förtjänt av salighet. De hade varit välsignade och roliga, dessa bibelforskarestunder under de långa vintersöndagarne, men det hade ej lyckats Petter att få Fall med på sin mening att Guds ord förbjöde de troende att ta nattvarden i kyrkan av en icke troende präst och tillsammans med uppenbart ogudaktiga församlingsbor. Det var intet tvivel att inte Petter kunde peka på tio bibelställen som stöd för sin mening, där Fall endast kunde visa upp ett och annat, därtill ofta oklart och det var heller inte att disputera om att inte sunda förnuftet tilltalades av Petters resonemang, som gick så rakt på sak och var så enkelt. Mårten hade så smått dragits helt över på Petters sida. Men Anders Fall hade inte bara fäst sig vid Petters bevisföring och bibelspråk, utan han hade pekat på det ställe, där det står skrivet: »Varen all mänsklig ordning underdåniga för Herrens skull.» Dessutom låg det säkert mycket i Jesu ord om ogräset och vetet, vilka båda skulle växa tillsamman, intill skördetiden. Men mest hade Anders ryggat tillbaka för de nya lärorna, då han ensam för sig själv, stegade upp och ner för golvet och tänkte på all den oreda, som skulle uppstå i kyrkan, om alla verkliga kristna vände henne ryggen. Och såg han på apostlarnes utsagor så fann han att Paulus i kolosserbrevets andra varnat bröderna för att allt för mycket bry sig om dem som predika: du skall ej göra det och inte röra det och det ... ingen döme eder för mat och dryck eller i fråga om högtid, nymånad eller sabbat, vilket är skuggan av det tillkommande. Ty det var icke grek eller jude, omskärelse eller förhud, skyt, träl eller fri, utan Kristus är allt i alla, sa han ... Och i galaterbrevets andra kapitel, där Paulus har något ordbyte med Petrus, förebrår han ej Petrus, för att han, ehuru jude, ätit med hedningarne, det ville väl här säga ätit avgudaoffer, utan fastmer för att han, sedan några kommo dit, som kände honom, skrymtade och drog sig undan av fruktan för de omskurna samt förledde Barnabas att skrymta med sig. Men det var Fall på det klara med, att det vore ett Gud behagligt och för hans rike gagneligt verk, som under en del troende prästmäns medverkan verkades av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och han hade endast välgångsönskningar även för det arbete, som utfördes av baptister och metodister, endast det helt finge gå ut på att verka Herrens verk och man aktade sig för att göra bisak, läran, till huvudsak i stället för livet och sinnets visshet. Själv trodde han dock, att de gånger han ville ta nattvarden, gjorde han riktigast i att ta den i kyrkan som förut. Han kunde inte påminna sig att han en enda gång känt samvetskval över att han gått till nattvarden i Östraby, fast man pekade ut prästen som girigbuk, jordeträl och frimurare.

– – –

Men gå in på lärostrider med Ola, det ville han inte. Det hade med åren blivit allt omöjligare för denne att erkänna att någon mer än han själv kunde ha rätt. Fall sökte vända bort samtalet och sade:

– Nå, svåger din och Anna, hur har di det nu för tiden? Du var ju på Stenskär för en tid sedan.

– Di har det som andra fattiga, fem barn hemma, di två största däkorna ute och tjänar, så att di ä då Gud ske lov framfödda. Anna är ute för gikten. Hon är ju närapå lika gammal som jag, det skiljer bara femton månader, det vill te, ska jag säja, att behålla hälsan, när en har farit i ur och skur till stan med fisk och dåligt klädd i trettiotvå år.

– Stackars Johan, han har inte haft för roligt han heller. Det har varit knalt ibland.

– Ja, men Herren har hjälpt honom! Det är underligt vad Gud sörjer för de sina. Du minns för tre år sen, när vi åt vetebröd hela vintern. Jag hade varit en dag på Stenskär och di hade det orimligt fattigt, det var ännu tre veckor till jul och ändå hade di det lika uselt, som jag har haft det nu. På lördagsmiddagen skulle jag just till att re mej att fara hem när Johan kom ut på trappan och tittade på vädret och sa: Du ska inte fara i dag. Jag har inte mer än en halv brödkaka kvar och nu har jag talat om det för Gud. Han har sagt att jag skall få mer innan det är slut som jag har. Du ska inte fara hem förrän om måndag! sa han. Nå, jag blev kvar och väl var det, för det kom en farlig tjocke på eftermiddagen. Och på söndagsmiddagen, när dimman äntligen lättade, så att en kunde se ut i sjön för tjocken, så vad fick vi se, stod det inte en vetelastad skonare på Danska stenarne en halvmil ut. Jag blev där en hel vecka och öste upp sjödrucket vete från havets botten, vi rensade och torkade det och sen var det kalas på sammalet vetebröd hela vintern. – – – Ja, ni smakte det, det var gott!

Anders måste medge att det smakade bra, fast det nog skulle ha blivit lite torrt i längden mot det rågbröd, som bakades i vanliga fall.

– Det är allt en stor Gud i alla fall! sa Ola i det han kröp ut under dörrträt och fumlade rätt på träskorna.

– Jojo, jojo, han håller! sa Anders och kröp efter ut för att titta på vädret.

II.

Det var kallt på morgonen ... Glansis hade under natten lagt sig på pölarna i markens fördjupningar och det knastrade under fötterna på Ola som stegade ner mot norra stranden, där Anders Fall hade sin sexbordeka liggande och där denne redan var nere för att ösa den ren för vatten och göra den iordning tills kyrkfolket kom.

Röken steg nästan rakt upp ur skorstenarna på de små torvtäckta stugorna nere längs stranden och på åsens svaga sluttning. Över dem, i öster och sydost, var horisonten en enda guldgul glänta och mitt i gläntan tändes ett allt rödare bloss vid himlaranden. Långt i norr skymtade de i brunblått tecknade bokskogsränderna på fastlandets längst mot söder utskjutande uddar och i nordväst stack Hölandet ut som en smal, skoglös landtunga, på vilken det ännu lyste en och annan snöstrimma mellan enebuskarna på den gråbruna svaga sluttningen. Mellan där och här låg fjärden, som skilde Ola och hans ö från fastlandet. Den var här och där beströdd med gråsvarta isflak, som tydligt bröto av mot den djupblåa huvudmassan i det nyss frigjorda farvattnet, vilket endast då och då lätt krusades av en och annan svag nordostlig kåre, vilken nätt och jämt mäktade förmå de ur stugorna uppstigande rökarna att för någon minut böja sig åt sidan ...

Det hade varit en bedrövlig menföresvinter, en hade varit som fängslad vid ön.

Nu hade äntligen den nyckfulla isbojan gett sig iväg och för tredje gången skulle den då inte komma igen på en och samma vinter, det var då säkert. Det var nog att den lagt sig och brutit upp igen två gånger. Nu skulle nog Gud, som hade så rika förråd, ge en stackare några valar strömming i garnen eller några ålapinnar på vräktastången, så att det blev en daglig brödbit igen till de många barnen därhemma. I flera veckor hade Ola nu levat som profeten Elias, den tid korparna försågo honom med föda. Endast en halv tunna salt sill, annars inte en bit mat i huset, utom när Sven Johan eller någon av de andra bönderna kommit med en kaka bröd eller ett mjölknyte eller ett par kok potatis. Men nu skulle det snart bli bättre. Det kände han på sig, det lovade honom den blånande fjärden och den vårliga luften och bokhultens mjukbruna nya färger. De spådde inte fel, äntligen skulle det åter bli vår!

Men den högblåa luften, de sjungande lärkorna, de i allt mjukare toner övergående bokskogshulten och de frigjorda, blånande fjärdarna lovade inte bara Ola att det skulle komma en tid, då han skulle få fröjda sig och barnen med mat av det slag som förgås, utan denna ljuvliga vår och sommartid skulle ock ge honom lite omväxling i andlig näring. – – – Inga höststormar och inga opålitliga isar skulle hindra honom i att komma till kyrkan om söndagarna, delta i psalmsången, höra predikan och ta nattvarden. Det var dock annat än den enformiga postillematen under menförestidens många söndagar. – – – Visst var det mycket att tacka Gud för, att en hade en tunna salt sill när vintern gjorde fisket opålitligt, men det var väl därför ingen synd att känna lite mera glädje, när en kunde få en färsk sill eller torsk till sin potatis. – – – Och sammalunda på det andliga området. Det var nog att tacka Gud för att en hade den gamle, gode, käre Luthers rika visthus att ta ur, men en kunde väl ändå få lyfta hjärtat i ett ännu djupare tack till Gud när en kunde få gå upp i templet med församlingen. – – – Då kände en sig många dar efteråt som gamle Simeon, då han sade: Herre, nu låter du din tjänare fara i frid!

– – –

Bland den del av befolkningen, som räknades till »de dragna», det vill säga dem, som samlades kring Ola, var det sedan gammalt en plägsed att fara till kyrkan varannan gång det var nattvardsgång där. För de stora besvärligheters skull, som voro förenade med kyrkfärderna, med färden över sjön och mycket annat, hade man vant sig vid att varannan gång fira nattvardssöndagen med en särskild liten andaktsstund på ön. Särskilt gjorde man så på vintern. Hur man kommit sig för med den seden, var det inte längre någon som mindes, man hade emellertid fått den inrotad och det gick redan av sig själv att fortsätta. Aldrig hade heller prästerskapet haft något att anmärka mot den.

Sedan många år samlades man hos Ola Sörens Kerstin, som höll den lilla gruppen dragna med tak över huvudet vid dessa sammankomster.

– – –

Ola Sörens Kerstin var en mö på omkring femtitalet, men som ännu inte gick av för hackor. Hon hade en av de grannaste stugorna på ön och öns enda symaskin och ville gärna gälla för lite mer än andra däkor. Det hade hon för resten velat gälla för som yngre också och det var många som påstodo att det var just därför som hon fått gå genom jämmerdalen ogift. Ty till och med Salomo tyckte ju att en dägelig kvinna, som är högfärdig och inte blygsam och tuktelig, är bara en so med en gyllene ring i näsan. Och är en högfärdig kvinna vedervärdig för en som är konung, och som har så många hundra fruntimmer som han, hur mycket mer omöjlig skall hon inte då vara för en fattig fiskare? Det finns inga ord för hur ett högfärdshöns skulle ta sig ut som fiskarkäring.

Sannt var att Kerstin som däka hållit sig lite undan öns pojkar. Men pojkarne hade i gengäld fort lärt sig att avvara henne. Man såg och hörde hur hon var ivrig i att skaffa sig finare bekanta. Hon gjorde sig till på kyrkogården för de rika bondhustrurna och för underofficerarnes fruar inne i stan och hon var ej ovillig mot drömmen om att sitta som madam därinne och vara gift med en kvartersman eller timmerman, ha mannen på varvet hela dagarna medan hon själv satt som fin fru i ett putsat och polerat kök och hade kammaren innanför uppiffad som ett dockskåp. Hon hade också ibland fällt några oförsiktiga ord om att hon inte såg en sådan upphöjelse som något så omöjligt. Hon hade också sett bra ut med sina stora bruna ögon, långa svartbruna ögonfransar och en högst välskapad kropp, som vägde åtta pund och fyra skålpund, då hon lät Anderssons boddräng väga sig, när hon var tjugutre år. In i det längsta hade hon hoppats att kvartersmännen och underofficerarne skulle veta att värdera hennes företräden, då de jämförde henne med de arma, bleka, jamande sillmjölkarne från de trånga gränderna i stan, och förflytta henne till en lägenhet om ett och kanske rent av två rum och kök vid en av gränderna där inne. Men hennes besök i stan blevo för flyktiga för att hon skulle hinna bli oumbärlig för nån kronans karl och de giftaslystna unga männen både i stan och på ö och

land föredrogo de däkor de hade inom räckhåll för jämnan framför en som var än här och än där.

Så gick ungdomstiden och ingen kvartersman hade hämtat henne. Men när hon kom i närheten av fyratiotalet spordes det plötsligt att hon slagit giftastankarna ur hågen och börjat arbeta på sin salighet. Och hon satte sin hand till plogen med det samma och gjorde vad ingen kvinna varken före eller efter henne vågat, hon sällade sig öppet till den lilla grupp, som samlades kring Ola en och annan söndag, än här och än där. Käringarna stötte varandra i sidan och menade att nu lade hon ut sina krokar för Nils Elofsson, mästerlotsen, som var änkeman och sina sextio fyllda. De minde varandra om hennes förra skryt och nackstyvhet och repeterade det gamla ordstävet, som alltid brukades i slika fall: När biet har surrat tillräckligt länge över de vackraste blommorna slår det till sist ner mitt i lorten! Men Ola hade den gången tagit henne fri från sådana sidoavsikter. Och tiden hade givit honom rätt. Kerstin var fortfarande ogift.

– – –

För Ola och hans grupp hade hon blivit en betydande erövring.

Genom att hon sällade sig till den lilla flocken och lämnade dem sin stuga till mötesplats hade Ola blivit ledare för en skara, som visste precis när och var den samlades och som kom tillsamman under sådana förhållanden, att ej allt som förehades kunde kalfatras och pratas om av fruntimren i veckor efteråt. I stället hade det kommit ett högtidligt skimmer av hälg över de utvalda som samlades där.

Förr hade Ola fått nöja sig med att gå omkring med postillan här och där i husen, där han hört att det fanns en som låg på sitt yttersta eller någon annars var bekymrad för sin själ. Och det var inte alltid han blivit så värst vänligt mottagen. Det hände visserligen även på den tiden att det kom folk efter Ola för att hämta honom till någon sjukbädd, men det hörde mer till undantagen mot vad fallet varit nu på de sista tio åren. Förändringen hade kommit alldeles för hastigt, i och med det samma Kerstin började inbjuda honom att komma till henne en och annan söndag och läsa en predikan, för att Ola ej skulle förstå att den till en del härledde från hennes inträde bland de väckta. Hennes stora, granna stuga, en av de förnämligare på ön, hade givit dem, som drogos av Herrens ande, en ansedd samlingsplats och inom dennas väggar växte den lilla gruppen sig stabil och fick anseende för att vara ett högst respektabelt sällskap. Och Ola, som var dess ledare, hade med åren blivit en ganska betydande person.

Där samlades man en gång varannan månad och stundom oftare och ingen levande själ mer än de som hörde till ringen fick nånsin reda på vad som sades och förehades, så att man kunde språka fritt. Då läste Ola ett kapitel ur bibeln, eller ännu oftare, en predikan av Luther eller Arndt eller Murbeck eller Nohrborg eller någon annan av dem, som för längesedan fått kyrkans gillande. Så pratade någon gång Ola något ur egen fatabur, det vill säga han upprepade en rad citat ur Luther och Murbeck och andras predikningar, och i sinom tid var Kerstin färdig med kaffet. Samtalet vid kaffebordet blev oftast mer världsligt, man synade den och den prästen och hans egenskaper som predikant och människa nagelfors. Eller ock kunde man samtala om den och den fromme mannen, som för så och så länge sedan gick den mångmila vägen till den och den beryktade prästen, och vilka insikter i ordets hemligheter som pilgrimen fick under denna färd. Endast sällan gick samtalet över till de vardagliga bestyren, såsom om fisket med mera. Ola hade mycket litet sinne för denna jorden. Han brukade beträffande sitt förhållande till ekonomiska fördelar förklara att de endast voro kryckor, på vilka man släpade sig genom jämmerdalen och citerade Thomas à Kempis, som på något ställe lär ha sagt:

»Vi vandra framåt stilla,
belåtna med det lilla,
som brukas blott till nöd.»

– – –

Men Kerstin hade även givit honom anledning till bekymmer och det var sådana, som nu åter döko upp inom honom, där han stötande trampade ner genom den tuviga marken.

Hon hade aldrig för honom bekänt hur det gått till då hon blivit dragen av Anden.

Och det var en sak, som han ovillkorligen måste ha reda på, så att han kunde vara viss om att allt gått rätt till. Ty hade inte den, som sade sig dragen av Herrens Ande, följt den en gång för alla utstakade vägen längs Nådens ordning, genom kallelsen ... upplysningen ... pånyttfödelsen ... omvändelsen och kampen mot kött, värld och djävul bort till rättfärdiggörelsen, helgelsen och behållelsen fram i väntan på härliggörelsen, så var det långt bättre att den människan aldrig börjat vandra på bättringens väg. Ty då var det en av Satan värkad bättring, varigenom den lede själafienden sökte snärja sitt offer i säkerhet, så att det icke skulle ana någon fara, utan gå i en falsk tro tills det vaknade i helvetet. Ola hade ansvar för att det gick rätt till hos dem som följde honom och han förhörde och korsförhörde för att förvissa sig därom. Det fanns ju några, som inte var så goda att få bukt med, utan ville ha en del egna meningar. Bland dem var Fall – han hade gett sig ihop med så besynnerligt folk på den sista tiden ... den där Sven Johan och den till ön inflyttade Valö- Mårten och ... och så löste han en tidning, den kallades visserligen missionstidning, men en vet väl vad Satan funderar ut när han tror han hittat någon som räcker honom handen så att han kan föra bort honom från enfaldigheten i Kristo. Nå, Fall och en del andra hade han ju rätt så bra reda på ändå.

Men Kerstin var det inte möjligt att få något håll på. Mångfaldiga gånger hade han försökt få henne att peka ut hur hon hade gått när hon gick till Kristus. Han hade själv hjälpt henne på traven, förbi Sinai och in i öknen och en bit på vägen. Men hon hade inte förstått honom mer än om han talat utrikes tungomål och förhållit sig som om hon plötsligt blivit dövstum. Så hade han satt åt henne på skarpen, men då hade alltid kaffekitteln varit i färd med att koka över eller hade det varit något annat elände i köket som skulle skötas och så hade hon försvunnit dit ut.

Hur många nätter hade han inte legat vaken för hennes skull och undrat om hon ändå inte hade kommit in på en sådan där falsk väg, som han läst så mycket om hos lärofäderna. Men till sist hade han måst låta henne vara i Guds namn.

– – –

Ola klev med en stengets vana och varsamhet över den halvraserade stenmuren, som stängde in strandmarken.

– – –

Det kunde väl för resten vara tvivel om huruvida en kvinna har samma väg till nådastolen som en man.

Paulus säger ju alldeles bestämt i sitt första brev till Timoteus att kvinnan blir frälst genom barnsbörden och på samma ställe förbjuder han att kvinnan skall få råda över mannen. Det var allt ett stort bevis på Guds vishet. Lina skulle bli frälst genom barnsbörden, så att han behövde inte sörja för henne så mycket. Han hade också så märkvärdigt svårt för att tala med henne om de eviga tingen. Det kanske kom sig av att det inte behövdes. Och det insåg Ola, att om Lina skulle ha ägnat bara hälvten så mycket av sin tid till att tänka på sin salighet, som han gjort, så skulle det inte funnits ett spår kvar av det erbarmligt lilla som Ola nu hade att ligga i om nätterna och gå i om dagarna. Han skulle ha varit alldeles naken. Han skulle aldrig ha kunnat fara och höra en predikan eller komma till kyrkan och få den heliga nattvarden. Och som han gick där och tänkte på allt han läst, när han, var han än såg ut i luften, när som hälst kunde se postillorna uppslagna, predikan för predikan, sida för sida, lika tydligt som han kunde se hur korkarna och stenarna satt på ett sillgarn, så var det märkligt vad predikanterna för den gifta kvinnans vidkommande endast hade till hands förmaningar att väl och troget sköta sin jordiska syssla,... se efter drängar och pigor så att de väl fullgjorde

sitt arbete och inte stal dagen från Gud och husbonden, hålla dem till morgon- och aftonböner, laga så att de besökte gudstjänsten och i övrigt vara en föresyn för dem ... Det var vad de ålade den gifta kvinnan. Föga eller aldrig talade de direkt till henne om den heta kamp för saligheten, som de så mycket talade till männen om. Kvinnan blir frälst genom barnsbörden, Gud är allvetande och allvis. Han här förutsett allt och ordnat allt! Det är allt en stor Gud!

Nå, men den kvinna som inte har fått barn då? Kerstin hade ju inga barn. Hur skulle hon bli frälst? Som mannen eller som den andra kvinnan? Nej, det är omöjligt, ty det står uttryckligen att hon blir frälst genom barnsbörden och inte bara för det att hon är kvinna, som skulle kunna få barn. Kanske det var därför som Ola aldrig i sin skära fått någon kvinna, som var gift och hade barn. Aldrig hade en sådan satt sin fot på hans samtalsmöten.

Men värst var det att Kerstin allt mer gjorde min av att ta ordet från honom på samtalen. Hon var så mycket i stan och bland denna världens stora, som visste så mycket, att hon lärde en hel hop. Och fast hon aldrig kunnat förmå sig att tala om hur det gick till, när hon själv kom att tillhöra de dragna, fast hon bar sig åt som om hon inte begripit honom eller varit dövstum, när man kom in på det ämnet, så kunde hon nog så säkert lägga sig i spörsmål, vilkas besvarande Ola tyckte tillhörde de äldre, som vandrat på vägen i årtionden. Hon hade nog ett klart förstånd och gott minne och visste en hel del, så det var inte farligt med den saken. Men man visste inte om hon befann sig i nådaståndet och hur hon kommit dit. Kvinnan skall förrästen tiga i församlingen. Kvinnan får ingenstädes i Guds ord lov att träda upp och leda Guds församling. Visserligen saknas det inte i skriften exempel på kvinnor, som utfört heliga handlingar. Andra moseboks fjärde talar om Zipora, som tog en sten och skar sin son förhuden av, och i första maccabeerboken hittade han exempel på alldeles liknande händelser. Men det hade nog varit fall av omskärelse, som motsvarade de nöddop, som även Ola havt förtroendet att få ge små dödsjuka barn innan de gingo hädan, när den vanliga nöddopsgiverskan, barnmorskan, var upptagen med annat. Paulus är i varje fall mycket enträgen, både i korinterbrevet och på andra håll, med att kvinnorna skola tiga. Men det gjorde inte Kerstin och det blev allt mer Olas stora sorg att han för den sakens skull inte vågade huta åt henne som han velat. Det hade sina sidor att stå i tacksamhetsskuld till någon.

– – –

Med få förändringar hade den lilla skara, som en och annan gång samlades i Kerstins stuga under Olas ledning, utgjorts av samma personer. De voro de enda palmträden, som sögo sin must ur livets vatten och Kerstins stuga var den enda gröna oasen i den av satan förbrända öken, som ön för övrigt var i andligt avseende. De andra tolvhundra invånarna föddes, växte upp, konfirmerades, förspillde sitt döpelseförbund, drevo omkring med dragspelet under armen och djävulens lockflagga, den mångfärgade yllehalsduken, virad om halsen, vare sig det var julafton eller midsommardag, samlades i någon syndahåla, söp och slogs tills de gifte sig och fick barn att försörja. Då vilade de sig med att sova bort Herrens sabbat, eller i bästa fall togo de nattvarden en gång om året och läste en predikan då och då någon gång hemma, men förblevo oomskurna i hjärta och sinne och foro omsider till hälvetet efter sina fäder.

Av de få som Herren förmått att bryta upp ifrån staden Fördärv, för att vandra till det Jerusalem, som icke är byggt med händer, hade några kommit överens om att i dag träda upp inför honom i hans gårdar.

Man kunde visserligen få höra en bättre präst än den världslige Pettersson, men Ola tyckte att det var ändå något för mer att få höra en predikan, om den än var dålig och om det rätt så var av en ogudaktig präst, än att om och omigen läsa en predikan, som han under trettifem år läst så många gånger att han redan för tjugu år sedan kunde den utantill. Efter ett kyrkobesök kände en ändå hela veckor igenom att kyrkan det var i alla fall kyrkan. Och så var det nattvardsgång i dag.

Prosten var annars inte en man efter Guds sinne. Han söp och svor och spelade kort och det kunde väl gå an, ty Gud är ju mäktig att göra barn åt Abraham av stenar och hur mycket lättare har han inte då för att i sin tjänst bruka en ogudaktig präst.

Ty han var ju ändock kallad till det heliga predikoämbetet och hade fått kappa och krage och det sades att han skulle vara en lärd man. Fast det var inte den lärdom som Gud ger och som nog är den enda riktiga i alla fall. Och gemytlig kunde han vara och bjuda på både kaffe och mat i köket, när den andan föll på honom. Fast det var ju inte så ofta. Det hade förr i världen varit stränga präster i församlingen, mot vilka Pettersson var som ett lam. Ola hade i sin tidiga ungdom hört omtalas en gammal man, som kommit till bekymmer för hur det skulle gå honom i evigheten. Han lejde en man för sig i vrakelaget och for till Västraby för att tala med församlingsherden. Han knackade på dörren och prästen trädde ut, sömnig och i skjortärmarna. När mannen begärde ett samtal tog prästen honom i kalufsen, vände honom med näsan utåt igen och sade: »Jag ska lära dig, din bondhund, att störa din församlingsherde på hans vilotid! Kom igen när det blir mottagningsdag!» Sade och slog igen dörren. Men den här kunde en då få tala vid när en kom till prästgården. Det var mycket att sätta värde på bara det ... Men en buksörjare och jordeträl det var han. Och frun, som var död för många år sedan, hade varit likadan. Drängarna hade det så uselt, sades det, att de ville aldrig bli kvar. Och så tog han räntor på pängar. Om det inte var synd, så var det i alla fall betänkligt av en präst. Men det var inte det värsta. Folk, som inte Ola kunde annat än tro, hade med egna ögon sett honom komma ut från tattarhuset en kväll. Och det visste en nog vad tattarhuset var för något. Det var ett stort hus, som låg mitt i stan, och dit gick stans fina fruar och fröknar och de storbukiga herrarna och vad de gjorde där det kunde en nog begripa, fast det var så uselt så att det kom aldrig ut bland folk; det fanns inte en enda på hela ön som hade reda på vad de hade för sig där, så obeskrivligt syndigt var det ... Och så sades det att Pettersson var bland frim ... Ola hejdade sig – – nä, gå bort din lee djävul! utropade han mitt i ordet. Det brukade han ofta säga när satan var framme och viskade honom i örat det värsta man sade om församlingens herde.

– – –

Ola, och än mer käringen hade mycket att sköta i kyrkan i dag. Utom att de skulle ta nattvarden så hade han att bära sitt tionde barn till dopet. Och det skedde inte för bittida, ty ungen var en månad gammal; det var egentligen någonting förskräckligt, ty barnet skulle döpas på åttonde dagen efter födelsen och aldrig hade något av hans andra barn fått undvara det heliga dopet så länge. Men vad skulle en göra, när Gud sände sådant väglag att isen varken bar eller brast?

Och så skulle Lina tas i kyrke. Var barnets dop på tok för sent så var kyrkotagningen lika på tok för bittida. Men den som är fattig och bor illa till blir det sällan någon reda med. Den tidiga kyrkotagningen hade ingivit honom stora betänkligheter. Visserligen fanns det fall, då sådant förekommit förut. Men i Mose lag har Gud uttryckligen sagt att hennes renelses dagar skulle vara fyratio. Men den som är fattig – – Lina hade drivit igenom att nu skulle hon kyrkotas, så att det blev nån reda i huset, och Ola inte låg om nätterna och frös, fördärvad och hon själv med förrästen. Ty förrän hon var kyrkotagen ville Ola aldrig ligga hos henne. Det var inte värt att försöka få honom att ta reson i den vägen, det visste hon. – – Till dess låg han på sofflocket, bestående av två och en halv sammanlimmade bräder, som Lina och han i deras sextonåriga äktenskap inte haft råd till att få en klick oljefärg på. Det hade varit kallt under hela februari att ligga på det dragiga golvet med sofflocket under sig, och på det endast ha en bit av en gammal trasmatta, av vilken islaget, som en gång varit remsor ur ett föråldrat sillgarn, skattat åt förgängelsen här och en halv aln av varpen där. Och på sig hade han ett sticktäcke, som inte mer ville ge någon värme. Annars hade det varit ett bra täcke förr i världen, deras bröllopstäcke, då hade det varit randigt utanpå och färgat gult av björklövskok inunder. Men nu hade hundraden generationer loppor för länge sedan utplånat den sista tillstymmelsen av något gult, där det fanns en smula kvar av det gamla fodret. Och på de andra ställena, ovanpå som inunder, där hade det

förvandlats till ett lapptäcke, som visade prov på alla de billigare tyger, som man haft till salu i stan under den sista tjuguårsperioden. Där var lapp på lapp och söm över söm och ändå var det inte mer än att det ville till, att få det som en gång varit bomull att ligga kvar mellan lapparna. Men det var ändå det bästa och mäst solida som det Olla Larssonska hemmet hade i sängklädersväg.

Nå, det skälet med sängkläderna skulle i alla fall inte ha fått vara avgörande, det hade han nog varit man för.

Men det fanns ett annat, för vilket även han måste böja sig, hur oböjlig än både käringen och andra påstod att han var.

Ola Sörens Kerstin var ägarinna till det enda par kängor i trakten, som Lina kunde få ner sina fötter i. Och inte ens med dem på fötterna avlopp det utan en dags elände att fara till landet och gå vägen från stranden upp till kyrkan fram och tillbaka. Men de voro dock de bästa som stod till buds, det fanns intet överflöd av den varan. Det var till och med inte ovanligt att många av de yngre däkorna inte hade eller någonsin havt ett par läderskor. De lånade för det mästa då de konfirmerades och det var många som inte glömde den dagen, då deras vid rymliga träskor förvanda fötter våndades i dessa plågoredskap. Nå, de köpte sig vanligtvis själva skor senare och vande sig så småningom vid dem. Men Lina hade aldrig havt ett par, så gammal hon än var. Hon hade lånat då hon gick fram för prästen, då hon gifte sig och då hon, mäst en söndag varje år, for till kyrkan för att ta prästen i hand, som det hette. Det var nästan regelbundet två plågodagar på året, barnsängsdagen och den dagen då hon for för att tas i kyrke och hade skor på fötterna. Men hon hade aldrig inför sig själv tvekat om vilken dag som var den värsta. Det var utan gensägelse den osaliga dagen hon gick med skorna på fötterna.

Men nu voro ej ens dessa plågoandar tillgängliga när som hälst.

Ola Sörens Kerstin hade en bror på Lovön, som var lots och som hon skulle till en tid, nu så snart sjön blivit ren från is. Det skulle bli färd av dit vilken dag som hälst och det gällde att låna kängorna medan de ännu voro i räckhåll. Det var ett skäl av avgörande kraft, och så måste Ola gå med på att Lina skulle kyrkotas redan i dag. Så fick folk prata om det bäst de ville. När en är fattig så är en fattig. Människor se det för ögonen är, men Gud ser till hjärtat.

– – –

Därnere pysslade Anders Fall med ekan. Han öste den och bar ner åror och satte till segel, som han tog ur den lilla trånga kuren, som stod och skulle föreställa sjöbod vid den smala, grunda, stenuppfyllda viken.

När allt var klart ställde han sig på bryggan och spanade uppåt den långa sluttningens stenmurar och små enebuskar för att se om ej kyrkfolket snart skulle komma. Men endast Ola, som kom rullande och stötande där uppe på sluttningen, syntes ännu till. Fruntimmer bli aldrig färdiga, det visste han ju sen gammalt! Så det blev nog alldeles säkert en stunds väntan än.

Som han stod där och såg sig omkring fästes hans blick på något mörkt föremål ytterst vid udden ute i vikens mynning. Det satt en fågel på det, – en korp.

En sten där? frågade Anders sig själv.

Han hade seglat in i denna vik många hundrade gånger, även i svarta natten, i femton år inte skött annat än satt gäddegarn och ålkrokar härutanför, men aldrig hade han sett någon sten på det stället.

I ett nu hade han lossat ekan och skjutit ut för att se vad det kunde vara. När han nalkades med raska årtag, de första han rott på två månader, lyfte korpen och flög sin väg. Anders förstod att den svaga aning han kände inom sig medan han ännu var i land, men vilken aning aldrig hann ta tankens form, besannade sig.

Det var en död människa som vräkts upp därute –

Det var en man. Han hade en lång rock på sig, det var alltså en herreman. Anders högg tag i rocken för att draga den döde till sig in i båten, men kroppen var för tung. Han kravlade åt sig ena benet, slog en ända om det, fäste ändan vid ena årtollen och rodde i land till bryggan, dit Ola nu hunnit ner. De hjälptes åt att få liket i land. Det hade legat länge i vattnet. Kroppen var svårt svälld och ansiktet nästan vitblått samt sönderhugget av korparna, som tydligen följt sitt fynd länge och varit överallt, i nacken, på läpparna och i ögonen. Man lät vattnet rinna av den döde och såg sedan efter vad han hade i fickorna. Där fanns ett guldur med kedja, en silversnusdosa, en del papper och andra saker. Sven Johan, som kom till i det samma och kunde stava skrivet, bestyrkte de andras misstankar. Det var den höge herren i kronans tjänst, som seglat ut sig före jul och blivit borta. En stor belöning var utlyst för den som hittade honom, ty han var högt livförsäkrad. Livförsäkrad –, det var ett hemskt ord den tiden, det var frågan om det inte egentligen var hädelse mot den som har liv och död i sin hand. Ola hade ofta i vinter talat om den där mannen, som hade livförsäkrat sig, men som Herren visat hos vem man skall ta sin livförsäkring. Nu hade Ola stoftet av den mannen framför sig och han kände sig underlig till mods.

Man gjorde en bår av rep och årorna och bar upp den döde i Falls förstugukammare och tog ut fönstret så att det skulle bli luftigt ty han luktade förskräckligt. Inom kort voro de båda åter tillbaka vid stranden, ännu dystrare och allvarligare än förut.

Nu hade man ännu ett ärende till kyrkan. Fyndet skulle anmälas och bud sändas landvägen till stan, så att det hämtades. Annars fick man väl själv fara in med det dagen efter.

– – –

Under tiden hade kvinnorna kommit, Maria var fortfarande i farten med knot och muck över att man lagt in liket i hennes förstugukammare, hon visste hur mörkrädd hon skulle bli efter detta, när hon var ensam hemma. Men inte heller tordes hon knota så högt som hon skulle ha velat för att ej göra sig ovän med den döde, så att han skulle hämnas och plåga henne med att gå igen. Det var förresten lönlöst att knota. Fall skulle ha honom i förstukammaren och tänkte inte springa kring och tigga rum åt en död i de stora sjöbodarna på andra sidan ön. Förresten hade Tobias gjort så, han hade tagit de döda, han hittade, in i sitt hus och styrt om så att de kommo i jorden på ett hederligt sätt. Och hade Tobias gjort så, så var det svårt att få nog övertygande skäl för att Anders Fall inte skulle göra likadant.

Biten över fjärden var en styv mil och tog gott två timmar i det lugna vädret, fast årorna togos till hjälp. Den vanliga landningsplatsen för dessa kyrkfärder var vid Hölandets norra ände, där denna ö med en bro var förenad med fastlandet, som här blott skildes från ön av ett smalt sund. Därifrån hade man sen tre fjärdingsväg upp till kyrkan i Östraby, som var annex. Den finare moderkyrkan i Västraby var belägen en halv mil längre nordväst uppöver. Den besöktes endast vid bröllop och konfirmation eller andra särdeles högtidliga tillfällen.

– – –

Stämningen var tryckt. Anders satt med ryggen stödd mot lovarts reling och vänstra stöveln på skotet i lä och sökte fånga in så mycket som möjligt i seglen av de svaga vindströmmarna. Ola och Sven Johan skötte makligt var sin åra. Lina hade ock lagt ut en åra för att hålla värmen kvar i sin grovt byggda, men undernärda kropp. Maria höll Olas nyfödda i famn, men tänkte mest på den döde i förstukammaren och allt det otyg, som skulle hålla till där efter detta. Olas syster, Kristina, som tjänade piga borta på andra sidan ön, hade krupit ner på huk där framme under focken.

Vinden drog sig så småningom mer över på ostlig och friskade i till en svag bris, varför Sven Johan och Ola

lade in årorna. Den senare blev nu helt ledig att kämpa med Djävulen, på hans svartnande uppsyn kunde man nogsamt förstå att det inom honom stod en dust nu igen.

– – –

Ola kände sig inte mer så lugn som förr. Till följe av händelsen vid stranden var också hans sinne nu särskilt mörkt och fördystrat. Men även om denna ej inträffat hade han ändå inte för roligt.

Han kände på sig att det stundade hårda tider för Guds utvalda. Det var en särskilt le djävul, som nu gick genom tiden. Det var en av de i skriften omtalade sju onda andarna, som äro skadligare än Belsebub själv och som han plägar fara och hämta, när han på något håll vill göra den sista villan värre än den första. Den gamle ormen, den kände Ola väl. Han kunde vara besvärlig, när han for in i käringen, så att hon knotade för att det inte fanns mat i huset och att de inte hade det som andra människor. Han kunde vara listig, när han kom inställsamt och lismande och viskade i Olas öra att denne var bättre än de andra öborna, att dessa kände det på sig och därför tillkallade Ola som sin andlige rådgivare när de märkte att de lågo på sitt yttersta. Han kunde även vara kroppsligt farlig, när Gud någon gång tillstadde det. Mången gång, då Ola kom i becksvarta natten från någon sjukbädd, där han sett den onde kämpa om den snart borttågande själen, hade han hört Avgrundsfursten tjuta efter sig i sin förbannade vildhet över att han gått miste om ett rov. Då hade Ola ibland i brådskan snavat med foten mot någon av de mångtusenden tuvorna och stenarna, som Satan förde i hans väg i markerna, så att han varit nära att slå ihjäl sig. Men var gång hade han triumferande kunnat resa sig igen, vända sig om och truga åt den lee fienden med knytnäven och ge honom det beskedet: den rättfärdige faller väl sju resor, men står sju resor upp igen! Så hade han vanligen fått vara i fred den kvällen. Fylleridjävulen – han kunde härja om med ungdomen, så att de under bränvinets inflytande rasade och tjöto som de i skrifterna omtalade besatta. Men under alla dessa skepnader var själafienden lätt igenkänlig.

Nu var han värre att slåss med.

Nu hade han i sin outgrundliga listighet tagit bibeln under armen och byggt sig kapell och i dem stod han upp och predikade om nåden i Kristo och rättfärdiggörelse genom tron. Han hade lagt en lättare väg än den som gick genom Misströstans dy, för att narra fattiga själar att gå till hälvete på den i stället för till himmelen genom den trånga porten och längs den smala vägen. Men han kallade inte sin lya för satans synagoga, som den heter i skriften, utan för Lutherska missionshuset, ty han visste att hade han inte Luthers namn på skylten, så kunde han ej narra enfaldiga stackare att gå dit. Och hade han väl fått dit dem, så ville det ett rent märkeligt Herrans under till för att få dem på rätta vägen igen. Sedan gick nämligen deras väg allt längre och längre ut i villfarelsens dy, till waldenströmmarne och metodisterna och »babbetisterna». Ola spekulerade ibland under timmar om dessa eller frimurarne skulle ligga djupast ner i helvete. Frimurarna var visserligen de grövsta syndarne som fanns, barnamördare, i förbund med Satan och hundturken, som fick kristet barnakött av dem till sina högtider, men de var ändå bara yttre, köttsliga syndare.

Men baptisterna och waldenströmmarne och metodisterna och de andra, det var sådana som syndade på nåden och mot den Heliga Ande och gjorde Kristus till en syndatjänare. Och det stod skrivet att synd mot den Heliga Ande skulle aldrig förlåtas, varken i denna eller den tillkommande världen.

Och så den eländiga Stiftelsen, som var Djävulens bro över till ulvahopen. Väl sades det att Evangeliska Fosterlandsstiftelsen gynnades av en del av prästerna och kyrkan, men det sades ju också att frimurarne hade medlemmar bland prästerna och att prosten hörde till dem. Och det fanns ju präster som söp och svor.

Och nu såg det ut som om Olas lilla hop var i fara. Om det vore möjligt skulle ju även de utvalda bli förförda. Många av de dragna hade i vinter åter blivit som galna och talat om att fara till stan och höra en kyrkoherde, som var en Stiftelsens stödjepelare och kom och predikade emellanåt. Men Ola hade lyckats

avstyra det. Det hade varit nog bråk för ett par år sen. Kanske började det nu igen? Ola hade under den sista tiden fått bestämda bevis på att Sven Johan varit inne i stan och hört och det var ej så länge sedan han fick veta av Anders egen mun att också han varit därinne. Det var den till ön inflyttade Petters och Valö-Mårtens verk. Därmed var det intet tvivel om att inte själafienden hade fått fritt spelrum även i det avseendet därute på ön.

– – –

Det betydde ganska mycket för Ola detta.

Han hade visserligen inte i sitt liv talt vid en sådan där, som förmätet gick förbi nådens ordning, som babbetisterna och metodisterna och waldenströmmarne gjorde, men han hade fäktat gruveliga mot dem på alla de vilostunder, som den lilla pilgrimsskaran på den nu där nere i söder förtonande ön haft under vandringen till det himmelska Jerusalem. Han hade nu länge varit och trott sig få förbli deras lydde andliga fader och aldrig förr hade han kunnat klaga över att de ej hörsammat hans ord. Makten över sinnena höll dock nu på att glida honom ur händerna! I över tio års tid hade han allena varit den, till vilken man förtrott sig, när man kom i nöd, när sjukdom eller död var på färde, ty man hade så långt och olägligt till prästen, så att få ut denne hade det ej varit att tänka på. Han hade gett nöddop åt sjuka barn, som annars kanske skulle ha blivit fördömda, han hade kallats till de sjukas läger och där under deras sista sömnlösa nätter läst Luther för dem och sjungit psalmer emellan det han sett till sina flundregarn och ålakrokar; ja, väl hundraden gånger hade garnen och krokarna fått stå och brödanskaffningen försummas medan han drog arma själar upp ur Misströstans dy. Han var dock den förnämste ledaren för folket därute – – – det var allt fler än Satan som tyckte det.

Ännu hade aldrig en läkare satt sin fot på ön, ännu hade ingen däruteifrån farit till lasarettet, utom en som fått ett skott i magen, när han var ute för att skjuta dragfågel, men han dog också mycket riktigt därinne, det gjorde för övrigt ofelbart alla, som kommo dit. Det hade man förrästen Herrans ord på att de skulle göra, som i sin sjukdom vände sig till läkare i stället för att vända sig till Herran. Det hade Ola nog så många gånger läst i andra krönikebokens sextonde kapitel, där det heter om den fromme judakonungen Asa: – Och Asa vart krank uti sina fötter, uti nionde och trettionde årena sin rikes; och hans krankhet fick övermakten, och han sökte inte Herren uti sin krankhet, utan läkare. Alltså avsomnade Asa med sina fäder och blev död i första och fyrtionde året sin rikes. – – – Så stod det och det var inte till att gå ikring eller förvränga. Och det sades om lasaretten, att om en fattig stackare inte var värre sjuk, än att han höll på att komma sig när han kom dit, så öppnade läkaren ådrorna på honom. – – – Under sista koleratiden visste man bestämt, att de kastat ner de sjuka i kistorna innan de ännu voro döda, stoppat osläckt kalk i munnen och ögonen på dem och så bara på med locket. Olas mor hade själv sett det. Nej, då var Den Store Läkaren av annat slag. Hade han bestämt att de skulle komma sig, så kom di på benen igen. Var deras nådatid ute så gingo de hädan. Men Ola hade ofta varit närvarande och visat dem den rätta vägen i deras sista stunder.

– – –

Så småningom hade denna Olas ställning medfört små personliga fördelar.

Vid begravningar och en del andra högtidligheter hade det blivit sed att man skulle ha en med ordet förtrogen, som läste till och från maten och i somliga hus ville man att han även skulle läsa en betraktelse eller en bön efter kalaset. Till detta hade så småningom Ola blivit självskriven. Det var inte så få av dem, som Ola vakat hos till det sista och som nu sovo i mullen på Östraby kyrkogård, som han varit med om att bära från Ilösundets strand dit upp till graven. Han visste var tjogtals av dem sovo den sista sömnen och det var sällan han besökte kyrkogården däruppe på den gråstensomramade kullen, som han inte gick en stund ibland dem och stannade här och där i en stilla undran hur det gick för dem till sist därborta, dit Ola inte

kunde följa med – ännu.

Han kände sig ibland inte så lite belåten med denna så småningom honom anförtrodda ledareställning och det var det sötaste, som Djävulen kunde viska i hans öron, att han egentligen vore prostens hjälppräst därute på ön, fast han ingen lön hade. En gång hade han till och med kommit och talat något om hur bra det skulle vara om Ola finge ge de sjuka nattvarden, då så många gärna ville haft den före den sista resan, men då var han då så grov att Ola genast kände igen honom och körde honom på dörren. Men även för de flesta av öborna gällde Ola som den där i andliga ting var huvudet högre än allt folket, fast man var enig om att han klarade sig mycket skralt i det världsliga.

Vid högtidliga tillfällen mottogs han med en del av den vördnad, som skulle tillkommit prästen om denne varit med och det mådde han rätt bra av. Då fick han äta så att han hade gott av det en hel vecka; siktebröd och kokt kallt fläsk med bruna bönor, köttbullar, sviskonsoppa och risgrynsgröt och det icke blott på söndagen, utan även på måndagen kalasades det och dessutom blev det alltid en fjärdedels siktekaka och något annat gott med hem som smakbit åt gumman och barnen. Det samma var ofta fallet vid besök vid sjukbäddarna; var det i bondehemman felade det aldrig att han hade en halv kaka bröd och ett stycke fläsk ovanpå i potatispåsen, när han tog avsked och stegade hemåt sedan allt var slut. Det var mången som tyckte att giva åt Ola var det samma som att ge åt Gud själv, och han skulle nog ge hundrafalt igen på fisket och åkern för vad man av sitt lilla gav åt hans tjänare. På de sista åren var det inte få gånger, som Ola på det sättet räddats ur brännande hungersnöd, särskilt på vintrarna, när isen varken bar eller brast och man ingenting kunde få ur havet, som förhållandet varit ett par månader denna tråkiga vinter.

Nåja, det där om maten, det var det inte så farligt med.

Gud hade lovat att dra försorg om honom och då angick det strängt taget inte Ola varifrån Gud tog det som behövdes till den stora, omättliga barnaskaran, om det kom från hans rika fiskförråd i havet eller från böndernas källare. Och Gud hade aldrig svikit, aldrig! – Ibland hade det sett misstänkt ut och Ola hade inte vetat sig någon levande råd, men så hade han sagt till Honom: Nu ser Du själv att den sista brödkakan är nära slut, nu får Du ge mig ett bak bröd! Och det hade aldrig slagit fel att där inte nästa dag hängde ett tjog flundror i garnen eller att han fick ett halvt pund ål på vräktastången. Maten sörjde nog Gud för, det var inte så farligt.

Men ... men ... men ...

Olas nyss av tillförsikt fyllda hjärta krympte, ansiktet svartnade och munnen drogs ihop igen på det där viset som genom ett osynligt band ... nej – – det kunde inte vara möjligt, den Allsmäktige kunde inte tillåta det, att det nu snart därute på ön skulle växa fram en släkt av villoandar, som skulle predika en annan Kristus än den han predikat. Bibelns ord om ovännen, som sådde ogräs i vetet medan husbonden sov, rann honom i minnet. Men han hade inte sovit, han hade kämpat vid varje tillfälle som gavs, varnat så att han nog märkte att man började dra sig för honom som för en hjärtlös domare. Men det brydde han sig inte om. Det var naturligtvis själafienden, som ville ha fritt spel. Men han skulle inte låta lura sig, han skulle veta att kämpa till det yttersta mot honom. Ty säger inte apostelen: Vilken som förkunnar eder en annan Kristus, än den jag eder förkunnat, vore det ock en ängel ifrån himmelen, han vare förbannad! Det kunde inte hjälpas, om Sven Johan kom till honom med hela sin potatiskällare och ett knyte mjöl i veckan och barnen därhemma voro svarta i halsen av svält. Vågade han hylla en lättfotad Kristus, som tvådde syndarne rena så ofta de ville söla sig i träcken, började han vandra på en annan väg till saligheten än den i Nådens ordning utstakade, så vore han förbannad.

– – –

Du ska sjunga lite, Ola! sade Anders, i det han lade skotet om tollen och sträckte på sig ett tag. Han hade

märkt att Ola grävde ner sig och spred en svart åskvädersstämning över sällskapet.

Som ett skott sköt det en brun stråle tobakssaft ur munnen på den tilltalade, for mellan fockliket och masten neröver i lä och färgade för ett ögonblick vattnet på en fläck. Så började han sjunga:

Jag önskar av din milda hand,
när stunden vill infalla,
att i gott mod och sunt förstånd
må lindras dödens galla;
och på min säng i levand tro
må somna in i godan ro
och själen dig befalla.

Men skulle döden träffa mig
på främmand' ort och ställe,
i vattunöd, päst eller krig
och annat slikt ofälle.
Så ske, o Gud, ditt visa råd
men döm mig efter dina nåd
och låt mig saligt somna.

Och om jag uti svaghet min,
din godhet ej kan vörda.
Så undandrag ej handen din,
men lätta du min börda.
Och var ej till att straffa snar,
det jag av ovett talat har
och kunde ej besinna.

Ola hade en viss förkärlek för gamla psalmer, som ingen av det yngre släktet kunde och det fanns de som trodde att denna förkärlek kom sig av att han ville vara ensam herre på täppan på detta område. I regel var det endast i kyrkan och på samtalsmötena han sjöng ur den nya psalmboken, annars höll han sig mest till den av 1689. Av den hade han ett exemplar, som såg ut som om det varit kokt i barkos tillsamman med krokarna och garnen, så nötta och sölade voro dess blad av fars och farfars och måhända även företrädares tjärade och barkosfärgade händer. Det yngre släktet hade glömt den gamla psalmboken och ibland fruktade han att det skulle komma en dag, då de unga skulle ha glömt den nya med, sade han när han var riktigt bitter till sinnes över tidens ondska, vilket inte var sällsynt ...

– – –

Man hade förtöjt ekan vid den lilla bryggan på den smala fastlandsuddens östra sida. Hit in hade isen under de sista dagarna brutits upp av den sydliga sjön och endast längst inne i vassen fanns ännu ett litet, gråsvart band kvar. Det skulle dock inte bli gammalt, frätt som det var av ävjan inunder och av vårsolen ovanifrån – – – Endast en kråka hoppade omkring där mellan de övergivna gäddstakarnas i isen fastgjorda betespinnar, lurande på att den halvdöda mörten, – som gick där med kroken trädd in genom munnen och ut genom magen, och med en styrselpigg i ryggen, för att hållas på rätt köl – skulle komma inom hugghåll. Men inte ens kråkorna skulle kunna hoppa på denna lösa, frätta isskorpa många dagar till.

Innanför viken låg i solbaddet de små stugorna, vackrare och bättre underhållna än deras likar ute på öarna, – med varma, röda väggar, och vita knutar och fönsterluckor. Här inne på fastlandet hade man hundar, som gåvo skall åt främlingarna och sleto i hundkojornas kedjor, tuppar som gåvo hals och kråmade sig inför

hönorna, och längs väggarna stodo ofta tre till fem bikupor i rad. Det var djur, som man ännu inte kommit sig för med att hålla på öarna, – endast ett par hade eller hade haft hund, men ingen däremot höns eller bi. Ägg var en så sällsynt kost, att det fanns gamla hus, där aldrig ett sådant varit inom dörren, och honung hade man inte mer kännedom om än vad man läst sig till i Davids psalmer och visste att den var söt. – – –

Därframme, på den genom skogen ledande, gyttjiga körvägen, gick Ola vid sidan av Anders Fall och bar barnet i famnen. Sven Johan hade erbjudit sig att bära det, men fått ett avslag, så bryskt, att han sårad sackade baklänges för sig själv, tills han fått dem ett gott stycke framom sig. – – – Han hade aldrig trivts i Olas sällskap, – – – nu var det allt för tydligt att Ola inte heller trivdes i hans. Varför? Det hade ju inte gått mer än en vecka sedan Sven Johan burit ner till honom en stor korg potatis, bröd och två kannor mjölk. Och så plägade han göra tre, fyra gånger var vinter, så snart han sporde att Ola, som satt med sin stora barnskara, hade det särskilt fattigt. – – – Han visste sig aldrig ha gjort Ola Larsson något för när. – – – Men han förstod att orsaken till hans ovilja var att Sven Johan endast en och annan gång varit med på Olas samtal, ehuru han räknades till de dragna, – – – och man och man emellan hade han aldrig stuckit under stol med att han inte värderade Olas tvärsäkra och hårda domar över andra kristna så värst högt. Det gick från Ola ut en frän andlig odör, som Sven Johan med sitt mera ljusa temperament aldrig kunde lära sig tåla, utan kände pinande och tung. Möjligen hade han också fått reda på, att Sven Johan i söndags var inne och hörde Ärnström på Lutherska missionshuset? – – – Det pratades och skvallrades mycket omkring Ola.

Det var just detta som Ola hade sport och han var inte i sådant lynne, att han var sinnad släppa sitt barn i famnen på en, som rände efter villoandar. Det fanns nu tre på ön, som Ola inte räknade för annat än villoandar, det var Sven Johan, Valö-Mårten och den värste av dem alla, denne hamnschåare från stan, som slagit sig ner på ön. Han behövde bara tänka på det släktet, så fick han ett hett humör. – – – Och humöret blev nu inte mildare av hungern, som redan gjorde sig påmint. Att fasta och lekamligen bereda sig före begåendet av den heliga nattvarden var för Ola inte bara en yttre anständighet, utan något nödvändigt. Den gamle Adam skulle ha en kur, så att han knorrade, ty först då förstod Ola att det stod rätt till med hans själ, när det pockande, fördärvade köttet mådde illa. Därför hade han ännu inte smakat en bit i dag, endast en tallrik rågmjölsgröt och vatten ovanpå i går middag. Men nu sved det i bröst och mage och kändes en mattighet i knäna och lynnet mörknade, när han gått genom den halvmilslånga skogen. Det var ändå eget vad den gamle Adam hade svårt för att dö! – – –

Anders Falls Maria och Olas Lina kommo skyndsamt vägen fram efter Sven Johan för att gå fatt sina män. Maria hade tagit Lina med sig bak ett busksnår och halat fram ett halft stop mjölk samt bröd och spickefläsk och den hungriga Lina hade i hast fått sig några munsbitar och en klunk mjölk här i skymundan, så att inte Ola skulle få veta det. Han kunde inte tåla att någon av hans hus åt innan en nattvardsgång.

– – –

Kristina gick ensam på vägen ännu längre tillbaka. Hon hade valt denna plats för att om möjligt få vara ensam med Sven Johan och i förhoppning om att denne skulle förstå varför hon gick ensam där.

Kristina var Olas köttsliga halvsyster, men endast tjuguåtta år gammal, medan brodern var över femtio. Hon var mörk liksom han, men för övrigt fanns det få beröringspunkter dem emellan. Han hade aldrig vistats i hemmet tillsamman med henne, han hade redan varit utflugen ur boet, och redde sig på egen hand som dräng hos en fiskare på ett av de andra skären, innan hon blev så gammal, att hon kunnat tills nu bevara händelserna i minnet. Även sedan Ola kom tillbaka till fäderneön hade umgänget med brodern inskränkt sig till en och annan påhälsning hos honom någon ledig söndagseftermiddagstimme eller en och annan gemensam kyrkofärd om året, som nu den här.

Så snart Lina och Maria hunnit förbi Sven Johan påskyndade Kristina stegen och hade inom kort glidit upp

på andra vägkanten mitt för honom.

Sven Johan och Kristina voro gamla bekanta sedan många år tillbaka. Han var endast fyra år äldre än hon. – – – Hans högresta, spänstiga gestalt, med den raka näsan, de öppna, gråblå ögonen och det rödblonda helskägget, som föll över den två slag om halsen virade, brokiga yllehalsduken tyckte hon var det vackraste hon sett. Han tillhörde en av dessa släkter därute, om vilka alla hade gott, men ingen något ont att säga och som aldrig kunde skaffa sig ovänner. Sin far, som dog medan Sven Johan var helt liten, hörde han ofta de gamla gubbarna omtala med orden: Ja, se gamle Johan, det var en karl det! När detta eftermäle fälldes över någon, var det det rikaste och stoltaste arv som en son kunde tänka sig. Och det fanns ingen därute att uppdriva, som kunde vittna annat, än att Sven Johan var en sin far värdig son, antingen det gällde att hjälpa de fattiga, eller det var fråga om att ta ett livtag med havet och döden i marsstorm och natt och snö och köld. Han var styrman på Torsken, – – – i ett vrakelag om fyra man med åttio sillgarn, och dessemellan hjälpte han modern med skötseln av den lilla torvan, som gav så mycket råg att man brödfödde sig på den om året, och potatis samt foder åt två à tre kor, vadan han tillhörde de mera välsituerade därute.

– – –

Det var en gång för ungefär fyra år sedan han hade sällskap från stan med Kristina. Hon var den tiden den grannaste däkan på ön. Hon var mörk liksom halvbrodern och det ramsvarta håret låg i en tung, knut runt hela nacken och svarta voro ögonens fransar och bryn ovanom det friska och något fetlagda ansiktet. Sven Johan hade ännu sedan dess inte glömt, hur de mörka och runda ögonen kunde ge ifrån sig en mild och varm glans eller förgätit värmen från hennes fylliga, fasta hand.

Men om han inte glömt henne så hade hon ännu mindre glömt honom.

Det hade varit ett av hennes glädjefattiga livs varmaste och ljusaste minnen, den där lycksaliga färden från staden till ön. Man hade Kart Augusts stora däckade och garnerade frakteka. Det var full storm och regnade, hon mindes det nu som om det varit för en vecka sedan, det var ändå två dagar före julafton och alla, utom de två man, som behövdes uppe för att passa ror och segel, föstes ner under däck. De båda kommo att sitta bredvid varandra på garneringen i lovart under den timma det tog att länsa hem över fjärden. De hade nickat till hälsning åt varandra, som öborna plägade, ty där tog man aldrig varandra i hand. Det var bara de högfärdiga stadsborna, som hade sådana schåsor för sig. Som de sutto där, med ryggarna mot garneringen och småskämtade med varandra, tog hon i hans hand, utan att hon nånsin sedan kunde göra sig reda för hur hon kunde få för sig ett sådant påhitt. Och han svarade med att gripa hennes tillbaka och behålla den. Så sutto de ganska länge i skymningen och utan att växla ett ord. Hon trodde sedan, att om hon bleve åttio år gammal, så skulle hon aldrig glömma denna lyckliga stund. – – – Hon mindes sedan alltid hur det ur denna tjäriga, men så varma och starka hand gick en ström av kraft genom hela hennes lekamen, fortplantande sig in i varje den minsta ådra och fiber. Hon glömde aldrig, att hon överraskat sig själv med den tanken, att hon skulle inte ha brytt sig om om man seglat kull båten, bara hon fått hålla i denna välsignade hand in i döden.

– – –

De hade visserligen setts sedan, men aldrig växlat ett ord med varandra under dessa snart fyra och ett kvarts år och voro inte riktigt säkra på varandras känslor. Hon fruktade att han måhända efteråt funnit henne vara väl djärv den gången. Men hon hade inte rätt för det, hon förstod inte efteråt hur det kunde vara möjligt. – – – Nå, det fick vara hur det ville, det var i varje fall ingen skada skedd, det var det enda sätt varpå hon för honom kunde ge sina känslor tillkänna. Plågsammast föreföll henne den tanken att han tog det som ett skämt från hennes sida. Men ibland hade hon varit som vild av längtan efter honom och funderat ut alla tänkbara situationer under vilka hon ännu skulle bli i tillfälle att få samtala med honom. Var gång hon skulle gå bort till den lilla handelsboden efter tre marker vetemjöl eller ett par halvstop fotogen plägade hon gå upp

på den vid sidan av vägen liggande Albergaknallen för att under några minuter njuta av att se skorstenen och ryggåsen av det hus, som hyste honom därborta på andra sidan ön. Det var inte så få gånger hon varit på väg att göra sig ärende förbi hans om söndagarna, men hon vände alltid, då hon kom till den långa gångstigen, som ledde upp till gården; alla människor, som tittade i sina fönster, skulle sedan undra vad hon ville och varför hon vände om utan att gå in. Folk skulle prata så mycket sedan. Hon visste att Sven Johan ibland plägade besöka Ola Sörens Kerstins läsemöten och en gång, när hjärtat på henne höll på att snöras samman av längtan efter att få se honom, bara vara en enda timme i samma rum som han, fick hon med ens en beslutsamhet, under vilken man kunde förmått henne att tända eld på stan, om hon därigenom kunnat få sin vilja fram. Hon steg in till Kerstins ungefär som hon beräknade att samtalet skulle till att börja. Men ingen hälsade henne välkommen, varken Kerstin, som såg på henne med en blick som tydligt uttryckte förvåning, ehuru ingen glad sådan, eller hennes egen bror, som tronade på en stol däruppe vid bordet och just begynnt att läsa en predikan. Men hon hade heller aldrig gjort om försöket. När hon hjälpt Kerstin att torka kopparna, medan gubbarna pratade därinne efter kaffedrickningen, kunde hon inte undgå att förstå att hon, som ej tillhörde den lilla skara dragna, som samlades här som Kerstins vänner, var föga välkommen. Hon hade från den stunden rent av fattat misstankar att Kerstin själv kastade ut krokar för Sven Johan, fast hon tyckte det var orimligt, då hon var tio år äldre än han. Men det är ju ingen som vet vad fruntimmer i den åldern kunna ta sig till.

Kristina hade sedan aldrig trängt sig på det sällskap, som därborta hos sömmerskan samlades kring hennes bror. Hon oroades också allt mindre för Kerstin som rival, sedan hon fått höra att Sven Johan på sista tiden så gott som aldrig gick på dessa möten. – – – I vinter sades det till och med att han gick med ett par andra hos Fall eller hos Valö- Mårten med en regelbundenhet, som om de föresatt sig att undvika hennes brors sällskap, vilket de i själva värket också börjat göra, ehuru varken Fall eller någon annan skulle öppet tillstått det. Ty ännu var Olas makt över själarna stor. Men på de sammankomsterna fanns aldrig något fruntimmer med och de voro varken utlysta eller regelbundna eller hade de karaktären av ordnade samtalsmöten, utan det var endast några vänner, som trivdes bra ihop och kommo tillsammans en stund på söndagseftermiddagen. – – – Där var det inte möjligt att träffa honom och aldrig kunde en veta när han gick dit eller kom därifrån. Och mötte han henne, så kanske han bara hälsade och gick förbi. Tanken på möjligheten härav kom henne att bäva för ett sådant möte lika mycket som hon längtade efter det. – – – Men häromdagen hade hon hört att han skulle till kyrkan i dag och då hade hon tagit sig fritt för att följa med.

Hon hade satt sig före att i dag skulle hon laga så att hon riktigt ordentligt fick sällskap med honom och hennes första ansats i den vägen var att nu på vägen sacka av efter de övriga, så att hon blev ensam.

Sven Johan hade en och annan gång under årens lopp tänkt på att allvarligt närma sig henne. Ty hon såg fortfarande mycket bra ut, fast rosorna på kinderna bleknat något under åren. Hennes matmödrar hade dessutom befäst hennes rykte som en av öns dugligaste pigor och hon behövde aldrig tjäna under en lön av trettio riksdaler om året, när de andra voro glada att de fingo tjugu eller tjugufem. – – – Men det kinkiga var att finna formen för ett närmande. Han hade funderat hit och dit och till sist stannat vid att i fjol somras bjuda henne till sig som räfsedäka på slåtterölet. Men hon kom inte. – – – Sven Johan hade då fått den uppfattningen att han inte hade något att vänta av henne. Och därvid hade det fått bero.

– – –

Och nu stack hon upp bredvid honom på landsvägskanten och han gick sida vid sida med henne. Det for svaga färgflammor över hennes drag, som numera voro blekare än för fyra år sedan, men ögonen, som emellanåt sågo in i hans, hade samma varma, innerliga glans som förr.

Hon å sin sida tyckte att det var en riktig herrekarl som gick vid hennes sida, i den spritt nya, gråa,

fårskinnsfodrade värketröjan och med byxor av samma hemgjorda tyg, nerstuckna i nya långstövlar som hade knarr och smorts med något annat än skältran, ty de luktade inte som de andra gubbarnas stövlar, vilka spredo en skältransstank så att en fick ont i huvudet.

Sven bröt tystnaden:

– Det är te och kunna göra sig osynlig!

– Det finns fler osynliga, skulle jag tro!

– Men du kom ju inte till slåtterölet, som jag bjöd dig på, jag ville gärna ha sett dej där.

Alla öborna sade du till varandra, med undantag av de unga, som sade ni till dem som voro femton år äldre eller så omkring.

– Slåtterölet, ja! Tala inte om'et, det var den värsta dag jag har upplevat. Johanna hade fått sin värk igen, och jag var tvungen te och va' hemma. Jag va' tvungen! – – Förstår du när jag säjer så?

– Kanske!

– Hur är det med din mor? frågade hon honom efter en stunds tystnad, under vilken det klarnade upp inom Sven Johan.

– Ja, det är sammadant med henne, rematism ibland förstås! Det få alla fruntimmer här ute. Det är den eviga blåsten och så har ju mor farit till stan så gott som varenda dag från det hon var sexton år tes hon var femti. Dåliga kläder och genomblöt många gånger i de små båtarna, i hög sjö eller regn, ro sig genomsvett en stund och frysa den andra, det är ju inte järn heller, det är kött och ben, det tar slut te sist. Jag har sagt många gånger att vi ska' ta en piga, för mor har slitit så hårt i sin dag, så att hon kan ha gjort rätt för och ha lite ro nu.

Hon såg upp i hans ansikte och han tyckte sig se ett drag av oro i det. Han frågade därför.

– Hur skulle du tycka om att komma hem till vårt? Du kan väl bli ledig till hösten?

All den varma hyn från hennes tidigare ungdom kom åter till hennes ansikte och hon var åter lika vacker som den dagen för över fyra år sedan då hon stod på däcket till Karl Augusts frakteka. De mörka ögonen hade åter samma skimmer som då när hon svarade:

– Hur jag skulle tycka om det! – – – Du ska inte fråga sånt som jag knappt kan svara riktigt på och som du borde veta så välsignat väl.

Han tog hennes hand med kraft i sin.

– Jaha, då är det sagt! Då gifter vi oss till hösten!

Hon trodde inte sina öron. – – – Var det inte en fantastisk dröm eller en sinnesvilla, som skulle försvinna i nästa minut och lämna rum för det ordlösa mörker och den bävande längtan, som hon varit så förtrogen med dessa fyra gångna år? Hon kunde inte tala för gråten, som steg upp i halsen på henne, och hon ville inte heller även om hon kunnat. – – – Hon nickade endast till svar.

Han tryckte åter hennes hand till bekräftelse och tack.

De gingo tysta vid varandras sida mellan de små gråa torpens skröpliga ladugårdar, som vände ena gaveln till vägen. Till höger uppåt markerna stod den ymniga, vårbruna björkskogen, som om sommaren var

betesmark, och på vänster hand hade man i backarna, där en del var nyodling, torpens oregelbundet formade småtegar. Men där längst ute bredde sig, så långt ögat kunde se, det grevliga herresätets mäktiga åkermassa; huvudparten grå eller svart, där skulle det bli vårsäd, potatis eller foderväxter, men stora sträckor, många tjog tunnland, färgades mattgröna av det höstsådda vetet eller rågen. Vid åkerfältets ena kant i norr kunde man mellan de risiga träden skymta kyrkans tornspira, från vilka just nu klockans tonvågor vällde ut över den vårliga nejden. Anders och Ola därframme lyfte på hattarna och Sven gjorde detsamma. Det märktes att det var Herrans sabbat i dag.

– – –

– – –

På en söndag som denna hade prästen mycket att sköta.

Det var vigslar, begravningar, barndop och nattvardsgång utom gudstjänsten. Sedan var det nätt och jämnt han hann fara hem och få en bit mat, innan det skulle börja på samma sätt i moderförsamlingens kyrka, där det var sen mässa, d. v. s. klockan 2 eftermiddagen, varannan gång och tidig, det är klockan 10 förmiddagen, varannan.

När sällskapet kom in i sakristian, där han redan väntade, var det därför med knappt dold otålighet han tog fatt i barnungen för att döpa den. – – Sven Johan tyckte att det liksom drog en sky av missaktning över prästens drag, då denne såg öborna komma in. De hade under tidernas lopp vant sig vid att vara missaktade. Detta hade alstrat ett misstänksamt drag hos dem och gett dem en benägenhet för att söka efter tecken på ringaktning hos dem de talade med. Till sist hade härav hos dem själva uppkommit en viss missaktning för alla, som ej voro av deras stam och blod. De hade också ingen anledning att vara tacksamma mot någon människa. Varken kung eller landshövding eller präst eller länsman hade någonsin brytt sig om dem, utom då det gällde att kräva ut skatter, men då hade de aldrig varit bortglömda. – – – Högst få av dem hade något att ge och kunde därför ingen gunst vänta. Gällde det att nattvardsbarnen skulle offra till prästen, när de läst sig fram så att de fick stå på gången, och barnen till de mera välbärgade bönderna på fastlandet kunde vräka till med en hel femma i offer, så satt det bra hårt när de ute på öarna skulle pressa fram en krona. – – – Jesus hade visserligen vid ett sådant tillfälle sagt, att den fattiga änkan, som lade ner sin enda skärv, hade lagt ner mer än de andra, som lagt ner stora summor. Men så tyckte nog inte de skriftlärda på Jesu tid. Och i varje fall resonerade inte prosten Pettersson så. Han var i flera avseenden olik Jesus.

De ute på skären hade också varit ansedda som socknens underklass och det fanns inte en enda, som kunde undantagas från den regeln. Landborna grinade på ryggen åt öborna, de var så obelevade och klädda minst tio år efter sin tid och hade ett så tarvligt yrke som att dra upp sill och torsk och ål och flundror ur havet, medan de själva däremot hade sina rejäla åkrar och ängar och kor och hästar och kunde stoltsera med att komma åkande till kyrkan i fjädervagn om söndagarna. – – – De hade stora lager goda sängkläder i de större bondgårdarna efter de gäss och ankor som de slaktade på höstarna och ännu i slåttern hängde det på vindarna halva spickefläsksidor och torkade kolår sedan slakten förra julen.

Men öborna ställde sig inte frivilligt i skamvrån, utan hade också sin lilla högfärd. Det fick bli närapå vad väder det ville på havet, så klarade skärgårdsynglingen sig lika bra där i sin odäckade eka som storbonden på fastlandet i sin fina fjädervagn. Det skulle allt vara roligt att se den min en sådan där högfärdig talltoppatittare skulle göra, om han skulle bli tvungen att sitta med ett roder i hand då! – – – Och skulle man lära upp en yngling, så att han skulle klara sig i storm och sjö, och han bar sig fumligt åt, så kunde man till sist slunga emot honom ett vredgat: »Du ä så dum som en landbo!» Det var den värsta förolämpning som en skärgårdsyngling visste och han uppbjöd sedan all sin förmåga för att slippa höra det tillmålet en gång till.

– – –

Den lilla gruppen stod nu i en ring omkring prästen. Sven Johan stod alldeles mitt emot honom och såg rätt in i det i dag mer än vanligt röda, nästan flammande ansiktet med dess barska drag, långa, rödaktiga näsa och gulbruna rävsvansmustascher, som stodo rätt ut som penslar. Sven Johan hade alltid tyckt att utseendet endast föga harmonierade med det kärlekens evangelium denne präst antagit kallelsen att predika. – – – Han påminde inte lite om Pantzarstierna, kommendanten på fästningen, som kom ut till ön varje höst och jagade rapphöns och svor och skrek och domderade så att det osade brännt kött i åtta dar där han gått fram, men annars var en herre så fin och förnäm att det sades att han aldrig kunde somna, om det inte satt en båtsman och kammade honom till sömns om kvällarna därute på fästningen. – – – Storbukarna var ett sådant konstigt folk. – – –

Eftersom prästen läste kände Sven något lukta – – det var något välbekant, men avskyvärt. – – Nej, vanvett, det kunde inte vara möjligt! – – – Jo, det var möjligt, det fanns intet tvivel, nu kom det en dunst till! – – – Det var hälvetets andedräkt! – – Gud i himmelen, vilket elände! – – – Innan han gick upp för att tjäna inför Herren i hans tempel, och för att handhava Kristi lekamen och blod, hade han sölat sina läppar i avgrundsflodens orenlighet. – – – Även Anders Fall hade tydligen märkt det, ty han vädrade och tittade allt skarpare på prästen.

Så snart prästen sagt amen, gled Sven Johan ut genom dörren. Han kände kväljningar och hade behov av att vara ensam. Hans själ var i fullt uppror. Ett ögonblick funderade han på att inte gå in i kyrkan, utan gå direkt ner till stranden och invänta de andra. När han på sin vandring vände vid östra kyrkogårdsmuren, började klockorna ringa för tredje gången och prästen kom, följd av klockaren, för att förrätta en jordfästning. Vid klockornas ljud lyfte männen på hattarna och kvinnorna nego. Sven Johan såg de nigande och hälsande grupperna, men kom sig inte för att följa bruket. I hans öron ringde orden – – – och den stund varder kommande, då I varken på detta berget eller i Jerusalem skolen tillbedja fadren, utan i anda och i sanning – – –

Som en bedövad vankade han till sist in i kyrkan och satte sig ett stycke närmare dörren än Fall, som samtidigt stegade fram och knäböjde i en bänk mitt i långskeppet. Solen föll in genom de höga fönstren och bestrålade den över gången hängande lilla fullriggaren, som skänkts av någon av Storåsas innehavare, som, liksom den nuvarande ägaren, varit någon högre befälhavare vid flottan, vid vilken denna släkts män ofta voro fästade. Detta fartyg mindes Sven Johan väl, sedan han var nio år gammal och för första gången besökte Östraby kyrka. Då tyckte han att det var det grannaste fartyg han någonsin sett, nu såg han i solflödet hur många tusen dammkorn virvlade omkring det och hur spindelvävarna fladdrade från stagen och stängerna. – – –

Ola hade placerat sig till höger, framåt predikstolen och satt och beskådade Storåsa grevliga bänks besittare. Endast husfadern saknades. Han var en hög herre i kronans tjänst och befann sig ute på långresa som chef på ett fartyg. – – –

Var gång han vände huvudet åt vänster fick han därborta syn på de grevliga damernas fåfänga klädsel. Redan ute på kyrkogården hade han sett sig sjuk på de åtsittande skunken, som voro så trånga, att de som krängt dem över sig inte kunde ta mer än halva steg, utan småtrippade som höns. – – – Det syntes nog vilken herre de tjänade! – – – Han hade helat dem alldeles som man helar hoppgalna hästar eller sådana som äro svåra att ta när en vill ha dem. – – – Han tog dem nog i alla fall, när Gud tillstadde! Och så hade han klippt märke i manen på dem! Luggarna hängde ner tvärklippta till en halv tum ovan ögonbrynen. Och så satt de med handskar på händerna! De eländiga jordekrypen! De skulle spara fingrarna tills de en gång skulle kravla i eldmörjan med dem. Hade inte en Guds man sagt om sådana som dessa, att Guds rättvisa vrede skulle genom djävlarnas mun suga nagelrötterna ur dem i evighet? – – – Sånt folk var det som gick med herrarna på tattarhuset inne i stan. – – – Undra hur många gånger den där äldsta varit i stan i sådant ärende? – – – Tro om det var sådana där löndahoror, som gått in förbund med djävulen, så att di inte skulle bli med

barn? Di skulle väl bli med barn annars? – – – Men det hörde en aldrig att såna ble! – – – Han vände sig inåt fönstret för att slippa ha dessa själafiendens lockfåglar inför sina ögon.

Anders Fall hade också känt spritlukten från prästen och var illa till mods. För första gången kände han hur det inom honom steg upp en känsla av missaktning som han inte förut känt för prästerskapet och den officiella kyrkan. Petters hårda domar över statskyrkan, som han förut tyckt vara så ofantligt överdrivna, föreföllo nu innehålla en stor kärna av sanning. – – – Det var rent märkvärdigt, vad människor ändå voro människor, antingen de hade blivit prästvigda och hade kappa och krage eller de voro vanliga dödliga! Men detta var väl ändå för skamligt! Det fanns säkert på ön inte en enda fiskare, som det skulle ha fallit in att smaka av den förbannade drycken, innan han tog prästkragen på sig och gick att förrätta gudstjänst i kyrkan. – – – Storbukarna tycktes vara ett ansvarslösare släkte än de små. – – –

Där framme i en av de främsta bänkarna satt ortens rika länsman. Han var köttröd i hullet och tjock som en slaktoxe. Han överträffade till och med de tjocka slaktarna på torget i stan, som annars voro de respektablaste bland alla storbukarna, både vad kropp och plånbok anbelangade. – – – Men den här var ändå värre. Det syntes på honom att han ätit upp det mesta av vad de fattiga öborna saknade och där satt nog i det skrovet en del av vad som rätteligen skulle tillkommit landborna med. Det var nog sådana som aposteln Jakob talar om, som leva i kräslighet på jorden och göda sig som till en slaktedag. Förresten var det en herre, som i sin ungdom inte varit god att nypas med, fast han nu knappt orkade röra sig. En tyrann hade han varit både ute och inne. Sönerna höll han på att slå ihjäl med söljändan av sin svångrem, så att de ibland buro grönblå märken upp i ansiktet. Men så hade han också heder av dem. Den äldste hade nyss blivit domare lite längre uppåt landet, sades det. Ett sådant flygande uppför ärans trappa hade nog inte varit möjligt utan svångremmens hjälp. Kungens rumpa, som han stundom kallades öborna emellan, såg också mäkta självförnöjd ut, där han spärrade ingången i Öremålabänken.

Liten och knubbig som en elefantunge, med hängande istermage och blåa, vattniga, utstående ögon i ett litet fylligt och fryntligt gumansikte, kröp klockaren framme i koret varsamt upp för en liten trästege och satte upp psalmernas nummer på den svarta tavlan. Han rörde sig så stilla och hänsynsfullt, som om han med varje fjät ville känna sig för om jorden bar under honom eller som om han bett om förlåtelse för att han fanns till. Men så var han också den ytterste av herrefolket i socknen.

Den stora mängden av kyrkobesökare bestod för övrigt av bönder, deras hustrur, barn och tjänare samt torparna och statarna från herregården och dess utgårdar. En stor del av dem, som ej voro besuttna bönder voro dock borta av brist på skodon, som man bland de fattigare ofta lånade varandra.

Den största delen av bönderna kände öborna igen. De bodde på de inre öarna och längs själva kusten på fastlandet. Om lördagarna kommo de in till staden med sina stora fraktekor, prydda med friskt brutet löv i stammen, i spritshanken och runtom aktern. De hade dem fyllda med stora mjölkflaskor, potatis och grönsaker, smör och gödkalvar och allt vad de ha, som ha fullt upp av denna jordens goda. – – – Det var ett helt annat folk än de fattiga öborna. En del av dem voro visserligen inte självägande bönder, utan grevens frälsebönder, men även de hade alltid ved i skogen och mat i källaren och mycket att sälja av allehanda ting, så att de behövde inte sörja för pengar till skatten. – – – Och när de sålt sin last var det endast få av dem, som nöjde sig med att gå in på kaffestället och dricka två koppar kaffe och äta två rågskorpor till för sex skilling, vilket var storkalas för öborna. Öremålabönderna och deras likar från alla håll höllo i stället till på Aronssons krog och där vankades det annat än kaffe och rågskorpor. – – Där var det smör och bröd och svinfötter till supen och flaskölet, vilket senare ännu knappast någon öbo visste hur det smakade, bara att det var vansinnigt dyrt, tio öre för ett kvarter. Och där dracks det konjak till kaffet. Där kunde det vid stora högtider bli vilda vrål i trapporna, särskilt på midsommarafton, som var den tosiga bonnadan på det stället. – – – Fall kände till det. Han gick visst aldrig in på så fina och dyra ställen på den tiden han tjänade Satan, men sedan hade han ofta varit där och sålt gäddor och ål. Han hade då hört och sett dem domdera och svära,

supa och köpslå. – –

– – –

– – –

Olas Lina hade även i dag haft sitt vanliga öde, som förföljde henne var gång hon var i kyrkan med lånta kängor. Högra foten var en eländig inrättning, full med kylknölar och gamla liktornar till minne av en illa gjord träsko, som hon haft en gång i tiden, och den ville aldrig bli folk igen. Var det det minsta kallt eller kom det för trånga skor på foten, så var det färdigt. Redan på vägen från stranden till kyrkan hade hon börjat linka. Men under kyrktagningen och den knappt timslånga predikan, som hon tyckte var oändlig, växte värken till jämmerns kval. Hon var så trött på alltihop att hon tyckte hon skulle inte ha gjort något för att rädda livet om hon ramlat i sjön eller man kastat ner henne från kyrktornet. När hon låg framme vid nattvardsbordet kunde hon med bästa vilja inte hålla den heliga handlingens betydelse rätt klar för sig eller tänka på den, och de tårar hon göt, gåvo uttryck åt känslorna i fötterna i stället för att tolka den stämning av bävan och tacksamhet, som hon borde ha känt, men nu inte kunde få.

När hon kom tillbaka i bänken lutade hon som de andra sig ner i bedjande ställning. Hon satte än tån, än klacken mellan fotbrädan och golvet och bände och vred av alla livets krafter för att få ett ögonblicks lindring åt foten, men det var klent med resultatet. När slutpsalmen skulle tas upp sade hon åt Maria, som satt vid hennes sida med barnet i famnen, hur det var fatt och att hon ville gå i förväg ensam ner till båten. Så humplade hon förpinad ut genom dörren och över kyrkogården. Väl kommen ut på landsvägen var det endast ett ögonblicks göra att få av sig kängorna, som hon knöt samman med snörena och hängde över armen, medan hon av all kraft begav sig i väg, dels för att hålla värmen, dels för att ej bli upphunnen och begapad av det andra kyrkfolket, där hon hoppade på den ältiga vägen i strumpsockorna med skorna hängande över armen.

De på morgonen lätt frusna lerkokorna hade nu lösts upp av dagsmängden och vägen var blöt och slipprig. Hon blev ögonblickligen genomvåt om fötterna och det kändes kyligt om dem, men det var i alla fall skönt mot den outhärdliga svedan från liktornarna och de genom de trånga skorna uppklämda blåsorna. Visst var det möjligt att man fick en förkylning genom att gå på det viset i mars månad, men hur ofta hände ej det mitt i vintern, att man fick gå hela dagarna med genomblöta strumpor, därför att träskorna voro spräckta och, om strumporna voro blöta med skor på eller utan sådana, kunde väl det komma på ett ut. Hon frös och påskyndade gången till halvspringande för att få värme, den oeldade kyrkan hade varit ganska kylig för hennes beklädnad. På sjön blev det bättre, ty där kunde hon åtminstone hålla värmen med att ro.

Hon hade hunnit halvvägs ner i den stora madsänkan, där nu i snösmältningen vattnet stod tretumshögt på vägen en lång bit. Hitom och bortom var vägen på stora sträckor en enda flytande lervälling, ur vilken endast de uppkörda hjulspårskammarna bitvis höjde sig. Att plumsa genom där var ruskigt med en sådan fotbeklädnad. Men det var ingen tid till betänkligheter, det var ännu djupare vatten på sidorna om vägen och fram måste hon. Det var bara att ge sig i det. Hon hörde det rulla av vagnar bakom, den åkande delen av kyrkfolket hade alltså snart hunnit upp henne. Då hon vände sig om såg hon att det var två av grevegodsets tvåspända ekipage. De hunno henne mitt i sänkan, där hon stod i lervattnet till fotknölarna, med kjolarna uppdragna över vadorna och kängorna på armen. Hon vände sig mot dem och hälsade med djupa nigningar, under det de flögo förbi så att gyttjan rök åt båda sidor efter dem då de foro upp emot backsluttningen. Det blev en skur av smuts på hennes lånta kofta och det hördes ett mångstämmigt skratt ur den sista vagnen, den med de många ungdomarna i. Den ungdomen, den hade roligt! Och det var ju ingen konst att ha roligt, när livet log mot en som det gjorde mot greve Wachtmeisters barn. De hade slott att bo i och hundratals kor att få mjölk och smör av och säd på vindarna och ved i skogen. – – Tänk ändå, mjöl på vinden och ved i skogen! – – – Men Herren hade ju satt rika och fattiga till att bo bland varandra, hade Ola sagt.

Under det hon halvspringande skyndade ner till bryggan, återkallade hon i minnet alla de gånger detta herrskap korsat hennes väg. Så väl hon kom ihåg den gången när deras inspektors, Bloms däruppe på utgården, andra dotter döptes! Då hade hon varit med sin första son till dop och kyrkotagning liksom nu. Och en av godsets damer stod fadder åt inspektorns dotter. Det hade alltid varit bruk att pojkarna döptes först och flickebarnen sedan vid sådana tillfällen, då barn funnos av båda könen. Det bruket var en påminnelse om att Gud först skapat mannen och sedan kvinnan, hade Ola sagt. Men prästen gjorde den gången ett undantag och döpte herrgårdsflickan först och Linas pojke sedan. Lina hade sedan inte varit lite stolt på fiskarbåtarna och på kaffestället i stan, då hon kunde omtala att hennes pojk var döpt i samma vatten som inspektorens andra flicka. Kom det på frågan, så kunde hon gott tala om hur gammal Marianne Blom var.

– – –

Klockan hade hunnit bli omkring tre på eftermiddagen. Anders Falls sexbordeka hade för över en halv timme sedan fått vända näsan hemåt, mot söder, och en lekande vårlig nordost strök från babord in över henne och förde henne raskt ut ur den långa viken ut på fjärden. I sydsydväst stod solen, glidande nedåt, men ännu hade hon ett par timmars väg kvar av sin bana av denna årets första riktiga förvårliga solskensdag.

Sven Johan och Kristina hade tagit plats på framtoften, han uppe i lovart, hon mera neråt lä. Hon var strålande glad, som den dag, som nu gled så raskt framåt, nickade och pratade och småskrattade för att få Sven Johan munter, det var opassande, det visste hon, att göra så när hon kom från en nattvardsgång, men hon kunde inte hjälpa det. Hon var inte mera sig själv, hon kunde knappt sitta still

Ola, som satt till rors, såg det och kunde inte nog förundra sig över att horedjävulen så farit i kroppen på hans annars så stillsamma syster. Precis så var det som han fick kvinnfolk att bära sig åt, när han besatte dem. Då började de se sig om efter karlar, flina och fnittra, krusa för dem och bära sig åt på annat sätt i karlsällskap än de gjorde annars, då fick de giftastankar och sa att en kan väl inte gå och tjäna i alla sina dar heller. – – – Hur var det, hade inte Murbeck skildrat hur fruntimmer kunde bära sig åt, när de kom i de faggorna? Kallade han inte sådana för hemliga skökor, som Gud skulle straffa redan här i tiden?

Men Sven Johan var endast föga mottaglig för Kristinas kvitter. Den slutna munnen, de gråkalla ögonen och den flamma som brann på kinden, uppifrån underkanten på vintermössan och ner dit hyn förlorade sig i skäggvegetationen, tydde på att han inte var stämd för älskogsgnabb. – – – Han hade blivit som slagen av åskan, då han i sakristian upptäckte hur fräckt en långrock kunde bära sig åt. Han hade aldrig trott att sådant skulle kunna vara möjligt.

Upptäckten hade gjort honom mer kritisk mot den predikan, som hölls av en sådan präst, än han annars skulle ha varit. Han hade nu märkt, att denna knappt timslånga predikan var så sönderdelad i avdelningar och deras underavdelningar, att den helt förlorade sig i dessa och inte innehöll ett spår som kunde användas till föda för en hungrig människosjäl.

Förr tyckte visserligen både han och andra, som han talat med, att prostens predikningar voro andelösa, men han hade i alla fall beundrat den där konsten att så uppdela och åter uppdela en text och förmågan hos en person att så hålla på söndag efter söndag och år efter år. Det tydde ändå på en betydande insikt i ordet och stor vana vid dess handhavande. Han hade visserligen ofta förvånat sig över hur Valö-Mårten och Anders Fall kunde varenda vers i bibeln utantill, så att om man läste upp en för dem, kunde de inte bara säga ur vilket kapitel den var hämtad och vilken versnummerordning den hade där, utan även ange var alla andra närbesläktade bibelspråk stodo att finna. Men de kunde inte belysa ett bibelstycke från så många sidor, som den lärde Västrabyprästen förmådde och det hade varit roligt att fara till kyrkan bara för att höra på dessa

utläggningar, fast de alltid lämnade honom så besynnerligt tom och oberörd,

Men nu, sedan han hört andra präster inne på Lutherska missionshuset, hört predikningar, som flödade över av den predikande personens eget inre överflöd av andligt liv och kraft, föreföll detta predikosätt honom i jämförelse med Stiftelsens som ett innehållslöst motstycke till den torra, enformiga mässan, som föregick detta slags predikningar, jämfört med inledningssången i Lutherska Missionshuset, där många hundra människor reste sig och sjöngo med sådan övertygelse och kraft att sångflodens böljor bar honom långt bort från denna jorden. Och i dag, – – – sedan det luktat ur halsen på prästen som det luktade i porten till Aronssons källare, – – – hade predikan förefallit honom rent plågsam att övervara. Han hade också inte på villkor kunnat förmå sig att gå fram till altaret och motta nattvarden ur handen på denna präst.

På vägen från kyrkan till stranden hade han haft sällskap med Anders Fall. Denne hade visserligen tagit nattvarden, men mådde så illa, att han kände sig även kroppsligen sjuk och satt nu på baktoften, sluten och moltyst och kände hur det liksom gått upp ett sår inom honom och hur det blödde och sved. Han kunde inte påminna sig att han nånsin känt sig så till mods efter en nattvardsgång förr. Söndagssamtalen tillsammans med Petter och Mårten stego fram som repeterade för hans minne. Han hade förut inte vågat höra på Petter med mer än knappast ett öra, ty han hade varit rädd för att förlora det säkra fotfäste han hade på den gamla beprövade väg han vandrade och sedan inte mer finna samma vila som han hittills haft. Men nu kände han att denna fruktan övergav honom, att de där banden vid kyrkan höllo på att brista och att det kunde komma en stund, då han skulle söka trevnad på annat håll.

– Det var farligt vad länsman är tjock! sa Lina, brytande tystnaden. Han är värre än den värste galt!

– Han får nock sin lön en gång! menade Ola, som just halkat nedanom den sista stenen på Eneskärsudden och nu tog in tre tum på skotet i det han lovade upp ett streck. Det heter i Esaias fem och sju om sånna som honom: Ve dem som om morgonen bittida uppe äro, till att beflita sig om dryck, och sitta intill natten, att de av vin hete varda skola – – – De som giva den ogudaktige rätt för gåvors skull, och vända de rättfärdigas rätt ifrån dem. – – – –

– Och sånna kläder di ska ha nu för tiden! undslapp det Maria, i det hon halvvred sig åt Lina till. Kan en bara tänka sej!

– Jojo, jojo! sa Anders Fall, som satt bredvid och liksom glömde prästen för ett ögonblick, när han hörde Ola läsa bibelvärs, vilka på honom värkade som trumpetens toner på en stridshäst – – – Det är som förr i världen, när Esaias kunde tala om hur Zions döttrar bar sig åt. – – – De äro stolta och gå med rak hals, med färgat ansikte, – – gå och svansa, och hava kosteliga skor på sina fötter, – – så skall Herren göra deras huvud skallot och bortrycka deras sköna hår, – – kedjor, – – armspännen, – – flitter, – – bräm, – – desmoknappar, – – öronspann – – – och där skall vara stank för godan lukt och ett löst band för bälte. – – Men i den tiden skall Herrens telning vara kär och kostelig för dem, som behållna bliva – – – Jojo, jojo, jojo!

Ola hade nog sett sig led på grevens döttrar, men nu glömt dem för sin förargelse och häpnad över att Sven Johan inte tog nattvarden. Nu blev han ändå på nytt påmint om dem.

– Ja, sex stycken hatar Herren, säjer han i ordspråksboken, och av dem sätter han högfärdig ögon först, inföll han. Det är som han säjer genom Esaias! – – ta in lite på focken där framme! – – det är i tre och sexton: – – De skyla inte sitt väsende och berömma sig av sina synder, lika som de i Sodom, de skola äta sina gärningars frukt. – – – Det är ju ändå bara dödliga jordekryp, di skall ju ändå brinna i hälvete en gång. Men di känner på sej att det är Satans beläte di har under kläderna och så gör di di skylande skynkena så granna som di kan!

– Men tänk så bra sånna ändå har det medan di lever! sa Lina, där hon låg på knä framme i stammen under focken med fötterna inträdda under skunken och särken och kände hur svårt det var för de med de urvridna, men ännu våta strumporna beklädda fötterna att få någon värme från de magra skinkorna och låren. Det började bli kallt nu fram på eftermiddagen och hon hade redan en stund småhuttrat av köld.

– Det hade den rike mannen med! Men vad har han för det nu? Han skulle allt va gla nu om han hade det här fullt å vatten! genmälde Ola, som lagt upp östatillet åt sidan och satt med öskaret i högra näven för att ösa ekan ren under det högra stöveln klämde fast skotet och den högra armbågen skötte om rorkulten.

Han lät öskaret med jämna mellanrum beskriva en oval, halva inanom och halva utanom relingen och för var gång det nådde ovalens höjdpunkt strax under seglets underlik sådde han ut en skur tjärfärgat vatten i lä om kölvattnet, allt under det han fortsatte:

– Fåfänglighet! Förgänglighet! – Hur fåfängeligt allt är det kunde Salomo tala om. Han säjer: – – – Jag gjorde stora ting, jag gjorde mig hus och trädgårdar. – – Jag gjorde mig dammar till att vattna skogens gröna träd. – – Jag hade tjänare och tjänarinnor, och större ägodelar i fä och får än någon före mig haft hade. Jag församlade mig silver och guld och en skatt av konungar och land, jag beställde mig sångare och sångerskor, och människors vällust, allehanda strängaspel. Allt det mina ögon önskade lät jag dem få, och förtog mitt hjärta ingen glädje – – – Men då han såg på allt sitt verk så var det intet annat än fåfänglighet och jämmer och intet annat under solen – – – Och så sökte han vishet, sedan han märkt att visheten övergick dårskapen som ljuset mörkret. – Men så fick han se att vishet var också fåfänglighet. – Ty man tänker inte på den vise evinnerligen, säjer han, liksom inte heller på den galne, och de tillkommande dagar förgäta allt och som den vise dör så dör ock den galne. – – Då beslöt han att hans hjärta skulle vända sig ifrån allt som han hade gjort under solen. – –

Han kastade ut den sista vattenskvätten, lät öskaret glida ur handen ner i östen och lade på tillet.

Som Ola satt där och nu inte hade annat att sköta än det lilla rorkulten och skotet gav honom att syssla med, hade han god tid att ägna sig åt betraktelser. På framtoften såg han sin syster sitta bredvid Sven Johan. Hon hade försökt att få honom i gott lynne genom att glamma med honom på ett sätt som kom Ola att förvånas, men det såg ut som om Sven Johan inte brydde sig om henne där han satt och lutade axeln mot vantet och tittade ut åt sjön. Att han inte var i gott humör det syntes tydligt även för Ola, så litet denne än kände hans sätt och sinne. Det var heller inte Ola obekant varför han var så mulen. – – – Det kunde inte gärna vara för att Ola snäste åt honom på morgonen, när han erbjöd sig att bära barnet en bit. – – – Det var kanske dumt, men det kunde nu inte hjälpas, Sven Johan måste få en förnimmelse av att han var ute på farliga vägar. – – – Nej orsaken till hans mulnad var nog inte denna. Det var nog inte därför Sven Johan avstod från att ta nattvarden. Det var tydligtvis därför att prästen luktat brännvin, Fall hade redan antytt det, Ola själv hade förnummit lukten. – – – Den var avskydd av Guds folk därute, men själv tog Ola inte saken så förfärligt hårt. – – – Han visste mycket väl att bland den gamla tidens lutheraner hade man inte hållit så styvt på nykterheten, som man börjat göra under den senare tiden. Ola hade till och med i sin ungdom hört talas om att det fanns renläriga lutheraner av den riktigt gamla sorten, som arbetade ivrigt på sin salighet, men som drack brännvin då och då. Det gjorde de för att genom ruset och bakruset grundligt lära känna sitt eget kött och dess inneboende fördärv. Det hade bland dem varit ett talesätt att alla synder avtvåddes i Jesu blod, utom egenrättfärdigheten, som måste tvättas bort i brännvin. När de tagit ett brännvinsrus kom den rätta ångern och förkrosselsen och sen voro de glada att de fingo krypa som piskade hundar till nådastolen. De hade då fått lära känna sitt eget inneboende fördärv och lärt sig vara på vakt mot det och hade likasom ett övertag på den farlige andlige högmodsdjävulen och egenrättfärdigheten för en tid. Nå, det där sättet hade aldrig Ola eller någon därute kunnat med. Det förekom på sin tid kanske ibland som ursäkt för köttets svaghet, för att de skulle få sig ett rus en och annan gång. – – Djävulen är så outtröttlig och listig. – – – Han narrar människan att begå den ena synden under det han varnar henne för den andra. Men det syntes nog att

både Sven Johan och Fall inte voro sig lika. Ola satt till sist och äggade upp sig till ren nyfikenhet rörande vad de skulle komma att säga om prästen. – – Till sist bröt han ut:

– Du tog inte nattvarden fast du var oppskreven, Sven Johan!

Det var riktigt att den tilltalade inte befann sig vid sitt vanliga ljusa lynne. Kristina hade försökt att mjuka upp hans sinne med litet glam, men hon upphörde snart då han inte ens såg åt henne, utan lät de skarpa, kalla blickarna irra över havet och inte ens en ansats till ett leende ville bryta genom de sträva dragen. – – – Ju mer man närmade sig hemmet, ju mer han i och med att fastlandet gled allt längre bort i ett blånande fjärran också såg den i nordosten skymtande staden fjärma sig allt efter som ekan småhoppade framåt på de med vårlig munterhet lekande och efter varandra rullande och tumlande böljorna, ju mer kände han sig förargad över att han förstört sin dag på att fara till Östraby i stället för till Lutherska missionshuset därinne. Han kände på sig att det skulle inte bli i morgon han skulle göra om den färden, såvida inte något särskilt inträffade. – – – Vid Olas tilltal drog han blicken från de blåa, vaggande slätterna och stannade med den på den lille mannen vid rodret.

– Nej, sa han, jag tar aldrig nattvarden av den prästen mer! En präst som luktar av den förbannade drycken är inte värdig att förvalta Kristi lekamen och blod.

– Dömen icke så varden I icke dömde! svarade den lille på akterbrädan.

Anders Fall, som satt mellan de talande, blev förvånad över att höra de orden uttalas av den stränge domaren Ola, mot vilken just de i all underdånighet använts så många gånger av Fall. Han insköt:

– Det heter i första korinterbrevets sex och tre att vi skola döma änglarna. Hur mycket mer ska vi inte då få döma i timliga ting. Hur mycket mer rätt ha vi då inte att säja vår mening om en ogudaktig präst, en som träder inför Herrans altare med orena läppar?

Ola hettade till vid kritiken över prästen och svarade i oresonlig motsägelselusta:

– Jag vet och är förvissad i Herren Jesus, att intet är i sig själv orent, utan för den, som håller något för orent, är det orent, säjer Paulus i romarebrevets fjorton!

– Men vad står det strax förut? frågade Sven Johan och borrade blicken in i Ola. – – – Och då det inte kom något svar med detsamma fortsatte han själv: – – – Den som äter, förakte icke den som icke äter, och den som icke äter, döme icke den som äter, ty Gud har antagit sig honom! Ho är du, som dömer en annans tjänare?

Det var första gången Sven Johan vågat sig på att replikera Ola med ett bibelspråk och efteråt trodde han i början knappast själv att en sådan djärvhet varit möjlig. Ola mörknade också märkbart och det var klart att han ämnade dräpa till den förmätne. Men Anders Fall trädde emellan:

– Det gäller inte den här saken! sade han. Romarebrevets fjorton handlar inte om nattvarden, utan om att man inte med mat och dryck och tvister om vad man får äta och dricka skall förarga Guds församling! Men här passar det vad som står i Jeremias två och åtta – – – De lärda akta mig intet, och profeterna profetera om Baal och falla in till de onyttiga avgudar. Jag måste ju alltid träta med eder och edra barnabarn! säger Herren.

Han vände huvudet bort till de båda unga på framtoften.

– Nä, di är för rika och för feta! mumlade Sven Johan, som åter vände blicken mot stan, där han skymtade en hög kulle på dess nordvästra hörn och där han visste att Lutherska missionshuset skulle vara beläget. – –

Paulus han var tältmakare han och försörjde sig med det när han predikade evangelium.

– Jojo, jojo! Di skulle ha det som Israels präster! menade Anders Fall. Herren sade till Aron att han och hans säd, som skulle sköta tempeltjänsten, skulle inte ha någon besittning eller del i landet och inte skulle di ta nåt arv med folket, utan Herren skulle vara deras del och arvegods.

– Men tionde, det skulle di ha! invände Ola.

Sven Johan låg nu åter med axeln mot vantet och spanade ut över de gungande böljevidderna med en ihärdighet, som om han följt någon skälhund som tumlade därute och stack upp huvudet då och då.

Han vid rodret lutade sig baklänges, så att rorkulten kom att vila i armhålan medan han torkade sig om näsan med handens avigsida. Endast bogens nästan taktfasta fräsande små hugg mot vågorna och dessas plaskande mot lovarts bordläggning störde den åter uppkomna tystnaden. Det ville inte gå så bra i dag som vanligt att resonera om andliga ting. Stämningen var för tryckt. Till och med Kristina hade låtit glädjen över vad hon upplevat denna hennes levnads gladaste och lyckligaste dag efterträdas av ett lugnt allvar.

– Jojo, jojo, det är te och tacka Gud för, när en får en lärare, som han har fått röra med ett glödande köl från sitt altare! sade Fall slutligen. En, som Guds ljus lyser ur i tal och gärningar, så att en kan si att han är skickad av den riktige översteprästen.

– Det är inte alla socknar, som får en sådan präst! invände Ola. Och får en inte en sådan så ska en ändå vörda prästen för ämbetets skull, ty ämbetet är instiftat av Gud, säjer vår lärofader Luther. Prästerna som vi kan nog säja: Herre, handla inte med oss efter våra synder och vedergäll oss inte efter våra missgärningar, ty för dig är ingen levande rättfärdig!

Men Sven Johan var nu för tillfället inte sinnad att bara höra på. Hos honom hade Petters angrepp på prästerna och kyrkan aldrig väckt så djupa betänkligheter som hos Anders Fall. Men de voro ju förstås nya och oerhörda, fast de kunde stödjas med bibelspråk i mängd, långt fler än som Fall under samtalen kunde dra fram för att förfäkta kyrkans bibelenlighet, vilket han plägade göra då Petter blev för svår. Och vacklade nu i denna stund hos Fall tron på att statskyrkan vore Kristi sanna kyrka så hade Petters förkunnelser hela eftermiddagen riktigt ekat genom Sven Johans själ. Vart han nu såg i båten kunde han för sig se bilden av den lille mysande mannen med metodistskägget, se honom sitta framåtlutad med högra näven kramad om tennsnusdosan och höra de floder av bibelspråk, med vilka han underminerade Anders Falls tvekan att underkänna statskyrkan som den förnämsta av de kristna samfunden. Just nu föll det honom i minnet ett av de bibelställen som Petter ivrigast brukade anföra. Och plötsligt föll han in i Petters roll och vände sig till Ola:

– Nej! – Paulus säger i andra korinterbrevets sex: Drager icke i främmande ok med de otrogna, ty vad haver rättfärdigheten att beställa med orättfärdigheten? Eller vad delaktighet haver ljuset med mörkret? Eller hur förliker sig Kristus och Belial? Eller vad del haver de trogna med de otrogna? Eller hur kommer Guds tempel överens med avgudar; ty I ären levande Guds tempel, såsom Gud säger: Jag ville bo uti dem och vandra uti dem och de skola vara mitt folk. Därför gån ut ifrån dem och skiljens vid dem, säger Herren, och kommen inte vid det som orent är, så skall jag undfå eder! Jag har fått klart för mig var vi ha Kristus och var vi ha Belial, var det råder villfarelse och var det predikas den rätta läran, som di talar så mycket om. Jag har inte lärt så mycket i hela mitt liv som i dag!

Blicken vek åter åt stan till. –

– Paulus ja! Andra korinterbrevet ja, måste inte Paulus också försvara sig mot alla som belackade honom? Det kan du också se i andra korinterbrevet. I ett och tolv visar han att han har sitt samvetes vittnesbörd på att

han vandrat i enfaldighet och Guds renhet och icke i köttslig visdom, som di beskyllde honom för. Och i fyra och tre fritar han sig ifrån att ha predikat ett förtäckt evangelium, utan är det förtäckt, så är det förtäckt för dem som vandra förtappade, säjer han. I två och sjutton försvarar han sig och säger att han inte har förfalskat Guds ord. I tionde kapitlet kan du se att han påminner dem om att han vet vad di tala på baken om honom: »att hans brev är svår och stark, men den lekamliga närvarelsen svag och orden förakteliga», och han ber att di stora andarna ska något litet lida hans fåvitsko, på samma gång som han ber dem laga så att han inte skall nödgas handla dristeliga och bruka sin myndighet emot några, som oss räkna såsom om vi vandrade efter köttet, säjer han. Och i elfte kapitlet tillägger han: Och fast jag är enfaldig i talet, så är jag dock icke enfaldig i förståndet.

– Ja, men vad står där sen? frågade Fall, medan det lyste till en liten glimt i ögonvrån. – Han tänkte erinra om vad som framgår av åttonde och nionde verserna, att Paulus icke ekonomiskt tyngt församlingen i Korint, utan arbetat i den av kärlek och för intet.

Men innan han själv hann svara hade Ola redan låtit fingrarna löpa på rorkulten, – – – sju, åtta, nio, tio, elva, tolv, tretton, – – – under det att tanken blixtsnabbt följde innehållet i bibelspråken eftersom han räknade dem på fingrarna – – – . Så kom han dit han ville.

– Ty falska apostlar och bedrägliga arbetare taga på sig Kristi apostlars person, replikerade han – – – och det är icke under, ty själva satan förskapar sig till en ljusens engel. Därför är det icke under att hans tjänare också förskapa sig likasom om de vore rättfärdighetens predikare, vilkas ända skall vara efter deras gärningar! Så står det!

Glimten försvann hastigt ur Anders Falls ögonvrå. Ola hade varit honom för snabb.

– Men det står också att Paulus inte hade någon lön av församlingen, vilket han tillräknar sig som en berömmelse. Det var annat än tusen riksdaler i månan det! Förresten kan du läsa om hur en lärare ska va därsammastädes sex och tre. Där säjer han: Låter oss ingen i någon måtto förargelse giva, på det vårt ämbete må ostraffat bliva, utan låter oss i allting bevisa oss som Guds tjänare! erinrade Anders torrt.

– Men hur di är så är di ändå kallade te det heliga predikoämbete, invände Ola, och vi ska lyda dem! Hur de förvalta sitt ämbete ska inte vi utan di sen svara för en gång! Det är inte sagt att vår frälsare och hans lärjungar tyckte så mycket om fariséernas predikningar och liv häller. Men di gick upp i templet och i synagogorna och det står ingenstans att di byggde sej egna missionshus och kapell.

– Nä, för di predikade i fiskarbåtarna och på bergen! invände Anders Fall. Det ville nog inte prästerna tillåta nu för tiden. Då finge en nog kyrkorådet på sig. Vi hade en gång för långa tider sedan en levande präst här i stan. Det for så mycket folk och hörde honom att di fick inte rum i kyrkan och då predikade han ute, så att alla skulle få höra. Men di andra prästerna ble avundsjuka och anmälde honom. Och han misste visst kappan och kragen på den affären.

Sven Johan spetsade öronen.

– Misste han kappan? frågade han.

– Ja, jag kan inte säja säkert, men jag har hört någonting ditåt! svarade den tilltalade. – – Det är så länge sen! Det var nån gång i min fars barndom eller kanske före den tiden. Det är så länge sen dess så nu finns det nog ingen, som riktigt vet hur det gick te. För resten hette han Elfving och Ola känner nog te det där bättre än jag. Ola läser ju så ofta hans predikningar på samtalen.

Ola hade också hört någonting ditåt och kände sig illa berörd av att ämnet kom på tal. Han hade ofta läst Elfvings predikningar och ville på inga villkor att det skulle komma ut att denne anderike predikant skulle

ha blivit illa behandlad av kyrkan. Det stack i honom var gång han hörde ett av kyrkan begånget fel, vilket han aldrig ville erkänna. Ty Kristus var ju kyrkans huvud och han kunde inte fara vilse eller begå fel, men for kyrkan själv vilse mot Kristi vilja, då var ju Kristus bara ett huvud utan kropp. Och det var ju en orimlighet. – – – Så hade han en gång hört en präst förklara kyrkans ofelbarhet och det resonemanget hade sedan för honom blivit rättesnöre i sådana frågor. Han beslöt sig för att få samtalet därom avklippt genom att gå fram på det anfallsmanér, han tillgrep i obehagliga situationer.

Med en hastig släng på huvudet skickade han ner en brun snusspottsstråle i en vågdal, slog skotet om en toll i akterrodden, så att det klämde fast sig självt och satte sig mera bekvämt tillrätta med ryggen mot lovarts reling.

Så högg han in:

– Hellre hör jag en ogudaktig präst, som kommer full på predikstolen, än en sådan där förförare med en lös och halv Kristus, en som gör Jesu sår till rövarekulor åt dem som vill bruka hans nåd till lösaktighet.– – – Di grove synderna, di ser en och kan akta sej för, men di fine, di är farligare. – – Det är ledsamt och möta en präst, som har tatt sej en syp, men han är inte hälften så farlig som en som kommer smilande med en falsk Kristus – – – en sån en, som kanske har mottagit Kristus som präst och försonare, kanske också som profet och lärare, men som inte har anammat honom som konung eller gått igenom en rätt bättrings ordning, – – som inte har byggt på den riktiga grunden. – – – Må tro det finns många, som går med en sån där av satan värkad bättring. Di tror att di är fria från sina synder, di känner inte sin syndabörda, för det satan ränner efter dem och lättar under den med näven. – – – Men när nådatiden är slut och di går på hälvetesbranten, – då tar satan dän näven, – då får di känna syndabördan och då drar den ner dom dit di hör hemma.

Åter uppstod det några ögonblicks tystnad, som Sven Johan tydligen beredde sig att bryta, ty han reste sig från sitt stöd mot vantet och såg stridslysten ut, i det han såg skarpt bort på Ola. Men Anders tystade honom med en menande dragning i ansiktsmusklerna. Han förstod att Ola nu kommit i de gamla tagen och då var den likgiltiga tystnaden det enda vapen som i längden bet på honom: Men det varade inte många sekunder, förrän Ola laddat en ny salva och fortsatte.

– Nä, när barn ä mätta vet di inte vad di vill ha! – – – Då är ingenting bra nog. – – Men låt hungern komma, då tiger di och äter, om det rätt så bara är rågmjölsgröt eller torrt bröd! – – – – Det är för mycket Guds ord att välja ibland nu för tiden förstås, så en vet inte vad en vill ha. Det är som när Israels barn hade fått manna från himmelen så länge – – – ja, det talas ju om i fjärde moseboks elva, – – folket hade fått lusta och det knotade mot Herren och satte sig ner att gråta och sade: Ho kan fly oss kött till att äta? Vi kommo ihåg den fisk som vi åto för intet i Egypten och cucumerer, meloner, purlök, rödlök och vitlök. Men nu är vår själ borttorkad. Vår ögon se intet annat än manna. – – – Men då förgrymmade Herren sig svårliga och Moses sade till Herren att nu orkade han inte hålla folket uppe längre, ty nu var det honom för svårt. Och så fick di kött. Herren lät det regna två alnar högt med åkerhöns och medan köttet var under deras tänder slog Herrens vrede dem, så att di dog i tusenvis. – – Grina ni åt den mat som Gud ger! Ni ska se att åkerhönsen är nog snart färdiga. – – Gud ska låta det regna två alnar högt med villoandar, – – det ska ble så många sekter så att ni ska inte hitta tebaks te den rena läran om ni letade aldrig så länge. – Han har sagt, att eftersom di inte vill tro sanningen, så ska han sända kraftig villfarelse, så att di ska tro lögnen. Ni ska si, ni får nog för både Ärnström och Waldenström och alla di andre villoandarna!

– Det är inga villoandar! Ärnström är ingen villoande, han är en lagligen kallad och vigd präst i svenska kyrkan! svarade Sven Johan, som kände sig stucken av Olas fräna och hånande ton. Förrästen är både den där Waldenström och Ekman, di talar så mycket om, också präster.

– Vad hjälper det att di är präster, när di inte har den rena Läran? frågade Ola. Vad hjälper det Satan att han

har vatt en ängel? Han är fallen, han är nerkastad från himmelen, han är Guds och vår fiende. Det är inte fråga om vad di har vatt, utan vad di är. – – Di är helvetesbestar, men di kommer inte med bara betar och i ulvaskinn, nä, i lammaull kommer di, med sitt skenfagra leverne och sin utvärtes anständighet. – – Di lurar många, men mej lurar di inte och inte lurar di Gud häller. Han kan nog låta dem växa till skördedagen, men då ska han skicka ner dom i den förskräckliga hålan, där all jordens orenlighet till sist ska hävas ner, – – ner te djävlarna och de otålige tjutande fördömde. Vakten eder för de falske profeter, som komma till eder i fårakläder, men invärtes äro de glupande ulvar! Vakten eder för hundarna! Vakten eder för de onda arbetarna! Vakten eder för avskärelsen! Vakten eder för de villfarande stjärnor, åt vilka det svarta mörkret är förvarat sedan evighet! Så säjer Gud!

Anders Falls tunga började ivrigt syssla med något nere vid vänstra underkäken, till sist såg det ut som om en abborre legat i dödsryckningar under det tunna käkskinnet. Dragens vanliga blidhet vek undan för ett mörkt allvar. Han kände sig övertygad om, att de, som Ola så blint satt här och dömde över, voro i god tro och sökte av uppriktigaste hjärta värka Herrens värk, även om det kunde hända att de voro på någon punkt villfarande i läran, vilket han inte visste. Men han kände sig säker på att Ola inte häller visste mer än han om den saken. Han tittade Ola rätt in i de bruna ögonen och sade:

– Kom ihåg vad predikaren säjer i sitt femte och första: Var inte för hastig med din mun, och låt ditt hjärta inte hasta till att något tala inför Gud! Ty Gud är i himmelen och du på jorden, därför låt dina ord vara få!

Den tilltalade mörknade i hela ansiktet och tittade uppåt spritet.

Anders följde honom med blicken dit upp, men där var ingenting märkvärdigt att se, seglet stod som en lagom fylld säck och udden för över närmade sig raskt. Några få minuter och så skulle man löpa in i viken, därifrån man farit på morgonen.

Men Sven Johan kunde inte glömma den sista gången han var på Lutherska missionshuset och ju mer han under färden jämfört gudstjänsten i kyrkan i dag med den predikan han hörde då, ju mer omöjligt blev det honom att tiga när han hörde Olas förkastelsedomar över dem som predikade utanför kyrkans murar. Genom hans huvud rann ett bibelställe, som Petter ofta läst och som han själv läst flera gånger sedan han kommit hem en söndagskväll från ett besök hos Valö-Mårten, i vars stuga Petter gått hårt åt statskyrkan och sökt visa att den inte alls var lik den första kristna församlingen. Till sist kände han det som om han spruckit och innan han knappast själv hunnit förbereda sig som han velat hade han brutit tystnaden, som varat några ögonblick under det Fall och Ola i kapp studerade seglet:

– Herren har lovat genom Jeremias, sa han, att det ska komma tider när en ska föra en hel stad och två ett helt land och han ska sända herdar efter sitt hjärta, di som ska föda jorden med lärdom och vishet. – – Det är ingen som vet om det inte är di som ä komna nu! Det behövs! För nu kan snart Herren säga som han sa genom Esaias om Israels barns gudstjänst. – – – Vad skall jag med edert myckna offer? Jag är mätt av vädrars bränneoffer, och av de göddas talg, och haver ingen lust till oxars, lams eller bockars blod. – – – Då I kommen in för att te eder för mig, ho äskar sådant av eder händer? Haver icke mer spisoffer fram fåfängt, rökvärk är mig styggeligt, nymånader och sabbater, då I samman kommen, må jag icke lida, ty I bedriven avguderi och våld i dem. Min själ hatar edra nymånader och årstider, jag är led därvid, jag orkar inte lida dem. Och om I än utsträcken edra händer så bortgömmer jag dock mina ögon för eder; och om I än mycket bedjen, så hörer jag eder dock intet, ty edra händer äro fulla med blod. – – – Tvår eder, gören eder rena, lägger bort edert onda väsende ifrån mina ögon, vänder igen av det onda. – –

Det växte upp en glimmande eld i Olas ögon efterhand som Sven Johan läste Esaias för honom. Men han svarade inte. Han ville inte byta ord med småpojkar i andliga ting, Sven Johan hade inte varit med på vägen i två år än. Det var inte svårt att förstå var han hade fått lära denna läxan. De söndagsbesök som Valö-

Mårten och Fall ömsesidigt avlagt hos varandra under åren och i vilka den från stan komne hamnschåaren och Sven Johan börjat deltaga skulle inte bli utan frukt, det hade Ola länge haft klart för sig. Villoandarna skulle inte ens kunna hållas borta från öarna, det hade synts ett par år nu. Och även Anders Fall befann sig tydligen på glid mot dem. Sven Johan var uppenbarligen en av deras. – – – Det var som om någon kramat allt för hårt om hjärtat på Ola. – – Hur hade han ändå inte känt ansvar inför Gud för Anders Fall och hur hade han inte arbetat för att behålla honom på den rätta vägen? Hur länge skulle Gud tåla detta oväsen, innan han lät Valö-Mårten bli borta en natt eller gjorde ett annat undervärk, som satte en vall mot villfarelsen? Han nästan svartnade i synen och överkroppen kröp ihop som om den varit gjord till att skjutas samman som en kikare. Intet ord växlades mer under den lilla stund, som ännu förflöt innan båten buktade mellan de många stenarna i viken in till Anders Falls brygga.

————

III.

Sven Johan hade inte haft någon ro i sin själ allt sedan den där söndagen i februari, då han var jämte Anders Fall och Ola uppe i Östraby kyrka. Han hade suttit hos Fall om kvällarna och samtalat med honom om sina intryck från den gudstjänst och nattvardsgång, som förrättades av den spritdoftande prosten. Att präster söpo, när de voro på kalas, det hade han hört talas om och trott och det tyckte han var förskräckligt redan under den tiden, han ännu ej sällat sig till de dragna och börjat följa med Fall. Men att en präst kunde ge sig till att döpa barn och dela ut Herrans heliga nattvard medan spritångorna stodo märkbara ut ur halsen på honom och att Sven Johan själv av denna anledning skulle komma i en sådan förstämning att han skulle utebli från en nattvardsgång, som han låtit teckna sig till, det hade han aldrig kunnat tänka sig.

Han läste Luther och bibeln ivrigare än förr för att få de bedrövliga minnena från kyrkan förjagade, men de kommo åter som vålnader med en plågsam regelbundenhet. Icke ens sällskapet av Kristina, som nu börjat komma till honom var söndagseftermiddag, sedan de blivit överens om att gifta sig med varandra så snart hon tjänat året ut, kunde mer än för tillfället komma honom att förgäta vad han bevittnat. Det var för honom som om något, som hållit honom bunden vid kyrkan, brustit, och som om han halkade allt längre bort från sin andliga moder utan att han dock förmådde sörja däröver. Han kände sig så redlös i det nya andliga förhållande, vari han råkat, som om han befunnit sig i en båt utan åror och segel ute på det villande havet och endast haft tomma händerna att ro båten hit eller dit med.

Men emellanåt kom det stunder, då han inte så starkt erinrade sig det obehag han känt i Östraby kyrka. Då hejdade han sig och undrade över om det var en rätt väg, på vilken han så småningom förts fram under den gångna vintern och på vilken han, i sina känningar av häftigt lynne och missnöje med förhållandena som de voro inom socknen, stundom tagit riktiga skutt framåt, som den där söndagen på vägen från kyrkan, då han mot Ola använde bibelspråk, tagna direkt ur Petters mun. Och Petter, ja, han läste visserligen bibeln och kunde den som ett rinnande vatten, men ... men ... men? Var inte allt detta nya han kom med ändå ett för våldsamt nedrivande av det gamla, något för överdrivet? Kunde det inte, som Ola också redan förut sagt, vara början till så farliga villfarelser, att man inte skulle kunna hitta tillbaka ur dem igen? Var det ända inte allt för många nya läror, som nu började komma i svang? Man tvistade om dopet, om nattvarden, om nåden kom på grund av gärningar eller för intet och alla kunde bevisa riktigheten av sina läror med bibeln. Vilken väg skulle man gå?

Men dessa betänkligheter voro som bortblåsta om söndagarna, då han på förmiddagen tänkte på gudstjänsten däruppe i den lilla annexkyrkan eller på eftermiddagen kom till Valö-Mårten, där Petter nu var en stadig gäst. När Mårten och Petter samtalade flögo alla tvivel om att detta kunde vara den rätta vägen. Här var det samma lyftning som kommit honom till del på Missionshuset, här var visserligen himmelens port och ett heligt rum, det kände han på sig när han stegade hemåt på kvällen.

Fall, som varit med längre och i trettio år umgåtts i sällskap, där man nästan bara talade om olika slags präster, berättade för honom att det var ingen ovanlighet att präster deltogo i fyllekalas på nätterna för att därefter gå upp i bakrus på predikstolen och hålla ljungande predikningar ... Så stor var nämligen deras vana vid handhavandet av ordet och deras lärdom från prästskolan, att de ej, som de olärda, då de skulle tala, voro i behov av en pådrivande inre kraft. De kunde även i total avsaknad av denna hålla predikningar, som förekommo denna världens barn vara lika bra, om ej bättre än dem som höllos av Kristi sanna tjänare och det fattades inte Fall namn och exempel på präster, vilka i en sådan sinnesförfattning som nyss omnämnts, hållit predikningar av så gripande art att åhörarskaran i kyrkan fyllt denna med sina suckar och klagoljud. Men det hade inte blivit annat än ytliga och lätt förklungna klagoläten. Omvändelse från Satans träldom till Guds barns frihet kunde inte komma av en oomvänd prästs predikan.

Han hade vidare erinrat honom om att långt ifrån alla präster voro sådana som Pettersson. Tvärtom, det fanns präster uppåt landet, så värderade att de väckta gingo tiotals mil fram och tillbaka till fots för att få en timmes samtal med dem. Sven Johan hade hört talas om sådant förr och visste, att pilgrimen betraktades sedan med särskild vördnad av de andra dragna i orten och att hans ord ofta fick en större betydelse än vad som sades av andra, vilka inte hade varit nere i så djupa själskval, att de tvingats av dem att ge sig ut för att uppsöka så långt borta boende och vida beryktade Herrans tjänare. Så nykommen han än var, hade han under samtalen om söndagarna hunnit lägga märke till att då det blivit tal om någon gudfruktig man eller kvinna, som fått sluta sina dagar, så hade det stundom, som ett exempel på hur hemma och förfaren han var i det andliga livets mysterier, omtalats att han för så och så många år sedan besökt komminister Sellergren i Helleberga eller kyrkoherde Nyman i Urshult, för att av dessa beryktade prästmän få en klarare överblick över salighetens väg. Ty den som gick till dem hade liksom en garanti för att han inte gick fel, om han följde den väg som de anvisat. Och i hembygden blev han gärna en, vars råd man ville inhämta rörande den vägen. Ola hade berättat att han mindes personer, vilka i sin ungdom i sådant ändamål besökt kyrkoherden Peter Murbeck i Fridlevstad eller Anders Elfving i Karlskrona under den tiden den senare där förföljdes av prästerna för att folket samlade sig i så stora skaror kring honom, att de ej fingo rum i Amiralitetskyrkan, utan han måste predika under bar himmel, varför han också åtalades.

En söndag hade Fall seglat med Sven Johan in till Lutherska missionshuset i stan. De hade kommit överens om att höra en riktig präst. Det skulle komma en som i många år varit lärare för Stiftelsens kolportörer, numera kyrkoherden D. A. Ärnström. Missionshuset hade varit så proppfullt, att människorna till och med stodo inne emellan bänkarna och de, som sutto, kunde väl höra men inte se. Sven Johan hade blivit stående mellan två bänkar. Tänk de som voro nog lyckliga att få ha en sådan präst i sin församling! Hade man Ärnström här i socknen så skulle sannerligen det inte finnas många söndagar, då inte Sven Johan skulle vara i Östraby, och Gud vete, om han inte ibland skulle ha följt med till Västraby också, för att höra predikan upprepas. Och ett sådant utseende! Dessa allvarliga drag, så kraftiga och uttrycksfulla och dock vemodiga, dessa själfulla, djupt liggande ögon och denna mun, som så påminde om Martin Luthers, fast den var något vekare. Skada bara att predikanten hade kammat sig som Luther, håret till och med burrade ut sig vid sidorna, så att det var lurvigt som den senares. Jaja, inga misstankar! Det var nog troligt att det var växt så, det är ju så ofta som människor ha en sådan påfallande likhet med varandra. – – – Men nog kunde han ha kammat håret på annat sätt än den store kyrkofadern, när han i övrigt hade så mycken likhet med honom, så hade inte Satan haft det att komma med till åhörarna, att kamningen var gjord med vilja och på högfärd. En kan aldrig vara försiktig nog. Djävulen är så listig.

* * *

Men den, som vakade över vilka vägar fåren gick, och de stättor de hoppade över, det var Ola det.

På måndagskvällen hade Fall honom hos sig. Nu hjälpte det varken med kaffe och smör och bröd eller en halv stång tobak. Ola ville ha rent besked på om Anders med sin korta nådatid och sina gråa hår ansåg sig

ha råd till att slösa så med Herrens nåd, som det innebar att fara och höra en villoande som kyrkoherde Ärnström, han som predikade den lösa läran om nåden, där han borde predika domen, och frid för dem om vilka Gud sagt att deras vägar gå till helvetet. Ola var inte i något tvivel om att den vägen, som Fall slagit in på, gick på sned om den rätta salighetsvägen och för att visa Fall hur fort den vägen kunde kröka ännu djärvare av och gå rätt på helvetesvägen utslungade han den förmodan att den som i dag visat sig så nyfiken att han for till stan och förstörde en söndag på att höra Ärnström, den kunde en dag fara in för att höra Waldenström. Fall skulle inte vara för säker. Gud gör som han vill, den han vill utkorar han till salighet och den han vill den förhärdar han. Och har Gud en gång förhärdat en människas hjärta, sen tror hon själv att hon går på den rätta vägen, även om den vägen skulle vara lagd och visad henne av den nye Antikrist, som alla människor nu begynt att tala om.

För första gången på många år kände Anders Fall att sinnet hårdnade på honom. Han sade några sträva ord om att Gud allena är den som utrannsakar hjärtan och den som dock till sist skall döma, ty han har själv sagt: »Min är domen!» Men när Ola inte gav med sig förklarade Fall helt frankt, att den frågan, om en kristen skulle få fara in och höra en präst på ett missionshus eller inte, den skulle man i Guds namn och i ljuset av hans ord söka så gott sig göra lät lösa vid ett möte med de dragna, som Fall med det snaraste skulle sammankalla.

Han hade talat med en ovanlig strävhet i tonfallet. Ola undrade först om han hört rätt ... att Fall ämnade kalla samman ett möte.

Jo, menade Fall, det var intet tvivel om den saken. Det skulle de första kristna ha gjort, om de blivit tvehågsna om något. Det kunde man för resten se av Apostlagärningarnes femtonde, att apostlarne höllo gemensamt möte i Jerusalem när de blivit oense om huruvida man behövde hålla lagen och omskäras för att bliva salig. De hade kommit överens om att det behövde man inte, men så blevo de likaväl oense sins emellan om personfrågor och skildes åt under trätor.

Ola hade genast blivit på det klara med att Gud redan börjat förhärdelseverket i Falls själ. Lysa ut ett möte! Kunde man tänka sig en sådan outgrundlig självrådighet. Om något så var väl det ett tecken på förhärdelse. Ola hade tills dato sagt ifrån om vartenda möte som någonsin hållits där på ön, undantagandes en predikan, som en gång en ung och ivrig vice pastor haft på en gård för några år sedan och som han själv lät lysa ut genom lärarinnan. Annars var det Ola, som bestämde när det skulle bli möten av och när det inte var lämpligt att hålla några. – – – Och nu tänkte Fall ta sig för att inbjuda till möte hemma hos sig! Månne det skulle bli sista gången? Och även om det så skulle bli, så var detta i alla fall något, som Ola kände på sig att det skulle han aldrig kunna glömma under sitt återstående liv.

Det var inte mer än svaga mumlanden som trosbröderna utbytte i avskedshälsningar, när Ola krökte ryggen och kröp ut under den låga dörrposten.

Anders drog fram träskostövlarna och hade den ena redan på foten när Maria frågade honom om han tänkte springa ut från henne nu igen.

Han anmärkte att han tänkt gå ner till Valö-Mårtens. Men så förstod han innebörden i hennes fråga och drog av sig stöveln igen utan att säga något.

Ända sedan man den där söndagsmorgonen lade in liket av den hittade kaptenen i den lilla stugans förstugukammare hade Maria varit litet underlig till mods när Anders ville gå ut. Han förstod att hon var mörkrädd och fruktade att vara ensam hemma. När han skulle ut på fiske lagade hon alltid så att hon kunde komma bort till någon av grannhustrurna på besök. Och aldrig var hon numera hemma förrän hon visste att han var hemkommen. För Anders, som var en kär gäst i alla hem och gärna ville tillbringa en stund av sina lediga kvällar borta i samspråk med någon av sina vänner, var detta förhållande obehagligt, men han hade

inte velat säga något till henne. Han visste att kom bara sommaren med sina ljusa kvällar och nätter, så skulle denna barnsliga fruktan hos henne så småningom gå bort av sig själv, medan den däremot kunde växa fast som en sjukdom, om han förebrådde henne för den.

I stället för att gå till Mårten och överlägga med honom om sina planer i anledning av samtalet med Ola satte han sig att läsa i bibeln, uppletande alla ställen han kunde erinra sig, där det talades om de falska profeter och villoandar och läste med mycken noggrannhet igenom alla de kapitel, i vilka uttalanden om sådana förekommo. Men ingenstädes kunde han finna något uttryck, som utan förvrängning kunde tolkas så, att man inte skulle få gå och höra en predikan på andra ställen än i en vitmenad och invigd stenkyrka. Tvärtom stötte han under aftonens lopp på många bibelställen, i vilka det visades hur Kristus och hans apostlar talade på berg, i fiskarbåtar och på många andra ställen utom templets hank och stör. Och Kristus själv hade uttryckligen sagt att tider skulle komma, då man varken i templet eller i Jerusalem eller på det eller det berget skulle tillbedja fadren, utan i andan och sanningen.

Ännu länge efter det han lagt sig sysselsatte dessa tankar honom. Timme efter timme låg han vaken och samtalade med Gud om hur han skulle förhålla sig. Genom hans hjärna runno i en sakta, flytande ström det ena tjugotalet bibelställen efter det andra, under det han repeterade och jämförde det ena med det andra. Men han var trött av dagens arbete på sjön och den långa kvällens läsning och gled in i den halvdvala, som för honom var en förgård till sömnen. Som så ofta, då han lagt sig, sysslade hans hjärna ännu med tanken på den stund, som han visste inte kunde vara så många år borta, då han på detta sätt för sista gången skulle glida in i den stora vilan ... Månne det skulle kännas ännu ljuvligare än nu, då han förnam det som om han rott en het, lång sommardag och man äntligen i kvällens sköna svalka får lägga in årorna, under det att båten halvt dröjande och ljudlöst far in i den gröna strandens skugga? Han kände hur sömnen så sakta tog honom och drog honom allt djupare in i den ljuva skuggan och han överlämnade sig åt den med allt det välbehag han ännu mäktade förnimma. På så sätt måtte det kännas och ännu skönare när man lägger sig för sista gången och den store, gode fadern viskar i örat på en: nu ska du sova som ett snällt barn, så skall jag väcka dig i morgon bittida och visa dig hur härligt den nya dagens sol lyser! Så gled han bort och sov gott.

– – –

Han vaknade någon gång mitt i natten under det att Maria med jämna mellanrum stötte sin armbåge mot hans arm. Han öppnade ögonen och då han vände huvudet åt vänster såg han ett ljust skimmer som från en fosforsticka, som utsatts för någon friktion. Han stirrade in i det underliga ljuset och som han låg där och såg stod i detsamma den upphittade sjömannen kapp rak framför honom. Det var han, därom var det intet tvivel! Det var den mörka doffelytterrocken, den genomblötta och slankiga nattkappan, som han hade till krage, ena ögat hade korparna tagit och genom den svällda näsans av fåglarna upprivna kött lyste litet av näsbenet vitt. Men det vänstra ögat med dess stela blick riktades på Anders i sängen.

Det var genast klart för Anders vad det var fråga om. Den utlovade stora belöningen för den som hittade liket hade uteblivit och nu hade den hederlige mannen ingen ro i sin grav förrän han på detta sätt visat sitt ogillande av detta förhållande och sin tacksamhet för bärgningen.

Inom mindre än en sekund och med en spänstighet som hos en adertonårig yngling stod Anders i bara skjortan på benen på golvet, kastade upp dörren till förstugan på vid gavel och slog likaledes upp ytterdörrens båda halvor. Så gick han in, ställde sig mitt på golvet framför gengångaren och sade, i det han pekade på dörren:

– Där är dörren! Jag har bärgat dig. Guldklockan och silversnusdosan och portmonäen med trettiosex riksdaler och fjorton skilling i, som du hade på dig, har dina arvingar fått. Någon belöning för att jag bärgat dig vill jag inte ha, jag kan själv behöva samma tjänst en gång. I Jesu Kristi, Nazaréens namn, gå ut och vila

i frid, tills dagarna hava en ände, och kom aldrig mer inför mina ögon!

Sakta, som när man avlägsnar sig dröjande från en som man endast motvilligt lämnar, gled han i fosforskenet förbi den väntande Anders, som sakta följde honom ut i förstugan och till yttre dörren.

Anders Fall stängde omsorgsfullt igen de båda ytterdörrarna samt förstugudörren och kröp åter ner till den skräckslagna Maria, som gömt huvudet under bolstern. Men det dröjde timmar innan sömnen åter infann sig.

* * *

Olas samtal med Fall på kvällen efter stadsbesöket hade gett Fall anledning att samtala mera ingående med sina närmaste förtrogna rörande rätten för en kristen att fara och höra vilka predikanter som helst och att läsa vilka skrifter som helst. Valö-Mårten och Sven Johan yrkade på det ivrigaste att man skulle höra allt och låta Ola se att man var beredd att reda sig utan honom, om han, som hittills, i sin blinda iver skulle gå på med sina fördömelsedomar över allt möjligt som han inte hade något begrepp om. Även en del andra, som tillhörde de mera högkyrkliga, men på sista tiden dragit sig undan för Olas inflytande, hade den meningen att man skulle förbehålla sig rätt att pröva andarna, för att se om de voro av Gud.

Sven Johan och Anders hade de sista veckorna haft långa bibelforskningar och samtal rörande de kristnas frihet och Sven Johan hade berett Anders på att han ingalunda tänkte invänta det ifrågasatta mötet för att få rätt till att höra vem han ville. Den första helgdag han kände sig manad, ämnade han ta sin eka och segla in till stan för att ta reda på vad man stred om därinne och vad de olika predikanterna hade att förkunna. Och Anders hade inte haft något att invända mot detta Sven Johans beslut.

* * *

I dag passade det för Sven Johan att fara. Förut om söndagarna hade han vägt på att ge sig i väg. Kamraterna i vrakelaget skulle bli oroliga, om de fingo höra att han farit till stan ensam på söndagen. Det skulle kunna tänkas att han inte kom hem i tid för att hinna följa med på vraket. Och med en man frånvarande var hela laget vingbrutet för den natten med en så stor eka som Torsken var.

Men nu hade han långfredagen, lördagen och om så behövdes påskdagen och en del av annandagen på sig. På den tiden skulle han väl ändå hinna att känna sig för och få en aning om hur det stod till med allt det oväsen som rörde sig i landet och varav endast svaga ekon trängde ut till ön, men vilka ekon dock varit starka nog för att även där bringa in orosämnen i sinnena.

Förresten såg det inte heller ut som om det skulle bli vidare vackert vrakeväder under den kommande veckan.

Ty nu rasade vårstormen.

Han gick upp på backen där i sydost om sin mors gård, från vilken han hade en så vid utsikt över havet. Detta såg ut mer som en väldig, av blåa ränder genomskuren snödriva, än som det vårligt blånande hav, man tänker sig en påskhälg. Det var sunnan, som kom med vår och sol och allsköns förberedelser till sommaren, och mött motstånd från vinterns skaror därute och nu gick lös på dem med hand i hår och kniv i strupe så att det skummade och fradgade runt det hav som de fientliga härskarorna valt till valplats. Och så här års var vattnet ännu så kallt och lätt, att det fort lät sig dras med i hög sjögång och denna plägade sedan fortsätta som dyning flera dagar efteråt. Det var obehagligt att vraka i sådan dyning, ty för det första kom man ingenstans varken med åror eller segel och för det andra fick man i regel ingenting annat än korvade och förstörda garn för besväret. Det såg alltså ut att bli bortåt en veckas fritid för utomskärsfiskarnes vidkommande.

– – –

Men efter detta skulle det sedan bli stadigt och vackert och det skulle bli ont om tid att slösa på stadsresor. Det var redan långt inne i april och inom få veckor skulle den fagra årstiden vara härskande och naturen stå i sitt finaste flor, bokskogshulten däröver på fastlandet, vilka nu tonade i bruna och blåsvarta färger, skulle redan om några veckor ljusna så smått som en gräsmatta i en park, när groningens och spirandets stund är kommen, för att sedan hastigt springa ut i den intensivt ljusa och täta grönska, som fröjdat honom så mången gång.

Till och med hans mors kreatur, som släppts ut för att lufta på sig, hade vårkänslor i kroppen, trots det blåsiga vädret. De voro huvudyra av glädje över att den dagen nu tydligen var nära, då de skulle slippa ut ur det mörka och trånga fähuset för både natt och dag. De höggo friskt in på det långa torra sengräset sen i fjol, i vilket här och där några späda strån av vårens första grönska lockade ögat och väderkornet. Och den ettårsgamla kvigkalven skuttade och dansade och gjorde akrobatiska konster med ben och rygg och rumpa och huvud på en gång.

Så mulet och stormigt det än var så fröjdades ändå hela naturen åt vårens annalkande.

Beslutet var fattat. Sven Johan skulle fara i dag.

Han gick ner och in i stugan, tog på sig de bästa kläderna och de nysmorda långskaftade smorläderstövlarna och virade den långa brokiga yllehalsduken två gånger om halsen ... denna halsduk med röda, ljusblåa, gredelina, ljusgröna och flamgula trådar i, som, enligt vad Fall berättat, varit Ola till mycken betänksamhet mot Sven Johans nådastånd, liksom hans uppfattning i andra stycken rörande vandringen på nådens väg. Fall hade tagit Sven Johans parti och påpekat att denne var en ogift pojk, som hade rätt att kläda sig lite grannare än de äldre och därtill en av öns mera välsituerade män, som hade råd att vara en smula välklädd. Men att tala till Ola om sådana saker var som att tala till en som inte begrep språket. Så mycket hade han klart för sig att inte hade det passat för Moses att ha en sådan halsduk på sig när han samtalade med Gud på Sinai. Då hade heller ingen annan, som kommit till insikt om sin syndfullhet, rätt att ha sådan grannlåt.

Men Sven Johan tyckte om den varma och granna halsduken och därför tog han den på sig även i dag, så långfredag det var. Han trodde inte att det betydde stort inför Gud om han hade en svart eller en röd halsduk om halsen. Han, som inte tog någon hänsyn till Jerusalems så härliga och dyrbara tempel, utan sade att man skulle kunna tillbedja Gud lika bra på andra ställen som där, han brydde sig nog inte heller så mycket om halsduken, utan mer om ett ödmjukt och förkrossat hjärta. Och av det lilla han varit tillsammans med Ola hade han redan fått klart för sig, att under hans slitna svarta halsduk, som han bredde ut under västen, var hjärtat mer härsklystet än egentligen förkrossat. Ola talade visserligen jämt och ständigt om sitt förbannade hjärta, som var en sådan oren djävlaboning, men det föreföll ofta, som det där talet endast var till för att imponera på åhörarna med Olas stora självkännedom och djupa skuldmedvetande.

Under det Sven Johan sysslade med dessa tankar, slängde han oljetröjan över armen och gick ner till strandbryggan. Det gick som ett vinande att resa masten, kränga vantens tågnålar om stropparna och föra staget över båtnäsan. För stormens och sin ensamhets skull fäste han spritsöglan fast vid spritshanken så att smackseglet skulle bilda trekant. Så lyfte han ner tre flata stenar till barlast och sköt ut ekan.

– – –

Hon gick som en herregårdsmärr för en fjädervagn fast hon bara förde focken och trekanten. Därinnanför de yttre skären var sjön hygglig och Sven Johan hade tid att både passa ekan och fundera över ett och varje.

Han tyckte sig kunna se Ola, om denne varit hemma i dag och sett Sven Johan köra förbi hans brygga för

trekanten med kurs åt nordost. Men trots stormen hade de i dag farit till kyrkan i Östraby. Om prästen var halvfull i dag med måntro, när han skulle tala om frälsarens lidande? Om det fanns många sådana präster i landet? Fall hade ju sökt urskulda prästen med att han var långt ifrån den värste som bara han hade mött, det fanns de som voro mycket sämre, stackare, som famlade blinda på vägen till helvetet med sin lika blinda församling vid handen tills de en dag ramlade ner i avgrundshålet med hela hjorden. Arma folk! Skulle det inte från Guds barns sida kunna göras mycket mer än det nu gjordes för att rädda både präster och församlingsbor innan det vore för sent?

Det kom en hård by och drev till ekan så att hon tog sig en liten kallsup över lä reling. Sven Johan vaknade ur sina funderingar och släckte litet på skotet. Han hade redan hunnit inemot de inre skären, som i en båge omgåvo staden.

– – –

Det rann honom i sinnet vad denna nu äntligen gångna vinter varit hård och lunig för de stackare, som inte hade någon annan plog att driva än att ta varenda brödbit ur sjön. Ola till exempel, med sin stora barnskara, av vilken ännu intet kunde hjälpa till med mer än att på sin höjd binda några kavlar om dagen på ett sillgarn. Och så med Olas små inkomster. Det var inte underligt att han var svart i synen och hård i sina domslut. Denna fattigdom hade kanske lite att göra med hans kristendoms färg och dess sätt att ta sig uttryck, – – – denna bottenlösa fattigdom?

Och så som herrarna nuförtiden ställde det för de fattiga! – – –

Det var som om de legat på lur för att utfundera var en fattig förtjänte ett öre eller fick en smula lättnad, för att så strax vara framme och förbjuda just det.

Hur hade inte den nye greven gjort mot de fattiga öborna, som köpte så många tusen famnar dyr ved av honom om året? Förr, under gamla grevens tid, hade man alltid fått plocka avfallet från skogsarbetena om vintrarna. Då kunde en stackare dra in till fastlandet med en släda eller fara in med fembordekan och vara tillbaka på kvällen och ha den full med spån och grenar från de platser, där skogsarbetarna farit fram. Det beredde en betydande lättnad för dem, som hade stora barnskaror, som i de dragiga kåkarna voro frusna om fingrarna och inte hade något annat att glädja sig åt än de underbara blommor och trädgårdar, som frosten trollade fram på fönsterrutorna och i vilkas trädgårdshängen barnen värmde små hål med nästipparna för att kunna beskåda det liv av sparvar och andra fåglar, som rörde sig utanför.

Men nu var det slut med den härligheten. Den nye greven hade genast från början förbjudit all vedplockning, varför visste man inte, det gissades hit och dit. De gamla och religiösa, som ej kunde begripa ett sådant tilltag, menade att han råkat ut för Faraos öde, så att Gud förhärdade hans hjärta och nu skulle veden gömmas, så att han skulle ha en bra stack att ligga på i helvete, så att han skulle få det så mycket hetare där. De yngre däremot menade att han ville tvinga öborna att köpa ännu mer ved av honom, så att förtjänsten på skogen skulle bli så mycket större. Stackars Ola, som annars var en flitig vedplockare, han hade haft känning av detta obegripliga hårdhjärtade förbud denna konstiga vinter ...

Ty det hade varit en förfärlig vinter. Havet hade inte en vecka vetat om det skulle gå upp och bli rent eller om det skulle lägga sig till med ett istäcke, så att folk kunde komma fram över det på antingen det ena eller andra sättet. Vintern hade ömsat humör för vart ny och nedan. Vid julen hade isen lagt sig, men knappast hunnit bli så att den bar att gå på förrän det började med storm i slutet av februari och då trodde man att det var slut med den värsta vintern för den här gången. Men i början av mars kom det åter en svår vinterknäpp, som för andra gången lade ett täcke över fjärdarna och sunden, men endast så att ingen kom vare sig fram eller tillbaka. Nu hade man äntligen fått rent vatten igen. Det var tålamodsprövande för stackare, som sutto där i en stuga med en familj om många munnar och inte kunde få en krok eller ett garn i sjön. Men det hade

dock nu gått så långt att om några dar skulle april bryta in och efter denna stormen skulle säkert våren på allvar ta makten.

– – –

Fast det var då snart ingen glädje med våren heller för de fattiga.

Långrockarna inne i stan och på andra håll, allt ifrån kungens rumpa i Västraby och ända upp till den höge herren själv, gjorde allt vad de kunde för att förbittra livet för en stackare, som de dock samvetsgrant kommo till varje år och togo ut skatter av. Nu hade herrarna för ej så länge sedan förbjudit folk att fiska i de vatten, som gränsade in till de grevliga godsen. Greven trodde i sin förblindelse att han även rådde om fiskarna i havet, fast han aldrig sett dem eller gjort det ringaste för deras tillväxt eller förkovran. Nu sades det att man däruppe, i Stockholm, där det gick en massa långrockar med omänskliga löner och skulle hitta på något för att synas göra rätt för dem, funderat ut att förbjuda fiskarna att ta ål med harka. Tinnarna på harkan rev sönder tångbuskarna, när harkan rände genom dem, sades det. – – – Liksom om inte tångbuskarna växte igen, människors hjälp förutan. Och så sades det att man skulle förbjuda fiskarna att hutta ål och ta ål med stång på vräkt. Lerbottnen fördärvades naturligtvis. Kan en tänka sig sådana påhitt? Lerbottnen i havet fördärvas. Och så skulle det komma särskilda herrar, som skulle mäta maskorna i garnen och se till att de inte höllo fler stolpar på alnen än de herrar bestämde, som aldrig sett hur man sätter eller tar in ett garn och som bli lika rika och lika feta om en stackars fiskare får en fisk mer eller ej ... Det var bara förunderligt att de kunde få kungen att gå med på all galenskapen. Men de ljög honom naturligtvis full, stackaren, där de rände kring honom och pratade var på sitt vis. Han hade det nog inte för roligt han heller. Han kunde naturligtvis inte följa med allt i grund och botten och så blev han förstås lurad. Tänk ändå, vad en hade mycket att tacka Gud för, att en var född till en fattig fiskare och inte till kung!

Det dröjde knappt mer än en timme innan ekan strök fram under varvet, som bildade stadens sydliga utkant. Det hade gått friskt undan. Han gjorde an vid en av de yttre bryggorna, ty han ville inte åka in genom smuttarna och hålen ända in dit fiskarna hade sin ordinarie tilläggsplats. Det kunde bli sensamt nog att kryssa ut ur de trånga hålen för motvind när han skulle hem igen.

Den åt sydväst och mot skeppsvarvet vettande stadsdelen var byggd på en tid då husägarne placerade sina hus lite var de behagade.

Högt på en naken klippa, som trampats och slipats tills den blivit rund som en palt, låg en ensam smedja, mitt emot på en ännu högre klipptopp ett boningshus som en utkikspost, djupt ner under dess grund hängde, delvis med fäste på marken och delvis stött på i sjöbotten nerslagna pålar, en annan koja och emellan tomten på klipptoppen och byggnadsplanen på den pålade sjöbotten voro alla praktiskt användbara byggnadsmöjligheter tillvaratagna. Hela det stora området, som en gång varit en avskiljd holme i havet, var fullklottrad med småbyggen om ett à två rum och kök, somliga klättrande uppför en klippa, andra tronade på dess topp och andra åter stodo halvt på huvudet ner i djupet, som om de knuffats ner av den mäktigare, som hakat sig väl fast däruppe och nu försökte att klänga sig fast i skrevorna för att inte alldeles trilla ner i djupet. En stadsdel, i vilken det bodde väl gott fyratusen människor, var tilltrasslad på detta förfärliga sätt, det var en oredig labyrint av byggnader, ur vilken den vid prången och smuttarna ovane landbon endast kunde reda sig ut under uppbjudande av en betydande energi.

Men Sven Johan hade gått dessa vägar många gånger och kunde dem rätt väl.

Han hade som en liten sju-åttaåring ganska ofta varit med sin mor inne i dessa kåkar och även sedan han blivit vuxen hade han stundom havt ärende dit. Han kände mycket väl till hur ett av dessa små hem sågo ut invändigt. De bästa voro ej större än de flesta fiskarestugor ute på ön, många voro små som kajutan på en skonare, men de voro i regel putsade och skurade ända till pinsamhet. För fönstren hängde vita gardiner och

där stodo krukor med Kristi blodsdroppar samt pelargonier och den välluktande geraniumväxten, som fyllde hela huset med sin doft. Den fanns i varje hem och växte tills den omsider plundrades på sina blad, vilka togos för att pryda någon familjemedlems stoft. Men för fönstren voro i regel nerdragna de härligaste rullgardiner, blågrågröna i botten, men för övrigt utstyrda med all den underbara prakt, som fanns där nere i de södra länderna, i vilka de vittberesta människor, som hade sitt hemvist bakom dessa utstyrda tygbitar, på sina långresor med kronans fartyg sett allt som fanns värt att se. De här granna gardinerna voro nog också köpta därnere. De visade en stad av marmor, genomskuren av blåa kanaler, brytande av mot palmskogens yppiga och ogenomträngliga snår eller ock härliga slott på toppen av himmelshöga, palmbevuxna berg, utför vilken de vilda katarakterna frusade ner i avgrundsdjup, i vars lugna sköte en båt gled fram, rodd av en fin herre i röd rock och gröna byxor, vilken såg tjusad på en lång, blek månskensprinsessa, som satt på baktoften och hade pannlugg och rund matroshatt och orimligt små fötter och ännu mindre händer jämte allt annat, som numera tillhörde en fin dam.

Och därinnanför i det bästa rummet, där stod sängen, målad i björk, uppbäddad så högt mot taket som sängklädsförrådet medgav, ju högre, ju förmögnare hus. Den var täckt med ett vitt lakan och slutade utåt i en så skarp kant som möjligt. Ju skarpare vinkel ju mera schangtilt. Och på hörnhyllorna stodo strutar med de allra grannaste konstgjorda blommor av rött och gult, blått, grönt och förgyllt papper, grannare än någon trädgårdsblomma som en kunde få se. I dem stodo ståndarna och pistillerna, skimrande av glittertråd och med knoppar av vax ... Och utanför på gårdarna lågo de underligaste snäckor i krumelurer, långa rader av härlighet, som innebyggarna i de små husen tagit med sig från sina sjöresor, från besök i de trakter, där naturen är så härlig som vi nu i våra ljuvaste drömmar föreställa oss himmelen vara. Och kom man på sommarsidan in på dessa små gårdar, å vilka boningshusen sträckte sig längs den lilla tomtens åt gatan belägna sida och den andra motsatta var upptagen av uthusbyggnadernas rader, så kunde man på dem se blombjä och på dessa växte ringblommor, lavendel, mynta, reseda, röda pioner och åbrodd. Det hade man ute på öarna inte på mer än ett par ställen ännu vid denna tid.

Men så bodde det också härinne bara herrskapsfolk, som hade tid till att pynta och pryda både sig och sitt hem; kvinnor, vilkas män voro borta på varvet hela dagarna och voro rena och snygga när de kommo åter till hemmet, eller voro männen matroser eller underofficerare och borta på sjötjänstgöring flera månader i sträck. Kvinnorna hade då inte mer än sig själva och barnen att sörja för. De rådde själva om sina gårdar och deras män hade sina femtio, sextio, ja sjuttio kronor i månaden i inkomst och en del av dem däröver. Fruntimren på öarna kände också till en hel del av dem och kunde berätta hur det kom sig att hon fick ta timmermannen Johansson, när hon förut tjänat i samma gård som underofficerskorpralen Olausson bodde och det påstods att hon skulle ha honom. Vid kafferepen på somrarna och på båtarna till och från stan, när man for förbi skeppare Josefssons eller kvartermästare Larssons, var det inte ett litet förfasande över hur somliga människor kunde få sin föda lätt nog och hur bra deras lyckliga fruntimmer hade det ... detta sagt utan nämnvärd avundsjuka för övrigt, ty i grunden var var och en nöjd med sin lilla lott. Men en kunde ju ändå ha lov att se skillnaden här och där.

Sven Johan tänkte på detta under det han vandrade förbi de hundraden småstugorna på väg upp mot den egentliga storstaden. Här uppe fanns det tvåvåningshus rad i rad och till och med ett och annat trevånings hade man byggt här och där på hörntomterna. Och i dessa nya palats hade man satt in rutor, stora som tjugo av dem man använde på landsbygden, rutor, som voro sina tre alnar på det ena hållet och nära två på det andra. Gud vete vad alla dessa människor i alla dessa stora hus levde av. De sådde inte och skördade inte, de hade inga garn i sjön, en del av dem hade ju förstås sina handelsbodar och att de inte foro illa det kunde man se på utanskriften. Sven Johan kände pojkar från landet, som kommit in i affären som springpojkar hos den eller den handlaren och vilka nu sutto med sina stora butiker och togo in grova pengar på fiskare och bönder för var dag som gick. Och de som kände närmare till hur de hade det, kunde berätta att de hade fem sex rum att bo i privat och att de hade gulbruna gardiner för fönstren och mat i butikerna så mycket de och deras

hushåll orkade äta. En hade till och med kommit i högfärdsdjävulens klor så att han satte sidengardiner för fönstren. Men så gick det också till konkurs på den kuppen. Det var annat att vara handlare än att fara och slita på sjön för ingenting de mesta nätterna och lite nog ibland, när det skulle vara fångsttider.

Men alla kunde ju inte ha affärer som bodde i denna öken av hus. Ja, så var det förstås befälet vid flottan och hela denna svans av kungliga ämbetsmän, som ingen kristen själ kunde föreställa sig vad de gjorde, men som ändå drogo så dryga löner, att det aldrig taltes om hur mycket de hade. Häromdagen hade det dock dunstat ut att biskopen i stiftet hade tolv kronor i timmen, antingen han sov eller var vaken. Det var ju orimligt! För tolv kronor skulle Sven Johan vara både genomblöt och vaken i storm på sjön en hel natt och vara innerligt glad och tacksam till Gud ändå. Och tolv kronor i timmen!... en krona i timmen hade ju varit vansinne redan det. Och tolv! ... Vad skulle då inte landshövdingen ha? Och kungen sen! Undra vad han hade? Undra på att fiskarna och en del av bönderna var fattiga!

* * *

Här i staden talade nu alla människor bara om en enda fråga: Rättfärdiggörelse genom tron eller genom lagens gärningar. Sven Johan väcktes åter till medvetande härom genom att klockorna i de två stora kyrkorna plötsligt började dåna. Klockan var tolv och högmässan var slut, folket strömmade ut ur kyrkorna och fyllde gatorna med ett svart myllrande. Han behövde inte gissa sig till vad de små grupperna hade för ett huvudsamtalsämne. Ty alla, i varje fall de som ej tillhörde de allra värsta storbukarna, vilka bara brydde sig om mat och dryck och om att riva åt sig mycket pengar, och med dem räknade man inte i Sven Johans kretsar, hade bara talat om rättfärdiggörelse.

Stridsfacklor hade tänts i Stockholm och Gävle och de som sedan tändes från dessa runt Sveriges vida bygder, kunde visserligen vara mindre lysande, men ofta desto ilsknare röda eller sotsvarta.

Och i denna stad voro de inte minst fräsande.

Här hade de av Anden dragna från första stund rent spruckit sönder i denna strid i två varandra bekämpande partier, och den ena hälften, den som höll på rättfärdiggörelse genom tron, hade helt enkelt blivit utkastad ur det hittillsvarande gemensamma hemmet i Lutherska missionshuset av den andra hälften, den som höll mera på gärningarna.

Ja, lyssnade man noggrannare på vad de som varit ute och själva hört på striderna hade att förtälja, så var det fråga om det inte fanns både två och tre och fler partier. Man kunde urskilja ett, som alltid talte om Abrahams lydnad inför Gud, vilken blev honom räknad till rättfärdighet. En annan part framhöll jämt, att intet kött kan av lagens gärningar varda rättfärdigt. Ett tredje parti höll envist vid bara det som står i andra korinterbrevets femte kapitel, där det heter, att om en är död för alla, så äro de alla döda, vilket de utlade så, att hela världen var försonad i Kristi försoningsdöd och att det var bara att tro det, så blev man salig, men om man inte trodde det, så var man lika fullt försonad med Gud, fast man kom till helvetet för att man inte trott budskapet, men i varje fall var man försonad, så att egentligen låg man i helvetet med förlåtna synder. Ett fjärde parti höll styvt på, att endast de, som äro omdöpta och som alltså även figurligt voro begravna med Kristus genom dopet i döden, kunde ha säkert hopp om saligheten. Alla hade de bibelspråk till bevis för sina påståenden, alla arbetade de för att vinna möjligast stora antal anhängare.

Sven Johan tyckte att det skulle varit bäst om det i trakten funnits en gudfruktig präst, som han hade haft förtroende för, som han kunde gått och tagit nattvarden av och till vars predikningar han kunnat gå en och annan söndag. Men någon sådan kände han inte. Det fanns ingen på tiomila håll, det han visste. Och därför var det han efter mycken vacklan beslutat fara till stan och undersöka, var man kunde få höra en predikan av en som talade det rätta tungomålet och hade reda på det han talade om. Hans fasta uppsåt var att söka upp någon av predikanterna. Men till vilken skulle han gå först, det var den viktiga frågan. Till Lutherska

missionshuset, där de nyss kastat ut en grupp, kände han en viss motvilja för att gå. Baptisterna med deras totala brytning mot hela kyrkans väsende, i det de krävde nytt dop och helt utträde ur kyrkan, tyckte han var att gå lite för långt. I varje fall hade han inte sinne för det just nu, förrän han hunnit undersöka om kyrkan vore helt och hållet omöjlig att dväljas inom.

Han saktade stegen och gången blev allt mer dröjande, sinnet allt mer vacklande, allt efter som han kom närmare till det gathörn, där han skulle vika av om han skulle gå till Lutherska missionshuset, dit han varit van att gå de få gånger han varit inne i stan för att höra en predikan på någon annan lokal än i någon av de stora kyrkorna. Men vad var då detta för en fruktan för det obekanta? Han hade ju farit in i det bestämda syftet att söka upp den nybildade Brödraföreningen, den lilla svaga gruppen, som kastats ut ur det stora missionshuset, sedan den väl varit med om att hjälpa till att bygga upp det. Det var nog bäst att börja där. Det fanns nog inte finare herrar i den lilla gruppen än att de läto tala vid sig och voro villiga att underrätta en fattig fiskare, som kom för att begära några upplysningar av dem.

Så vek han inte av om hörnan som vanligt, utan fortsatte vägen rakt fram uppåt stora torget. Men var höll Brödraföreningen till? Var hade de sin sal?

Han såg i myllret av de från kyrkan vandrande skarorna en man komma mot sig. Han hade rött helskägg och något sådant där visst i dragen, som Sven Johan tyckte sig känna igen. Sven Johan hade lagt märke till att alla metodister voro lika rakade, släta i ansiktet med undantag av en ugnsraka, som stod ut från hakan och halsen under denna. De, som umgingos med lagens gärningar, hade för det mesta svart skägg i en eller annan form, rättarkrans, hakskägg, polisonger eller polisonger och mustascher i förening och voro alltid dystra i blicken, medan återigen de röda skäggen hade en viss pluralitet bland dem som höllo sig till försoningen. Dessutom kändes dessa igen på att de voro liksom lite ljusare och gladare i synen. Det fanns ju en och annan svart även bland de senare, men det var tunnt om dem. Den här var säkert med bland dem som hyllade läran om rättfärdiggörelse genom tron och medlem av Brödraföreningen. Han hejdade mannen, frågade efter Brödraföreningens nya lokal och om det var predikan där på eftermiddagen.

Han hade träffat rätt. Den främmande tillhörde Brödraföreningen. Han vände genast och följde med tillbaka över torget och ner i gatorna, tills man kunde se hörnan av huset där deras bönesal var inrymd. Klockan fyra var det predikan där igen. En broder från Stockholm hade kommit och skulle vara därnere i stan en tid för att vara dem behjälpliga med deras verksamhet. Och snart skulle de få, besök av själva Waldenström, åtminstone hade de fått löfte om detta.

De båda rödskäggen skildes åt.

Waldenström!?!

Det förekom Sven Johan som om en hand, fullt märkbar om än osynlig, fattat tag i honom och hållit emot där han nu åter ensam gick gatan framåt, så att han halvt ofrivilligt allt mer saktade sina steg, eftersom han gick ner mot lokalen för att bita märke i den tills han skulle komma igen på eftermiddagen. Hade det varit Ola, så skulle han genast ha undersökt om det var Satan eller den gamle Adam, som höll sig framme. Men Sven Johan hade inte vant sig vid att så noga undersöka alla stämningar och känslor, som döko upp inom honom. Därför hade han heller aldrig känt någon andlig tillfredsställelse i Olas grupp, där man lade varje skiftning inom sig under förstoringsglas för att utröna om den var ett verk av Gud eller en krigslist av djävulen och där man tog Skriftens tal om att man skall dö bort från världen i nästan bokstavlig bemärkelse. Snarare befann han sig illa än väl i detta sällskap. Han tyckte det var bekvämare att sedan han lärt förstå, att hans hjärta var ett argt och illfundigt ting, i vilket det inte bodde något gott, få trygga sig till det ordet att Gud är dock större än vårt hjärta. Men om han än litade på att andens ledning skulle för honom uppenbara alla irrvägar och alla snaror, som lurade på vandringen, och om han än så käckt föresatt sig att nu en gång

för alla pröva andarne för att se om de voro av Gud, så ryggade han dock för ett ögonblick, undrande om den väg han stod i begrepp att beträda, inte var en avväg – – Waldenström! ... Hade han ändå inte gått ett steg för långt, när han ämnade gå på en lokal, dit man inom kort tid väntade att som erkänd hövding mottaga den, som under de tre sista åren kommit så mycket oväsen åstad? Han tyckte sig ännu en gång se Olas glimmande ögon och svarta ansikte, den torra munnen, som i allvarets stund drogs ihop av det osynliga rynkebandet tills den blev av en ettöres storlek, färdig att utslunga en av sina brännande domar, vilka det ofta inte var gott att ta emot ...

Men ögonblicket därefter stod den halvfulle prästen från Östraby predikstol åter inför hans ögon, frammanad av den vämjeliga stanken från brännvinsbolagets utskänkning, som han just nu gick förbi och genom vars stängda dörrar samma andedräkt som den där från sakristian trängde ut och stack honom i näsan.

Alla betänkligheter voro som bortblåsta.

– – –

*

När Sven Johan trädde in i den lilla avlånga salen, som tjänade den nybildade brödraföreningen till lokal, hade predikanten just börjat läsa texten.

Det var en liten, men undersätsig man med ett kraftigt huvud. De bruna och pigga ögonen erinrade om en ekorres och det breda, allvarliga ansiktet omramades av ett par svarta polisonger som täckte en oliksidig trekant på vardera kinden. Partiet omkring munnen var renrakat och över läpparne och kring mungiporna tyckte sig Sven Johan se bestämda dragav lugnt allvar och redlighet. Dräkten var herrekarlens så tillvida som att han bar en nervikt stärkkrage med rosett. Men frisyren var bondens, med bena i vänstra tinningen och håret kammat över hjässan och ner mot örat och nacken, där det var tvärklippt. Åldern kunde väl vara bortåt fyrtio år.

Sven Johan slog sig ner på en bänk långt nere i salen. Den åhörareskara, som samlats kring predikanten, tycktes uteslutande bestå av hantverkare och arbetare, av vilka en del tagit hustrur och barn med sig. Han tyckte sig känna igen en och annan, måhända hade han sett dem i Lutherska missionshuset, från det besök han gjort där på en tid då ej ännu splittringens anda söndrat skarorna däruppe i det stora huset på kullen.

För eftermiddagens predikan hade kolportören valt Pauli ord i 1 Kor. 3: 10-15.

»Efter den Guds nåd, som här blivit mig given, har jag, såsom en vis byggmästare, lagt grunden, och en annan bygger därpå; men var och en må se till, huru han bygger därpå. Ty en annan grund kan ingen lägga än den, som är lagd, vilken är Jesus Kristus. Men om någon på denna grund bygger med guld, silver, dyrbara stenar, trä, hö, eller strå, så skall vars och ens verk bliva uppenbart, ty dagen skall göra det klart, emedan han uppenbaras med eld, och elden skall pröva, hurudant vars och ens verk är. Om det verk, som någon har byggt därpå, varder bestående, skall han få lön. Men varder någons verk nedbränt så skall han gå miste om den; men själv skall han varda frälst, dock såsom genom eld.»

– – –

Predikan var tydligtvis tillkommen för att lugna av sinnena något i den häftiga striden mellan de olika religiösa grupperna. De religiösa striderna rasade som ett stormväder över landet och minst av allt hade denna trakt varit förskonad ifrån dem. På torg och gator, på kaffeställen och fiskarbåtar hade Pauli brev varit det givna samtalsämnet och ur samtalen hade växt upp en förbittrad kamp mellan två parter, vilka visade tendens att skilja sig i ett flertal skiftningar. Jesu förutsägelse, att han skulle komma att tända en eld

på jorden och sätta sonen upp emot fadern och broder emot broder höll på att gå i uppfyllelse. Gamla vänner hälsade knappt mer på varandra, sönerna flyttade eller drevos hemifrån och var två eller tre voro församlade kunde man vara viss om att man talade om den vägen eller om vilken av de många vägarna, som var den riktiga. Sven Johan märkte strax att predikanten ville lugna de upprörda själarna och han förvånade sig däröver, ty han hade väntat något annat.

Predikanten började med att skildra den stora splittringen i den korintiska församlingen, i vilken grupperna klängde sig vid Petrus och Paulus och Kefas. Men då ingrep Paulus och visade att en annan grund kunde ingen lägga än den som var lagd, vilken var Kristus. De andra voro endast redskap, tjänare i Kristi ställe. Vad den ena eller andre verkat för Kristi sak, det kunde icke av någon människa avgöras, utan omdömet om den saken måste sparas tills den dag då vars och ens verk skall prövas i eld, då det skall visa sig vad som är guld och vad som är trä och halm. Men det gällde icke endast att avhålla sig från att uttala förkastelsedomar över medbröder i tron som gingo andra vägar. Det gällde fast mer för var och en enskild att se till att han på den en gång givna grunden icke byggde med egna gärningars eller med vissa lärosatsers eller ceremoniers trä, hö och strå, utan med det oförgängliga guld som kommer ur ett förkrossat och ödmjukt hjärtas smältdegel. Utan detta guld hjälper varken dop eller nattvard eller vilka kyrkofäder man kan åberopa som stöd för de lärosatser man förfäktar. Det fanns här visserligen en liten udd, riktad mot renlärighetsivrarna, men Sven Johan blev närmast överraskad av att finna hur varsamt och sparsamt den vändes och användes. Han hade väntat sig något helt annat, ett häftigt tal med angrepp på kyrkan och renlärighetsfolket. Så hade han hört att Brödraföreningens verksamhet skulle vara. Men ur detta tal kunde man förr läsa ut en maning att till det yttre, som ingenting betydde, stanna kvar i kyrkan än man ur det kunde få fram en uppmaning att lämna den. Det överraskade honom vidare att höra att talaren tycktes med ännu större skärpa och bestämdhet, än han visat mot statskyrkan, vända sig mot dem, som förordade omdop för alla troende. Kraftigt och länge vände talaren sig mot dessa, under det han underströk apostelns maning till den om omskärelsens yttre tecken tvistande församlingen i Korint: Är någon omskuren kallad, han begäre icke förhud; är någon kallad i förhuden, han låte icke omskära sig. Omskärelse är intet, och förhuden är intet, utan hålla Guds bud. Så är ock dopet intet emot det att vara ett nytt kreatur i Kristus Jesus.

Sven Johan anade av predikan att en kamp uppstått inom den lilla nybildade gruppen rörande dopfrågan.

– – –

Människorna hade skingrats. De flesta hade tågat gatan utför på väg var och en till sitt. Några stodo ännu i smågrupper inne på den lilla gården, ivrigt diskuterande. Den lille kolportören hade just tagit ner sin rock från en spik i väggen och stod och krängde den på sig när Sven Johan, som var en av de få i salen ännu kvarvarande, tog mod till sig och stegade fram till honom.

– Jag skulle be att få tala med herren en stund! sade han.

Predikanten såg forskande på mannen framför sig i den grova kavajen och den mångfärgade halsduken innan han frågade:

– Vad skulle det vara om?

– Det skulle vara om allt möjligt. Vi är några ute på öarne som vill ha lite råd. Det gäller kyrkan och nattvarden och rätten att höra andra predikanter än prästen och allt det som man talar så mycket om här i stan, men som vi fattiga öabor inte förstår.

Sven Johan tyckte att mannens anletsdrag liksom ljusnade vid svaret.

Predikanten uppmanade honom att följa med och gick före med Sven Johan efter sig ned för gången och

över gården ut på gatan.

De gingo tillsamman gatan utföre, stockholmsherren i den långa ytterrocken och stärkkragen och Sven Johan i sin gråverkeströja. Han sökte sätta den främmande mannen vid sin sida in i de religiösa förhållanden, under vilka man levde ute på ön; skildrade de sammankomster man en och annan gång haft under Olas ledning i en stuga därute, omtalade intrycken från sitt sista besök i Östraby kyrka och berättade om de överläggningar som Fall och han sedan dess haft och hur de två blivit överens om att Sven Johan under påsken skulle ta närmare reda på de så mycket omtalade förhållandena bland de religiösa inne i staden. Under väl en timme vandrade de upp och ner på en och samma gata medan Sven Johan pratade och predikanten endast då och då hjälpte honom på nytt på traven med en fråga eller ett inkast. Nu stannade kolportören i en port och bjöd sin följeslagare stiga med upp i hans bostad.

De gingo några steg upp för en trappa och Sven Johan befann sig i ett rum om fem à sex steg i fyrkant. Det hade stoppad soffa, hög byrå och ett runt bord mitt på golvet och på byrån stod en lampa med en grön skärm över. Det var alltså ett riktigt herrskapsrum som han hyrde under sin tillfälliga vistelse i staden.

– Mitt namn är Anders Johansson, sade predikanten, i det han räckte handen åt Sven Johan. Jag här endast varit här några veckor och har varit fullt upptagen med arbete rörande vår församling här i stan. Känner visserligen något till landsbygden häromkring, men så gott som intet till skärgården. Det var mycket roligt att jag fick träffa honom och får höra hur det står till därute.

Han bjöd Sven Johan att slå sig ner i soffan och satte sig själv på en stol vid det lilla runda bordet i rummets mitt.

– Nå? frågade Sven Johan.

– Ja, det är minst sagt svårt att svara på alla de frågor jag fått under vägen hit! genmälde Johansson ... Det förefaller mig som om Gud tänkt särskilt på honom och gett mig en text i eftermiddag, som var lämplig för er därute och jag önskade att jag kunde förnöja er med den enda hälsningen hem till bröderna: »Omskärelsen är intet och förhuden är intet, utan ett nytt kreatur i Kristus Jesus! ... Men jag förstår att det där vet ni förut och att de därhemma kräver en annan form på beskedet.

Sven Johan nickade.

– Vad nu min predikan i eftermiddag angår, så kanske han förstod att den är riktad till dem som oroas i sina samveten av dopfrågan. Särskilt på sista tiden, sedan nattvardsföreningarne mera allmänt började bildas, ha baptisterna varit verksamma bland deras medlemmar. Ja, det vill säga, tillade han, nattvardsföreningarnes medlemmar ha ju själva uppsökt baptisternas möten liksom baptisterna besöka våra möten och de ha umgåtts med varandra som bröder och systrar. En del baptister ha även tagit nattvarden i våra nattvardsföreningar. Detta har särskilt framkallat stridigheter bland baptisterna och de ha uteslutit från sina församlingar sådana medlemmar som firat nattvarden i våra nattvardsföreningar därför att dessas medlemmar endast i få fall äro omdöpta och baptisterna anse det nu stridande mot sin församlingsordning, att en som är omdöpt tar nattvarden tillsamman med en som icke är det.

Sven Johan gjorde stora ögon.

– Det var ett farligt partisinne! sade han sedan han en stund stirrat på talaren.

Han hade visserligen hört att de skilda sekterna, som i mer eller mindre grad vänt statskyrkan ryggen, höllo på var sina särmeningar, men han trodde att dessa meningsskiljaktigheter mest yttrade sig i spekulationer och diskussioner och att de troende för övrigt blandade sig broderligt med varandra. Han studsade därför av häpnad, när han hörde att stridigheterna även bland dem, som stodo utanför Lutherska missionsföreningen,

kunde anta så bitter karaktär, att de uteslöto varandra ur sina församlingar.

– Ja, det kan så synas! – – – Men förhållandet förändrar sig betydligt, när man lär känna baptisternas lära. För dem är nämligen dopet det centrala och det måste ha skett genom nedsänkning under vattnet, något annat dop erkänna de icke, alltså icke kyrkans vattenbegjutningsdop, även om det skulle vara förrättat av en troende präst. De hålla mycket på formerna, liksom en del kristna i Korint, som jag nyss talade om ... De fästa en avgörande betydelse vid det åskådliggörande av den nya födelsen, som de inlagt i nersänkningsdopet. Det att kroppen för ett ögonblick försvinner under vattenytan skall, enligt deras sätt att se, inför människorna åskådliggöra att den döpte lämnar sitt gamla syndiga liv och efter detta blir död för världen. Och så som han uppkommer ur vattnet, så skall också det nya livet uppkomma hos honom och framträda inför världen.

– Men för att detta skulle vara mer än bara ett tecken inför världen, så måste väl då dopet försiggå i samma stund som människan lämnar sitt gamla syndaliv för att börja ett nytt i Gud! menade Sven Johan.

– Nej, ingalunda! Jag sade nyss att det gällde mest ett åskådliggörande. Men så till vida är hans tanke riktig som baptisterna själva anse inte en person för riktigt pånyttfödd förrän han mottagit nytt dop. Tills dess är den omvända men oomdöpta människan endast ett ännu inte framfött foster i andligt hänseende. Men andligt liv kan finnas hos den omvände, alldeles som lekamligt liv kan finnas hos fostret innan det ännu är framfött. Men genom födelsen inträder det först i det nya lekamliga livet. Så inträder också hos dem det verkliga nya livet med Gud först i och med dopets mottagande. Därför citera de ock så flitigt kolosserbrevets två och tolv, i vilket aposteln talar om att de blivit begravna med Kristus genom dopet ... Men samtidigt talar han om att de blivit omskurna med en omskärelse, som inte är gjord med händer, genom avklädandet av köttets syndakropp, genom Kristi omskärelse ... Det framgår av sammanhanget att det var det som för honom var det väsentligaste, ehuru han sedan även nämner om dopet, som de ju mottagit, då de ej voro döpta förut ... Nu invändes det och med rätta, att Kristus här inte givit ogudaktiga präster lov att döpa, han sade tvärtom att man skulle inte ge hundarna det heligt är och långt mindre kunde det då vara hans mening att hundarna skulle förvalta sakramenten och de erkänna därför inte ett av en ogudaktig präst förrättat dop som ett dop, men de erkänna inte heller av andra förrättade dop, om det ej skett på det rätta sättet, genom nersänkning i stället för begjutning ... Nu är det så att en del av våra medlemmar äro oroliga över denna fråga. Men de ha förstås sin fria vilja att handla som deras samveten bjuda. Några av dem ha låtit döpa om sig utan att därför gå in i någon baptistförsamling, andra ha nöjt sig med att döpa sina barn genom nerdoppning, men de ha ej döpt dem till baptister, utan till Kristus. Men de allra flesta av Brödraföreningen betrakta livet i Gud som det viktigaste och nöja sig med det dop de en gång fått som barn.

– Vad heter baptisternas lärofader? frågade Sven Johan.

– Baptisterna ha mig veterligen ingen lärofader. I nästan alla tider har det visst funnits små grupper, som haft deras uppfattning. Deras främste man här i Sverige är en f. d. statskyrkopräst Anders Wiberg. Han är nu baptistpredikant i en av deras församlingar i Stockholm. Jag känner honom mycket väl förresten. Han var präst i Hög och Forssa församlingar i Hälsingland och var först en ivrig fiende till baptisterna, men det gick med honom som med Saulus, han blev slagen av Herren. Hans Damaskus blev Köpenhamn och hans Ananias, som döpte honom, var den förste baptisten i Sverige, en sjöman som hette Fredrik Olaus Nilsson, och som då vistades i Köpenhamn emedan han landsförvists från Sverige för det han predikat evangelium i de västra delarna av landet. Sen ha de ännu en framstående man, som heter Broady och som kommit hit från Amerika. Men Wiberg är ledaren.

– Blev han lands .. för .. vist? frågade Sven Johan och hans ansikte präglades av ett uttryck som hos den, vilken för första gången i sitt liv blivit tilltalad på ett språk, av vilket han ej begripit ett ord.

– Tror jag det! Han var varken den förste eller den siste. Den siste, det är inte så länge sedan han förvistes. Det blev förresten en sådan skandal den gången att man avstod visst från att landförvisa fler endast för att man skämdes inför utlandet för den affärens skull. Det var en porträttritare Petterson, som blev landsförvist för det han var baptist. I Danmark, där det var religionsfrihet, fick han obehindrat leva så länge han hade något att leva av. Men då han icke längre hade några medel och föll fattigvården där till last utvisades han till Malmö, där han överlämnades till de svenska myndigheterna. Då blev det liv. Vad skulle man göra? I Sverige kunde han icke få kvarstanna, ty han var landsförvist, det var kungligt beslut på det. Danmark tog icke mera mot honom, ty han hade icke mera medel och var av den orsaken utvisad även därifrån. Till något annat land kunde man icke sända honom, då han icke hade något att leva av. Slutet blev att man härbergerade honom på en mudderpråm i Malmöbukten. Det är länge sedan jag hörde något om honom. De måste väl släppa honom i land till sist. Han är nog död nu, annars hade man väl hört av honom.

Sven Johan tänkte under det första ögonblicket att han aldrig förr i hela sitt liv hört en så fräck lögnhistoria. Men mannen därborta med de hederliga dragen kring munnen hade blivit mycket sträv i synen under det han berättade den. Det måste alltså vara sanning! Och detta hade man inte ett dugg reda på därute i skogarna eller på öarna.

– Vem ställde om så att han blev landsförvist? sporde han till sist.

– Vem! Prästerna förstås! Vem skulle annars göra det? Och så regeringen och kungen, Oscar I, den man kallat för upplysningens konung och vän,

– Är det då Herodes och Kaifas arvingar, som regera än i dag?

– Ja, de ha nog understundom regementet. Det är en gammal och stor släkt.

De sutto båda tysta en stund. Sven Johan kände att det var något som kallnade i honom. Han var som förvirrad. Vad var detta för rövarehistorier?

– Jo, det var tider för baptisterna då! bröt Johansson tystnaden. Det var då som Oscar I frågade sin vän, biskop Tomander, om inte man borde behandla alla baptisterna på samma sätt som sjömannen Nilsson, han som döpte Viberg. Biskopen avstyrkte – – flottan var för liten för att rymma dem alla, sa han. Viberg känner till historier sådana att man kan baxna. Det var inte ovanligt att länsman hämtade baptisternas barn och förde dem till prästen för att döpas, varpå länsman återvände med de döpta barnen och pantade ut de fattiga föräldrarnes bohag, så att prästen skulle få betalt för barndopet och länsman för hämtningen. Prästerna hetsade folket på de få baptister, som funnos, och en av dem, en fattig änka i Göteborg med sju oförsörjda barn, som måste arbeta hårt för deras uppehälle, tordes knappast visa sig på gatan för den upphetsade mängden, som hade fått sig intalat att det kostade bara aderton shilling att slå ihjäl en baptist och som därför bombarderade hennes lilla stuga och ödelade trädgården, tills hon slutligen såg sig nödsakad att lämna landet och fara till Amerika.

Men hon var oförmögen att lära sig språket – – – att reda sig därute utan språkkunskap gick ännu mindre den gången än nu, så återvände hon hit – – – men blev genast efter landstigningen omhändertagen av kyrkorådet – som förbjöd henne att säga något till någon om Jesus, dopet eller nattvarden – – – detta vid hot om lagliga åtgärder.

Sven Johan såg skarpt på honom för att förvissa sig om att det inte var en vansinnig han hade mitt emot sig.

– Men det är inte bara baptisterna, som varit ute för prästernas förföljelse, fortsatte han.

Han hade nu kommit i berättartagen, ansiktet var flammigt av en rodnad och han talade ivrigare än han gjort förut.

– Det var inte bara baptisterna, fortsatte kolportören. Präster ha ej heller skonats då de blivit troende på Herren och vågat bekänna sin tro.

Han talade om de förföljelser, som präster som Tollstadius och Ruthström fått röna från de tongivande inom kyrkan på sin tid och berättade om Anders Elfving, som just var präst i den här stan och som predikade i en sådan andens och kraftens bevisning att de stackars andligen förhungrade människorna i bygderna, som utfodrats med halm och näver av sina ogudaktiga herdar, strömmade i så stort antal till den kyrka, där han utdelade livets bröd, att de ej kunde rymmas inom densamma, utan gudstjänsterna måste hållas utomhus, varför han blev förföljd på mångahanda sätt. Det troddes allmänt att en ängel hade skrivit hans predikningar och folket stod på hans sida. Men prästerna voro emot honom emedan han predikade väldeliga och icke som de skriftlärda och de hetsade honom tills han dog. Kolportören berättade sedan en del andra exempel på samma anda från kyrkans sida.

I början hade Sven Johan varit ett rov för undran om han inte möjligen kommit upp till en som inte hade sitt sunda förnuft eller till en utstuderad lögnare, en sådan där som gått i skola hos den onde själv. Ola hade sagt att det fanns sådana. Men ju fler exempel som framdrogs, och då namnen och verksamhetsorterna för de förföljda angåvos, blev han allt mer övertygad om att han genom detta samtal kommit underfund med förhållanden, om vilka ingen på hans ö förr haft en aning. Det kunde inte vara osanning, berättaren av dessa historier var för allvarlig och för rörd då han talade om dem. – – – Så var det ändå beställt med denna statskyrka! Så hade ändå Petter haft rätt, när han påstått att det var hon som menades i Uppenbarelsebokens adertonde, hon, som var bliven en djävlaboning och alla orena och ohyggliga fåglars tillhåll, hon, som var drucken av Jesu vittnens blod och vars synder räckte upp i himmelen, så att Gud nu dragit sig till minnes hennes orättfärdigheter, henne, som man skulle gå ut ifrån, på det att man inte skulle bli delaktig i hennes synder eller få del av hennes plågor. – – – Fall hade alltid mot Petter påstått att det var den romerska kyrkan, som var den stora skökan; han hade hört talas om att hon någon gång hade bränt de kristna och pinat dem på alla upptänkliga sätt, men det hade inte den svenska statskyrkan gjort. – – – Hade Petter reda på det här tro? Eller hur hade han annars fått sin ovilja mot kyrkan? Men varför hade han inte talat om det ifall det var honom bekant?

– Pågår det där än? frågade han, sedan han äntligen fått mål i munnen.

– Nej! svarade kolportören, förvånad över att en grupp religiöst intresserade människor kunde leva så isolerade från världen, att deras sändebud måste undervisas rörande inom de troendes kretsar allbekanta saker, alldeles som man undervisar ett barn i en nybegynnareskola.

– Nej! det kom tider på 1850-talet, då slutligen allt vaket och självständighetskärt hos vårt folk reste sig mot detta system. Folket samlades till andaktsstunder utan att bry sig om lagen. Allt fler blevo därför de som lagfördes och åkte fastkedjade med mördare och rånare till länshäktena för att de läst bibeln tillsammans med några vänner. När myndigheterna voro nådiga kunde det ju avlöpa med böter. Men fanns ingenting till att gälda böterna med så förvandlades bötesstraffet till vatten och bröd. En person hade jämte några bekanta en söndagskväll läst ett kapitel ur bibeln och fader vår samt sjungit några verser ur svenska psalmboken. Det blev böter, 66 riksdaler 32 skilling banko samt dessutom 3 riksdaler och 16 skilling banko för sabbatsbrott.

– Sabbatsbrottsböter för det man läser bibeln och sjunger en psalm på en söndag? inföll öbon, som inte kunde höra sig mätt under denna sin första historielektion.

– Men för var och en som avfördes till fängelset, hölls det möten på hundraden ställen, fortfor talaren. Men det var ofta personer med på mötena, grevar och baroner, som inte prästerna ville ge sig i slagsmål med om den saken. Ibland blev det alltså åtal, ibland inte. Spektaklet blev för uppenbart, ja till sist blev det en ren världsangelägenhet, som tilldrog sig alla kristna folks uppmärksamhet, frågan hur Sverige behandlade de

kristna.

Han gick bort till byrån och tog ur den fram en packe tidningar och en stor bok samt återvände därpå till sin plats vid bordet. Han löste snöret från tidningsbunten och började söka i de nötta bladen. Till sist tycktes han hitta vad han sökt, ty han återknöt samtalets tråd, under det han tittade på tidningsbladen, det föreföll som om han halvt läst innantill, halvt talat på fri hand.

– Har han hört talas om Evangeliska alliansen? frågade han.

– Evangeliska Fosterlandsstiftelsen! rättade Sven Johan.

– Nej, nej! Evangeliska alliansen är något helt annat. Det är en förening av Europas och Amerikas protestantiska kyrkor och mindre samfund, som bildats i London någon gång på 1840-talet, kanske det var anno 45. Dess mening är att ena alla kristna till kamp mot fritänkeriet, gudsförnekeriet, rättare sagt, som breder ut sig så ofantligt i utlandet. Men den skall också tjäna till försvar mot den katolska kyrkan, som liksom blivit livligare på den senare tiden, fast den ha vi i Sverige inte ont av. Alliansen avser inte att sammansmälta de olika riktningarnas läror, utan endast att vara ett medel, genom vilket de olika läroskiftningarnas medlemmar skola få tillfälle att umgås med varandra i tro och kärlek. Det har hållits stora möten, i Liverpool, i London två gånger, i Paris, Berlin, Geneve, Amsterdam och nu sist för ett par år sedan i Newyork och det plägar på dessa möten sammanträffa över tusendet ombud från kristna föreningar från alla jordens kanter. Numera har dock det strängt kyrkliga elementet mer och mer tagit överhand, medan man kan säga att det förr var de mera fria riktningarna, särskilt metodisterna, som gjorde sig gällande på dessa möten och i hög grad präglade dem ...

... Alltnog, fortsatte han, det var det här som jag sökte ... Det var på den andra Allianskonferensen, som hölls i London hösten 1851. Ombud från alla jordens kristna voro tillstädes och de kristna i Sverige skulle representeras av ärkebiskopen, och den nyssnämnde landsförviste sjömannen Nilsson ...

Sven Johan drog på munnen och det undgick inte Johansson, som ideligen såg upp ur tidningsbladet för att studera sin lärjunges ansikte.

Ja, återtog han, kan han tänka sig? Ärkebiskopen och den landsförviste! Nå, ärkebiskopen kom inte, utan Nilsson blev ensam. Från ärkebiskopen kom i stället ett brev, i vilket han uttalade sin hjärtliga välvilja för alliansen samt sin livliga smärta över att han till följd av sin ålder inte kunde vara närvarande. Men den som kom och berättade om Sverige och förhållandena där det var sjömannen Nilsson. Församlingen trodde inte sina öron, den var som lamslagen med häpnad över att något sådant kunde försiggå i ett kristet land på slutet av 1840-talet. När Nilsson slutat tala sjönk som i förfäran hela församlingen ner på knä och bestormade himmelen med brinnande böner för det förvillade Sverige, dess konung och folk och de kämpande barn, som Herren hade i detta land. Det var väl det som ärkebiskopen hade beräknat och man må väl säga att det hade inte varit roligt att vara närvarande och vara Sveriges ärkebiskop i det ögonblicket. Englands statsminister, lord Palmerston, skrev genast till den svenska regeringen och besvor den att ändra Lagstiftningen och genom Alliansens ingripande gjordes ytterligare från samma regeringshåll en ny anmodan härom. Det hölls föreläsningar i England om religionsförföljelserna i Sverige och togs upp kollekter till förmån för de för sin tro av den svenske konungen och regeringen förföljda troende. Från Frankrikes evangeliska kristnas ledare kom ett hjärtskärande brev till ärkebiskopen med bön att han ville inställa förföljelserna, men det lämnades obesvarat, varför en avskrift av det på nytt avsändes. Till sist ankom en deputation av kristna från Frankrike för att förmå den svenska regeringen att ändra lag och hållning gent emot de kristna.

Förstår han vad detta vill säga? frågade till sist den läsande och såg upp.

– Nej, Sven Johan måste medge att det var en fantasteriets häxdans, i vilken han inte kunde följa med.

– Har han hört talas om Gustav den andre Adolf?

– Nej, inte det Sven Johan kunde minnas. Men på sammanblandningen av siffror och namn gissade han till att det hade varit en kung, kanske en kung i Sverige.

– Jo, det är nog riktigt. Det var han som beskyddade den evangeliska läran, som Gustav Wasa infört i landet.

– Jo, Gustaf Wasa hade Sven Johan hört talas om, men han kunde inte riktigt påminna sig i vad sammanhang. Det måtte ha varit någon gång på tal om den lutherska läran.

– Nå nå! Jo då, det var Gustav den andre Adolf, som hjälpte lutheranerna i kampen mot de katolska. Han for för det ändamålet över till Tyskland med en stor här och vann många segrar, men till sist dog han i en strid om den saken. Sverige offrade mycket folk och pengar på den affären. Och tänk nu detta Sverige, som den gången skickade kungen och hären över till främmande land för att hjälpa de kristna som förföljdes där, detta samma Sverige förföljer i vår tid eller så nära vår tid, att han är väl ungefär konfirmerad vid den tiden, de kristna på sådant sätt att engelsmannen och fransosen och alla möjliga måste gripa in och rädda dem ... Vid riksdagarna härhemma kom det titt fram förslag om lagarnas ändring. Men prästerna och biskoparna satte sig däremot.

Han vek ihop tidningen till ett litet häfte av en storlek som en rakspegel och tittade upp på Sven Johan i det han frågade:

– Känner han till turken?

– Inte vidare än jag har hört sägas att han köper barn av frimurarna. Vår prost ska vara med dom, säjer di, men det kan väl inte vara sannt.

– Ja, då ska jag säga honom att turken är den hedningamakt, som ivrigast förföljt de kristna förr i världen. En turk, som dödar en kristen är säker om saligheten, sådan är deras salighetslära och då kan han begripa själv förrästen. Men hos turken har kristendomen gått så mycket framåt, där bor nu så många kristna att till och med regeringen i det landet fått lära sig att visa litet fördragsamhet. Vid riksdagen 1856–58 den gången det var tal om att upphöra med förföljelserna mot de kristna var det en friherre – – – han vet väl vad en friherre är?

– Joo då! det visste Sven Johan. För hans minne stod en midsommarafton för många år sedan, då han ännu var en liten pojk. Det hade till kajen kommit ner en stor, full buse, som slogs med blydagg och vrålade så att det hördes över hela stan. Varken polisen eller någon annan hade vågat sig på honom. Till sist hade Tofta-Linan skällt på polisen och frågat om en sån där skulle få leva friherre i stan hela dan, så att ingen tordes gå på gatorna. Detta erinrade han sig nu och svarade:

– En friherre, jo det är väl en som står över lag och rätt och som gör som han vill!

Predikanten skrattade.

– Nej, det är inte sant till mer än hälften! rättade Johansson. Det har delvis varit sannt förr i världen, men nu är det inte mer så. Friherre är nu nästan endast en tom titel på en medlem av vissa adelshus, men för att bli ämbetsman på högre poster måste man vara greve eller friherre. Ja, det vill säga måste är väl inte rätta ordet, rättade han sig själv, det är inte nödvändigt att man är greve eller friherre för att bli landshövding eller minister, men det är ändå aldrig någon annan som blir det. Nå, fortsatte han vidare, denne friherre läste då i riksdagen upp en bit av ett tal som en av turkens landshövdingar hållit till de kristna i Adrianopel år 1846.

Johansson lutade huvudet ner mot tidningspacken i sin hand och läste sakta:

»Vår allernådigaste herre önskar sina muselmanska undersåtar välstånd och trygghet, men han önskar ock, att de kristna och judar, vilka äro hans undersåtar, skola åtnjuta samma skydd. Om olikhet i trosbekännelser må varje enskild människas samvete döma, men denna olikhet bör icke bringa undersåtarnas rättigheter i fara. Vi äro alla ett och samma rikes undersåtar – barn av ett och samma fädernesland. Vi äro alla landsmän. Är det då rätt att betrakta varandra med misstrogna blickar? Nej, låtom oss hellre vandra på den bana vår höge monark utstakat – låtom oss följa hans föredöme! Hans kejserliga majestät känner vid fördelningen av sin nåd ingen skillnad i religion.»

Den som höll det här talet hette Resched Pascha och den som läste upp det i riksdagen heter ändå Cederström och är friherre, så att det är dagsens sanning, sade han i det han lade bort tidningen. Det är sannerligen så att en kan skämmas när en ska bo i ett land, som vill hetas vara kristet och som dock behandlar de kristna sämre än vad den hedniske turken gör.

Sven Johan skakade på huvudet så att en lock av det över hjässan kammade håret åkte ner i pannan.

– Hur gick det sedan vid riksdagen? sporde han i det han strök upp hårtesten med handen.

– Jo, det gick så att den där paragrafen blev avskaffad, eller det är nog rättare att säga att den blev omskriven.

– Blev den bara omskreven? Den gäller då i dag?

– Det kan man svara både ja och nej på, svarade predikanten. Den blev i verkligheten skärpt till en början. Prästerna ville inte ge rum för Guds helige ande och hans värk.

Han letade åter igenom ett par av tidningsnumren och så fortsatte han halvt läsande och halvt pratande:

»Bland de många förslag som väcktes vid riksdagen till ersättande av det gamla s. k. konventikelplakatet var även ett av en som hette Spångberg. Han ville att folk skulle få samlas om söndagarna för att läsa, sjunga och bedja efter av kyrkan fastställda skrifter. Men om någon vid ett sådant tillfälle understode sig att förklara bibeln, så skulle han efter varning första gången dömas till ett halvt års och andra gången till livstids fästning ... Och väl att märka, det var inte en av de värsta, utan det var en som ville medge de troende någon frihet, det var alltså en av reformatorerna i Sverige 1858 ... Resultatet av frågans behandling vid 1850-talets riksdagar blev först något som kallades för sakramentallagen, den kbm 1854. Den innehöll kort och gott det, att den som utdelade nattvarden utan att vara en vederbörligen kallad präst, dömdes till 300 dalers böter och den som mottog nattvarden av en sådan fick böta 50 daler. Den lilla rörelsefrihet i det avseendet, som de troende förut haft, stryptes på detta sätt. – – – Men det blev nu sådan oro i landet att ställningen endast blev värre för kyrkan för var dag förföljelserna fortforo. Vid riksdagen blev ärendet återvisat till ny behandling och innan riksmötet åtskiljdes hade det gamla plakatets sista timma slagit.

Men prästerna vilade inte. De ville inte gå miste om sin makt så utan vidare, fortsatte han. Hur de styrde så kom den nu gällande lagen till 1868. Och den är endast en ny form av det gamla konventikelplakatet.»

– Hur är den lagen? frågade Sven Johan. Hemma ha vi samlats allt vad jag minnes och läst bibeln och postillor och ingen har vetat att det fanns en lag som förbjöd oss det. I så fall hade vi förrästen gjort en konst i lagarna. Är det för sådana galenskaper en betalar skatter och lönar kung och länsmän?

Kolportören dök ännu en gång ner i byrålådan och kom tillbaka med en bok, i vilken han bläddrade en stund.

– Här är lagen! sade han. Ska jag läsa eller vill han läsa själv.

– Det vore allt bra att få läsa det själv, menade den andra.

Johansson gick till honom med boken och räckte honom den under det han med tumnageln ritade ett streck där lagrummet började och ett vid dess slut.

Sven Johan läste sakta genom stycket tre gånger:

»Medlemmar av evangeliskt-lutherska kyrkan vare ej förment att sammankomma till gemensamma andaktsövningar utan vederbörande prästerskaps omedelbara ledning; dock må sådan sammankomst å tid, då allmän gudstjänst i församlingen förrättas, ej äga rum så nära det ställe, där gudstjänsten hålles, att denna eller ordningen därvid störes. Ej heller må vid religionsövning, som ej är att hänföra till enskild husandakt, tillträde vägras för samhällets prästerskap, medlem av dess kyrkoråd eller den offentliga myndigheten i orten, vilken sistnämnda myndighet, i händelse av inträffad olaglighet eller oordning, äger att, där så nödigt anses, sammankomsten upplösa. Uppträder någon, som ej är präst eller enligt kyrkolagen berättigad att offentligen predika, vid dylik sammankomst såsom lärare med andliga föredrag, som anses leda till söndring i kyrkligt hänseende eller förakt för den allmänna gudstjänsten, eller eljest till undergrävande av religionens helgd, ankommer på kyrkorådet att honom förbjuda att i berörda egenskap inom församlingen vidare uppträda. Var som underlåter att ställa sig till efterrättelse kyrkorådsförbud mot utövande av lärareverksamhet, böte från och med femtio till och med trehundra riksdaler.»

Det dröjde väl en fjärdedels timme innan Sven Johan läst ut och åter lyfte upp huvudet.

– Som han ser, sade predikanten, är detta en lagparagraf, vilken som vanligt, när det gäller de fattiga, ger med ena handen och tar med den andra. I dess början avskaffas det förbud mot andaktsövningar, som det gamla konveltikelplakatet innehöll. Men i lagrummets slut upphäves sedan den givna tillåtelsen genom bestämmelsen – att kyrkorådet endast behöver anse, att ett föredrag leder till kyrklig söndring för att kyrkorådet skall kunna utfärda förbud mot vederbörande predikant mot att vidare predika i församlingen.

– Jag förstår inte det här riktigt, svarade den andre.

– Han förstår nog att om en, som inte är präst i svenska kyrkan, uppträder och förkunnar ordet, och om kyrkorådet anser att detta hans uppträdande leder till kyrklig söndring, vilket det ju alltid kan anses göra, så kan kyrkorådet förbjuda den mannen att vidare uppträda i församlingen och så undan för undan, församling efter församling. Vad skall han då göra och vad ska de göra som vilja höra honom predika?

– De skola förmå honom att tala ändå, menade Sven Johan.

– Det går inte! Gör ni så därute få ni böta trehundra riksdaler.

Han tänkte sig för ett ögonblick. Trehundra riksdaler, det var just vad hans garnlänk om tjugu nya sillgarn kostade, ... det var utkomstmedel för en familj för hela deras livstid.

– Trehundra riksdaler är en stor summa! sade han slutligen. Men vi finge naturligtvis skrapa ihop den, så att vi finge vara i fred sen.

– I fred? Inte finge ni vara i fred för det? Nästa möte som predikanten hölle hade ni åter kyrkorådet därute och så finge han åter böta trehundra riksdaler. Vad skulle ni då göra? Ett sådant bötande kunde ju inte gå för sig länge.

Sven Johan satt tyst en minut. Det hade han aldrig tänkt på. Långrockarna hade tänkt ut det bra.

– Nej, sade han, det gick nog inte! ... Vad vi skulle göra?... Jag tror nog att vi skulle tala om det för Gud.

– Och sen?

– Vi skulle kasta kyrkorådet i sjön. Det funnes väl ingen annan råd. En är väl inte en hund eller en narr, fast en inte är greve eller friherre.

Predikantens ansikte blev mörkt.

– Det duger inte! sade han och skärpte tonen. De som taga till svärd de skola förgås med svärd ... Det är sant att även sådana medel använts under religionskämpens värsta dagar för flera år sedan ... Men det försvaret av Guds folk har då utövats av icke troende, som blivit uppbragta över att skammen gått allt för högt upp på torra landet. De ha någon gång vid stora folkmöten tagit de av myndigheterna överfallna kristna i försvar. Men det tolerera vi inte längre. Om vi bliva stilla, så skola vi varda hulpna, säger Herren.

– Det är riktigt! ansträngde sig Sven Johan att medge. Men allt det här är för mycket på en gång för mig. Jag har aldrig hört ett andetag om sådana saker. Jag sitter för jämnan och känner efter om jag inte drömmer. Ingen av oss därute har hört något sådant.

– Nej, det är inga drömmar, det är det svenska kristna samhället. Det ändras inte med våld på några enskilda personer. Och även om det ginge för sig, så gjorde vi det inte. Man kan inte på en gång sätta kött till arm och förlita sig på honom, som till den hetsige Petrus fällde de ord jag nyss nämnde. Och vidare säger Herren genom Jeremias: Förbannad är den man, som förlitar sig uppå människor, och sätter kött till arm och viker med sitt hjärta ifrån Herran. Han skall bliva såsom ljung i öknen, och inte få se den tillkommande tröstens, utan skall bliva i det torra, uti en ofruktsam och öde mark. Men välsignad är den man, som förlitar sig på Herren och vars tröst Herren är. Han är såsom ett träd, som är planterat vid vatten och vid en bäck rotat är.

– Men mästaren själv gjorde ju ett gissel av tåg och drev alla månglarna ut ur templet! inföll Sven Johan, som kände sig hemma när han hörde bibelspråk. Skulle vi då ej få driva ut fridstörarna och våldsvärkarna?

– Det är riktigt, vi skola driva ut dem! genmälde kolportören med skärpa i rösten och lade den stora, fyrkantiga näven i bordet. Men det skall ske under tålamod och med fredliga medel. Guds folk här i landet skall samlas, förenas, för att med lagliga medel skaffa sig det inflytande i samhället, som dess antal och heliga vilja till att bygga upp ett kristet samhälle berättigar det till.

Sven Johan förstod intet av detta tal. – – – »Vi skola driva ut dem, men det skall ske med fredliga medel.» – – – Ta bukt på storbukar med fredliga medel! – – – sådana, som fälla en till trehundra riksdalers böter för att en talar Guds ord eller till vite för sabbatsbrott för det man samlar sina vänner och läser bibeln och fader vår för dem och sjunger en psalm en söndagskväll! – – – Han hade en fråga på tungan, han tänkte spörja vad det kunde vara för medel, – – – men det fanns naturligtvis något, som han och de därute efter vanligheten inte hört talas om! De visste ju inte mer än barn, – han hade på känn att han kanske redan alltför mycket blottat hur okunnig han var. – – – Inflytande i samhället, – – – det var det ju bara fem som hade, länsmannen, prästen, amiralen, landshövdingen och kungen. Och ingen av dessa potentater kunde väl tänkas förmås att med lagens hjälp mäkla åt sig för Guds folk, som ju uteslutande bestod av fiskare och de allra fattigaste av grevens torpare. – – – Det var obegripligt, det var det! Men det var ju också så mycket annat av det han hört i dag.

Predikanten märkte nu med oro att hans gäst blivit mer upphetsad av de för honom alldeles nya historierna om myndigheternas förföljelser än som var nyttigt och han kände ett behov av att komma bort från detta ämne. Hans medfödda lust att meddela andra undervisning hade sprungit iväg med honom, när han fann sig på tu man hand med en man, så okunnig och dock så vetgirig som denne. Den hade förlett honom att

uppehålla sig för länge vid episoder ur kyrkans kamp mot de troende. Han såg nu kinderna på Sven Johan glöda och att det i de blågråa ögonen glittrade tusende små kalla gnistor som i brottet av ett stålstycke en kall vinterdag. Det var tydligt att det fanns humör i den mannen, som annars såg så hjärtans beskedlig ut.

Han tog upp sin klocka och betraktade den ivrigt som om han försuttit någon tid.

– Vi ha använt för mycken tid på en enda sak, som myndigheternas förföljelser! sade han ... Låt oss inte tala mer om den snön, som föll i fjol! Det var något mer ... ja, det vill säga, det var en del saker som han frågade mig efter då vi gick hit. Vad var det nu igen?

Sven Johan satt som förhäxad i sina funderingar över de historier han fått till livs. Dem måste han höra mer om eller helst läsa om. Vid Johanssons fråga vaknade han upp och svarade:

– Jo, det var Stiftelsen! Vi ville gärna ha reda på vad det är man tvistar om inom Stiftelsen och den här Brödraförsamlingen. Vi tala så mycket om det därute, men ingen kan förklara det riktigt.

– Han har reda på Stiftelsens värksamhet och syfte?

– Joo, då! Sven Johan visste nog vad Stiftelsen var för något. Det var ett sällskap, som sände ut predikanter och hjälpte de präster som ville ha hjälp i sin värksamhet i församlingarna. Han hade flera gånger hört dessa kolportörer. Men han visste också att de flesta av statskyrkans präster och ännu mer deras icke prästerliga anhängare, som Ola och flera, betraktade dessa predikanter som villoandar, som fridstörare, vilka man helst såg att man fick vara i fred för.

– Det där är bra! menade Johansson. Men för att kunna förstå striden om Stiftelsen är det nödvändigt att få klart för sig hur Stiftelsen kommit till. – – – Som jag sade, kunde förföljelserna ej kväva yttringarna av det kristliga livet i landet. Under mitten av 1850-talet, alltså innan konventikelplakatet ännu avskaffats, sammanslöto sig några framstående män, som myndigheterna icke ville eller vågade sig på, till en förening som skulle värka för spridning av evangeliska, kyrkligt bekännelsetrogna skrifter. Detta arbete skulle ske genom troende bokspridare i de församlingar där det fanns kristligt sinnade präster, som önskade hjälp i sitt arbete för Guds rike. Dessutom skulle den utgiva en del kristliga tidningar. Det var Stiftelsens födelse.

När konventikelplakatet föll 1858 kunde dessa kolportörer utom sin bokspridarvärksamhet även ägna sig åt att inför sammankallade folksamlingar läsa valda stycken ur sina skrifter och så småningom började man uppläsa bibeltexter och utlägga dem. Det tyckte prästerna naturligtvis inte om. De ville ensamma tala. På många ställen kom Stiftelsen härigenom i strid med kyrkans präster, vilka betecknade den som mormonism och galenskap, och det hände ej så sällan att då predikanten kom upp till prästen, i den socken han besökte, för att begära upplysningar och förhållningsregler, kastade prästen ut honom och hetsade hundarna efter honom. Ja, en kyrkoherde i, jag tror det var Gamleby, blev så arg när han fick se predikanten att han först skällde ner honom och sedan dog av ilska. För att skola kolportörerna upprättades predikantskolor och ledare för Stiftelsens skola i Stockholm har länge varit den, som jag hör även för öborna bekanta, kyrkoherden Ärnström, som ju ofta predikar här i staden.

Som han hör fick Stiftelsen utstå mycken strid från prästerligt håll trots att den vilade på statskyrklig grund och ville hjälpa prästerna i deras arbete. Följden av detta motstånd är självklar och nu synlig inför våra ögon. De troende på de trakter där prästerna rasade mot dem, vände kyrkan helt ryggen och sammanslöto sig i nattvardsföreningar då de ej ville ta nattvarden tillsamman med uppenbara drinkare och svärjare eller av en präst som söp och svor; när de i korthet sagt grepos av samma känsla av sorg över kyrkans tillstånd som han gjorde häromsöndagen i Östraby. Då de nu kan få biträde av en troende präst vid sina enskilda nattvardsgångar vilja de gärna ha sådan, men då detta vanligen inte är möjligt, emedan det även bland de troende prästerna är få som våga göra sig ovänner med sina kamrater, så låta de lekmän utdela nattvarden

vid detta enskilda firande av Herrens död. – – – Nu pågår det ju en process rörande frågan om ens präster skola få utdela nattvarden på andra ställen än inom kyrkan. Vid pingsten i fjol sökte Upsala missionsförening vid ett årsmöte få ha enskild nattvardsgång. För att ge det hela kyrklig prägel och ej väcka anstöt i onödan, anmodade man en prästman, lektor P. Waldenström i Gävle, att förrätta skriftermål och nattvardsgång och man bad att få låna en av stadens kyrkor för ändamålet. Waldenström kom, men kyrkan vägrades och till följd därav samlades man till stort antal i missionshuset, där det anordnades nattvardsgång. Waldenström blev åtalad av domkapitlet och erhöll varning men försvarade sig med att nödfall var för handen, då ingen kyrka kunde erhållas, vadan han i Svea hovrätt yrkat på varningens upphävande. Ärendet vilar nu hos hovrätten. Med den fiendskap mot Guds folk som för närvarande råder i dessa kretsar är det antagligt att varningen fastställes. Under sådana förhållanden finnes endast två vägar att gå: Den ena är att nattvardsföreningarna, vilka ingen präst vågar betjäna i utomkyrkliga lokaler och som ej kunna erhålla kyrkliga sådana, ej kunna bereda sina medlemmar tillfälle till nattvardsgång i kretsen av trosbröder, utan måste låta dem återvända till kyrkans offentliga nattvardsgångar, vilket många icke vilja, eller låta dem helt avstå från firandet av nattvarden, vilket ännu färre vilja vara med om. Eller också måste nattvardsföreningarna anlita icke prästvigda bröder vid förvaltningen av sakramenten, såsom man börjat göra på flera ställen. Detta synes mig vara den enda möjliga vägen för framtiden. Kyrkan har vägrat att ta hänsyn till våra samvetsbetänkligheter, vägrat att ge oss vigda präster. Så måste vi då anlita bröder, som vi själva utse och som äro invigda av nya testamentets stora överstepräst. Ty kyrkans nattvardsordning är klart bibelstridig. Vi kunna icke som kristna finna oss i den. På kyrkligt håll har man inte annat att säga till dess försvar än att anföra Jesu ord om ogräset i vetet, vilka skulle växa tillsammans intill skörden. Och på de sista dagarna har man nu fått ett nytt skäl: man har upptäckt att Judas Iskariot skulle ha varit med vid nattvardens instiftande och att Herren, som ser till hjärtat, vid bordet angav honom för förrädareplaner. Att Judas var med är det intet tvivel om, ty alla evangelisterna vitsorda detta. Men å andra sidan är det lika säkert, att när lärjungarna samlades och bröt brödet här och där i husen, så hade de endast lärjungar i sin krets.

Striden mellan Stiftelsen och dessa i nattvardsföreningarna har sen kommit upp genom det, att Stiftelsen tycker att de i nattvardsföreningarna gått för långt, då de inte mer ta nattvarden i kyrkan. Och så är det ju striden om försoningen, som kommit väsen åstad och sprängt ut Brödraföreningen här i stan från Lutherska missionsföreningen.

Kolportören gick bort till byrån, tog fram den lilla bordslampan och tände den.

– Men så det här om rättfärdiggörelsen! undrade Sven Johan.

– Ja, det diskuterar ni också därute.

Sven Johan nickade bifallande.

Johansson hämtade fram ännu en bibel till den som förut låg framme på bordet, lyfte fram en stol på andra sidan och inbjöd Sven Johan att slå sig ned där.

Vi ska se vad Guds ord själv säger! sade han. Vi börja väl med Johannes 3: 16.

Sittande mitt emot varandra gingo de igenom galaterbrevet, breven till romarne, korinterna, hebreerna, kollosserna, evangelisterna och profeterna, alla de ställen som de kunde erinra sig handlade om Kristi försoning och människans rättfärdiggörelse. Och när Sven Johan äntligen reste sig och sade god natt förkunnade klämtningarna från tornet till en av kyrkorna att långfredagsdygnet för denna gång var slut.

* * *

Först nu, när han stod ute på den folktomma gatan i natten och den främmande mannens port var låst bakom honom, föll det honom in att han inte ställt om något logi. Man hade brukat ligga i en vindskupa ovanpå det kaffeställe, där han och hela hans släkt köpte sitt kaffe, när de voro i stan med fisk. Där betalte han tjugufem öre för natten för den ena av de båda bäddarna, som voro anordnade däruppe. Han hade aldrig tänkt att samtalet med kolportören skulle bli så långvarigt och därför inte brytt sig om att i förväg ordna om natthärbärge och nu var det för sent att komma. Klockan nio, senast halv tio, hade man gått i säng.

Nå, det bekymrade honom föga. Han hade ju vakat så många hundrade nätter förut att en natt mer eller mindre betydde jämt ingenting. Och även om han nu hade logi hade det väl varit fråga om han skulle kunna somna denna natt. Aldrig hade han förr mottagit så många och skiftande intryck som på denna förunderliga dag. Han kände att han nu mycket väl behövde vara ensam med Gud en stund för att få allt detta besynnerliga belyst, begrundat, överskådligt.

Det var en härlig förvårskväll. Det luktade färsk jord på ett så besynnerligt sätt, när han gick ensam genom den stora parken med de många stora nykrattade bjäna, ur vilka lökar stucko upp och bröto av med sin späda grönska mot den svarta myllan. Det var vår. – – – Han hade bara känt den lukten så tydligt en gång förr, det han kunde påminna sig. Han var omkring åtta år då och det hade hänt mycket sedan dess. På ön hade man fått besök av en gammal båtsman, som samlat en barnskara och flyttade med den för var vecka till någon av de mera bärgade gårdarna under det han undervisade den i att känna bokstäverna, stava, lägga ihop och till sist brakte det så långt att de små kunde läsa innantill mot slutet av de sex veckor skolan varade. De som gingo med några veckor längre, som Sven Johan gjort, fingo också lära sig att skriva sina namn, fast de flesta inom kort glömde var de stora bokstäverna skulle stå, så att de ofta placerade dem mitt i namnet i stället för i början. Han hade velat lära barnen räkna också, men det väckte lika bestämt motstånd som försöket att införa geografi och naturlära gjort senare, under den nya, lärda lärarinnans tid. Allt vad fiskareungar behövde räkna var att det gick fyra sillar på ett kast och tjugo kast på valen och det lärde de sig utan att gå och förnöta tiden i skolan. Alla på ön hade, så långt man kunde minnas tillbaka, klarat sig utan att kunna räkna. Och så var det nog bäst att inte barnen fick lära några nya konster. Så hade det inte blivit något av med räkningen.

Men när Sven Johan då en gång kom från skolan tillsammans med sin yngre bror, han som nu i tio år vilat någonstans därute några mil söder om hemmet under de i morse så skummande böljeflaken, då hade Sven Johan för första gången känt denna doft av mylla, precis som han kände den nu i kväll. Hur stod inte nu denna dag för tjugotvå år sedan levande klar för hans minne? Från en klarblå himmel, på vilken det inte skymtade mer än några små vita molnslöjor så långt uppe att lärkan inte en gång kunde klättra dit upp, göt vårsolen ner sin rika och livgivande värme. Och ur dälden ångade det upp som en vit dimma, det var kälen i marken som gick ur, det var vinterns sista eftertrupp, som av solen drevs upp ur sin djupa förskansning. Högt i luften kvittrade det. Lärkan besjöng den strålande befriaren och kråkorna drogo strån till sina bon uppe i björkarnas toppar. Åkern, som skulle bli potatisland, var nyärjd och ur den steg denna mylldoft och fyllde luften och blandades uppe vid fädernegården med arom från den kokande tjärgrytan, vid vilken far hade tjärat sillgarnens telnar, när han redde sig till att ta sommarens och den kommande vinterns bröd ur sjön. Och där på fjärden, där svällde ett barkskepps segelbukar för den svaga, ostliga brisen, som förde denna doft av tjära och jord till honom långt ner mot den ångande dalen. Han mindes nu hur han den gången gripits av en okuvlig kraft, som kom honom att skälva av glädje in i innersta hjärteroten. Inom några år skulle han också fara förbi här på ett sådant där stort skepp, som skulle teckna sig så där högt mot himmelens blåa luft, under det att det gled ut i det glimmande soldiset, tills endast topparna syntes bakom det sista av de västra skären därborta. Och han kände hur han skulle stå där på däcket och slitas mellan begäret att dricka i sig varje skymt av den hembygd, som försvann från honom mer och mer för var minut, tills han inte såg mer av hemmet än kronan av den stora eken simma som ett litet fnyk på vågorna, och mellan den heta längtan ut till de främmande länder som han hört omtalas. Han mindes när Petter i

granngården hade farit förbi några dagar förut ut på det viset till det stora okända och Sven Johan hade då undrat vilken av dessa känslor det var som för ögonblicket mest hade behärskat den bortfarande.

De varma ländernas sol skulle steka honom och under de stormiga nätterna skulle han hänga där i riggen och bärga segel eller stå till rors och styra hela denna mäktiga inrättning som ett stort skepp var. Och han skulle skicka hem brev och pängar till far och mor och han skulle möta fattiga, som livet farit illa med, och som han skulle få hjälpa, alldeles som han sett far göra, – – – och han skulle möta fähundar, han hade hört talas om att det fanns sådana, och de skulle få näsa och mun blodiga av hans knytnävar. Han log när han mindes hur han då i ivern kastade av sig träskorna, så att de beskrevo en väldig båge i luften, och hur han, hoppande på ett ben i sänder, dragit av sig först den ena strumpan och så den andra, varpå han satt fart som en pil över ängar och hagarna och hem med den större brodern hack i häl efter. Det var i allmänhet en klang- och jubeldag, den dag då man kunde springa barfota för första gången på året. Men särskilt den dagen glömde han visst aldrig, den hade otaliga gånger stått för hans minne, den våren, den var hans livs första unga vårdag.

Men det hade inte blivit av att fara. Människan spår men Gud rår! Fadern hade dött tidigt och då Sven Johan gick och läste hade hans äldre bror följt fadern den där förskräckliga natten, då hälften av alla som voro på havet lade ihop sina ögon för alltid. Den unge Sven Johan hade blivit sin moders enda hjälp, både med jorden och garnen. Den där natten hade satt sin prägel på honom och han blev aldrig mer vad han varit förut. Och det kunde vara fråga om den inte präglat hela öns befolkning, det vill säga alla, som då voro så gamla att de hade något minne av den fasans sorgevecka som följde på den. Det blev ingen sjöresa och ingen Amerikafärd och nu för ett par år sedan hade han fått lära sig i Guds ord att vi skola inte fika efter det jordiska, vilket endast är den usla krycka, på vilken vi släpa oss igenom detta jordeliv. Han visste väl fortfarande att kryckan kan vara svår att undvara för den som nödvändigt behöver den, men därför gällde det också att akta sig för att anse denna som det högsta i livet. Det fanns högre värden, värden som man skulle trygga sig vid, när kryckan med arvsrätt och fastebrev tagits omhänder av andra. Han hade vad han behövde och det bästa var att han hade så att han en och annan gång kunde dela med sig till andra. Och till hösten skulle han i sitt hem föra in en frisk maka åt sig och en trogen piga åt sin gamla mor, som nu så väl behövde skonas från det värsta slitet. Han hade värderat Kristina allt mer, ju mer han lärt känna henne. Han behövde inte mer och ville inte ha mer. Fattigdom och rikedom giv mig icke! hade en gång sagts av en man, som gällde för en av de visaste som funnits.

– – –

Men om han var nöjd med sin yttre ställning så var han dess mer missnöjd med sin inre. I månader hade han varit ett rov för tvekan och vacklan. Han var inte annars tvekande av naturen, men han kände på sig att det här var fråga om viktiga steg, att det gällde att inte bara lyssna till locktoner från de som sade: Se här är Kristus och där är han! utan att, innan han gick ett enda fjät, förskaffa sig den sinnets visshet, som han visste höll in i döden. Nog förstod han att Ola, med all sin vrånghet och sina hårda domar, inte var på en väg, som gick alldeles ljusrakt i stil med skriftens ord och så mycket hade han länge haft klart för sig, att det inte stod så bra till i kyrkan, som man kunde önskat. Men å andra sidan tyckte han också att Petter, trots sin trosvisshet och sin ljusa barnatro, i sina domar över kyrkan gick längre än som var kristligt.

Sven Johan hade nu i månader sökt och letat om det inte fanns en gyllene medelväg mellan dessa båda riktningar, en väg, som gick inom kyrkans helgade och hägnade område och på vilken man ändå kunde vandra trosfrisk och god och glad som Anders Fall. Luther hade ju sagt: Låtom oss i kyrkan med kyrkan bedja för kyrkan! erinrade han sig ha hört någon gång. Men ju mer han hörde på Petter, ju mer måste han mot sin vilja erkänna, att ordet, det hade Petter i alla fall på sin sida. Vad kyrkan till äventyrs hade på sin sida av Guds ord hade man visserligen inte i Petters sällskap varit så angelägen att forska efter och från Ola kom det endast domar och förbannelser så fort han öppnade munnen mot någon som tvivlade på kyrkan.

Tänk att det inte skulle finnas en enda präst, som var känd för att vara sänd av den riktige översteprästen, som kolportören nyss uttryckt sig, och som man med förtroende kunde vända sig till! Hade det funnits en sådan, så skulle man kanske fått veta mycket som en nu inte hade klart för sig, men som Sven Johan alltid misstänkt skulle finnas att framdra till försvar för kyrkan. – – –

Så hade han ofta resonerat för sig själv denna vinter. Men mot de band, som bundo honom vid kyrkan, hade det för några veckor sedan, den där söndagen i Östraby, riktats ett förödande hugg just av kyrkans tjänare i hemsocknen. Sedan dess hade han känt att han nästan motståndslöst låtit sig föras iväg av Petters riktning och han var på det klara med att han aldrig mer skulle kunna förmå sig att fara till sin församlings kyrka för att mottaga nattvarden av denna präst. Han måste söka sin andliga näring utom sin egen socken. – – –

Och så detta i dag! – – – Men tänk, att denne predikant inte fördömde kyrkan i sin predikan, fast han visste allt det om henne, som han sedermera tills inpå sena natten berättat, tänk, att han mer vände sig, mot dem som förordade nytt dop – – – vad ville väl detta säga? Var hela denna Brödraförsamling tveksam liksom han själv? Tänkte den även för framtiden till hälften stödja kyrkan genom att stanna kvar i henne? Hade de inte själva klart för sig vad de ville? Eller var det bara ett sätt de antagit, en krigslist, för att inte nu i början skrämma ifrån sig de vacklande och ovissa? – – – Och så dessa förfärliga historier om prästernas tillvägagående mot de troende, historier som Ola genast skulle komma att förklara att Satan diktat upp och spritt ut för att förvilla Guds folk. Men de kunde inte vara dikt. Kolportören visste ju både namn och socken där dessa ogärningar blivit förövade, och förövade i Guds och kyrkans namn. Men när Sven Johan tänkte närmare på saken, så förstod han, att om Ola hade haft den makt, som dessa präster hade, med den världsliga makten till tjänare vid sin sida, så hade han varit kapabel till att göra samma gärningar. Och ändå ville nog Ola ingen människa illa. Det måste alltså vara begäret efter makt över själarna, som kunde förleda människor att handla på sådant sätt. Men han skulle ta närmare reda på det där. I morgon dag skulle han åter vara hos kolportören och ta rätt på var de böcker funnos att få, där man kunde få läsa om sådant, och om de än kostade så mycket som fem sillgarn, så skulle han ha en sådan bok med sig hem. Ty sanningen skulle han nu veta och intet annat än sanningen. Men var detta sanning, och därpå kunde han nu knappast längre tvivla, så visste han hur han skulle döma en kyrka, som kunde handla på det sättet. Då visste han var han hade den värsta av de fähundar, som han i sin barndom hört talas om att det fanns ute i den stora, onda världen, och som han i sin ungdom drömt om att en gång få ta ett tag med. Ett brännande ve steg upp ur hans själ och betog honom till sist all redig reflexionsförmåga; som en drucken raglade han vägen fram, med händerna på ryggen, ideligen upprepande: Så ynkeligt, så ynkeligt, så ynkeligt, så ynkeligt!

Han vaknade till besinning vid att det kvittrade över hans huvud. Det hade blivit början till morgongryning och fåglarna vaknade från sin sömn i träden och begynte lova sin Skapare. Han hade för länge sedan lämnat det yttersta av staden och kyrkogården bakom sig och sakta gått landsvägen framåt i trakter, där han aldrig förr satt sin fot, sakta bort genom de sovande byarna, där endast en och annan bandhund kröp ut ur kojan för att några minuter följa honom med sitt skall. Nu hade han kommit till en trakt, där landsvägen förirrade sig in i den täta skogen, som stod tjock på båda sidor. Först nu kände han något av trötthet, vek av vägen ett stycke in, valde till viloplats en stor flat sten under en yvig gran, satte sig med axeln stödd mot trädets stam och såg full av vemod in i det i skogen svarta mörkret.

Men sömnen ville inte komma. Ännu en gång passerade de historier han hört genom hans minne, de voro allt för bedrövliga för att han skulle kunna göra sig fri ifrån dem. Det var alldeles förunderligt, obegripligt, att människor kunde bära sig åt på det viset, att man kunde döma dem till fängelse och böter för sabbatsbrott som samlades en söndagskväll och läste Fader vår och sjöng ett par psalmer. Men det måste förstås vara högt avlönade långrockar och storbukar som gjorde det, fattiga bönder och fiskare skulle aldrig kunna handla så som dessa gjorde. Även om den onda viljan skulle finnas på något håll skulle den aldrig mäkta ta sig uttryck i sådana gärningar. Vartill skulle man då ha långrockarne? Vad gjorde de för nytta? Ja, den som

en gång finge veta det. Aldrig hade någon på hans ö haft den ringaste nytta av någon av dem, bara betalt skatter till deras grova löner varje år. Någon nytta väntade man inte heller av dem, men man kunde åtminstone begära att de inte bedrevo ofog och förföljde dem, som ville leva fredligt och stilla på jorden. – – – Men så hade det visst alltid varit och så skulle det väl bli tills den dagen, då Han skulle komma och förbränna jorden och himlarna i eld och skapa en ny jord och nya himlar, i vilka det efter hans löfte skulle bo rättfärdighet. Men när det skulle bli, det var förborgat till och med för änglarna. Fast nog var det många tecken som tydde på att den dagen var hart när. I söndags hade man resonerat om det där hos Valö-Mårten. Mårten hade försäkrat att det nyss slutade kriget mellan tysken och fransosen hade varit ett av de tecken, som förebådade Herrens snara tillkommelse. Men det skulle komma ett stort krig till, sa han, mycket förskräckligare än detta. Då skulle en ängel stå i solen och ropa till alla fåglar under himmelen och kalla dem till Guds stora nattvard, där de skulle få äta konungars kött, och hövitsmänners kött, och de starkas kött, och hästars kött, och deras som sitta på dem, och alla deras kött som äro fria och trälar, både små och stora. Det skulle bli ett förskräckligt krig, vars like aldrig varit. Men efter det ska det komma en ängel från himmelen, med nyckeln till avgrunden och en stor kedja i sin hand, och han ska gripa draken, den gamle ormen och binda honom i tusende år. Och då ska de, som blivit halshuggna för Jesu vittnesbörds skull, och som icke tillbett vilddjuret eller dess beläte, stå upp ifrån de döda och regera med Kristus i tusen år. Men de andre döda ska inte få liv förrän de tusen åren äro fullbordade, ty detta är den första uppståndelsen. – – – Hur hade man inte grunnat på vilka som skulle få vara med där. Fall trodde inte att det kunde bli fråga om några andra än apostlarna, profeterna och martyrerna. Han själv och de andra skulle få vila i sina kamrar, medan den stora vreden gick över jorden, tills den andra uppståndelsen kom. Kristus hade i Mattei nittonde sagt att det skulle vara apostlarna, som skulle sitta på tolv stolar, dömande tolv Israels släkter. Fast om en läste versen efter fick en medge att det kunde vara ovisst om de, som övergivit hus eller bröder eller systrar eller far eller mor eller åkrar för hans namns skull, inte skulle få samma ära. – Men Petter hade dragit fram första korinterbrevets sjätte, där aposteln frågat församlingens medlemmar om de inte visste att de skulle döma änglarna och den domen trodde han bestämt skulle bli efter den första uppståndelsen. Men skulle församlingen i Korint vara med, som var så svag och besynnerlig, då var det säkert att det kom fler än apostlarna och martyrerna med den gången. – – – Nåja, man kunde läsa ut både det ena och det andra – – –

Sven Johan sjönk samman och somnade.

– – –

Han vaknade vid att någon hojtade ute på landsvägen. Det var en bonde, som drev ett par oxar framför ett vedlass på väg mot staden. Solen stod redan högt på himmelen och klockan visade på åtta. Det hade varit en lång sömn, omkring fem timmar. Han slog av sig mossan, under det han lade märke till att trädkronorna över honom inte vajade så starkt som i gårafton. Det var vackert väder! Det skulle alltså bli vrakeväder tredjedagen. Utvilad steg han ur skogen upp på den upptorkade, solbelysta landsvägen och skyndade i väg mot staden.

Bokarnes och björkarnes knoppar voro ljusbruna och svällande. Luften var liksom ljum där det var lä, där vägen slingrade sig fram mellan skogsdungarna. Han fick en ljusare stämning över sig. Det skulle bli vår, vår efter denna svåra vinter för det stackars fattiga folket. Det skulle förstås bli vinter sedan också, kanske åter en sådan där lång och svår vinter för dem, som inga lador hade att samla i och inte hade mer än bröd för dagen. Fast det tänkte man Gudskelov inte så mycket på när det var sol och rent vatten att fiska i. Annars hade sommaren och livet förmörkats allt för mycket.

Han hade lämnat kyrkogården och broarna till staden bakom sig och var inne i förstaden, där i verkstäder och fabriker arbetet var i full gång. Längst ute vid sjökanten stank det något kväljande ruttet, det var ett par garverier, som lågo där och förpestade luften med sitt ruttnande avfall. Dess stank undanträngdes om en stund av den underbaraste ånga av nybakat bröd, som kom honom att känna hur det vattnades från

tungspetsen och ända ner i magen. Tänk vad Herren här gett människorna förstånd att tillreda hans håvor, då det kan dofta på ett sådant sätt i näsan på en hungrig man. Och nu var han hungrig, han hade inte smakat en bit sedan i går morse. Det kom han ihåg när han gick förbi Bengtssons Krut & Diverse- Handel och fann att han till och med begärligt insöp lukten av den som skylt uthängda stockfisken, vilken vara han annars inte var så förälskad i. Men nu skulle han genast ha något i sig och därför styrde han raskt gången upp genom parken och ner förbi det förfallna planket vid den bukt, som sjön skickade ett långt stycke in i själva staden. Vid kajen på andra sidan såg han en båt förtöjd. I det sammanslagna seglet lyste det på ett ställe en liten röd fläck. Det var alltså någon av lotsarna, som var inne i något ärende.

I ett språng flög han uppför stentrappan till kaffestället. Då han öppnade dörren hade han så när ryggat baklänges, som om han inte ville tro sina ögon. Kristina satt därinne med en stor tvåöresbulle nerstucken i kaffekoppen. Hon visade ingen förvåning över hans ankomst, hon hade tvärtom sökt honom på flera håll.

– Vad gör du i stan? frågade han.

– Husbonden har fått en lax på laxkrokarna, som stått ute sen i onsdags och den ville han inte ha hemma över helgen. Han var ute och tog in krokalänken i morse.

– Är han inte vid sina sinnen? Fiskar han på helgdagarna?

– Nej, men det var ett sådant väder på torsdagen att han ville inte fara ut.

– Ja, det är ju sant! Har du sålt laxen?

– Ja, jag har sålt den till Frimurarehotellet och ska gå upp med den om en stund.

Sven Johan kände att blodet vek från kinderna på honom.

– Ska du gå med laxen till Frimurarehotellet? frågade han dröjande på vart ord.

– Joo, di ville det och jag kunde ju inte neka! Du går väl med?

Jo, det var han förstås beredd på att göra. Fast nog föreföll det honom som att gå in på en av helvetets förgårdar. Han mindes att var gång han befunnit sig på den gata där Frimurarehotellet var beläget, hade han gått över på den andra trottoaren och skyndat förbi, bort från trakten, under det kväljningarna stått honom i halsen. Där var det nog som barnen slaktades, innan de sändes till hundturken. Dit ville man nu locka Kristina! Djävulen är listig! Vad hade han nu för funder för sig beträffande henne?

All känsla av hunger hade försvunnit från honom och det var utan att känna hur kaffet eller bullarna smakade som han doppade, åt och drack. Efterhand som han satt där kände han hur det steg upp en våg av vrede inom honom. Han var ond på Kristina för första gången under deras bekantskapstid. Han lutade sig framåt för att inte visa den rodnad av harm han kände hetta i sitt ansikte vid tanken på hennes obetänksamhet. Tänk att fruntimmer blir ändå aldrig annat än fruntimmer, om di också ha namn om sig att vara aldrig så duktiga. Aldrig hade man väl hört att någon kunnat narra en karl till att gå upp till detta näste, där Satan bodde. Men denna stackars däka, hon sa bara ja och var färdig att ge sig i väg, utan att tänka över vart det bar hän. Tänk en sådan Guds skickelse att han hade kommit in hit just som han kom! Tänk om han suttit och sovit en timme till på stenen under granen! Vem vet om han nånsin fått se Kristina mer då? Vem vet vad som skulle komma att hända, fast han var med henne? Han hade en obestämd aning av att en olycka skulle komma att inträffa och befallde sig i Guds hand.

Han var tyst och mulen då de gåvo sig i väg uppåt staden, mot det håll där hotellet var beläget. Han bar laxen, som var insvept i ett förkläde. Hon försökte fråga honom om ett och annat, men han svarade inte,

utan endast påskyndade stegen, som om han längtat efter det ögonblick, då de uträttat sitt ärende i det förbannade huset och han åter hade Kristina vid sin sida på gatan utanför. Äntligen vek man av om hörnan, där man kunde se det stora vita trevåningshuset stå lysande i vårsolen. Vitt utanpå, men hur såg det ut nere i källrarna? Han kom ihåg Kristi ord om gravar, som utantill äro vitmenade, men innantill fyllda med de dödas ben och all orenlighet. Och mot detta näste ingrep ingen av denna jordens väldiga med stämning och böter för sabbatsbrott, som de gjorde mot dem, som samlades i husen och sjöngo psalmer och läste Fader vår! Tvärtom, de höllo till här, prästen i Västraby tillhörde dem som offrade åt Satan häruppe, sades det.

I porten mötte Kristina en man, som hon frågade vart hon skulle gå och lämna laxen. Han följde henne tillbaka in och Sven Johan stannade utanför på trottoaren. Den som kom ut var en ung man på omkring tjugo år och var mycket vänlig. Det lugnade Sven Johan för ett ögonblick. – – Det kunde ju dock ligga mycken överdrift i vad som sades om frimurarne. Skulle det vara möjligt att de, om de voro sådana förbrytare som det sades, skulle bland sig kunna räkna präster och borgmästare och själva kungen skulle ju vara frimurare? – – – Men detta lugn varade endast ett ögonblick. Han kom strax ihåg att de, som gett sig in bland dem, hade ingen återvändo därifrån, de hade bara att välja på att vara kvar där eller att fara till helvete. Och de valde att vara kvar i det längsta. När de kom hit in förskrev de sig åt djävulen, han tog kontrakt av dem och det skrevs med deras eget blod, vilket gav honom kraft att ta dem när kontraktet var tilländalupet. I gengäld borgade han för att de aldrig skulle bli fattiga här på jorden. Man hade heller aldrig hört talas om en fattig frimurare, sades det. Men komma ut ur frimurarelaget, det kunde de inte mer. På väggen i den stora sal, där de samlades, fanns det porträtt av dem allesammans och var det någon, som på något sätt förbrutit sig mot laget, så tog en av dem och stack en nål genom hans porträtt, ungefär där hjärtat sitter. Då dog ögonblickligen den stuckne, om han också vore tusen mil därifrån. Därav kom det sig att så många storbukar dog knall och fall, där de stod och satt. Därav förklarades också att det aldrig kom något ut bland folk om vad man egentligen hade för sig bland frimurarna. Vad man visste eller trodde att man visste, hade gått från mun till mun, men det hade aldrig kunnat utpekas någon särskilt namngiven person, som kommit från deras lag och berättat världen vad de hade för sig i detta hus. De hade av djävulen fått medel att tysta alla, som ville ropa ut för världen om de bojor de slagits i.

Sven Johan kände att skräcken åter fick makt med honom. Det var något som isade genom ben och blod, det var fasan för det hemlighetsfulla, ohyggliga, som inom honom stelnade till ordlös vrede. Och med en känsla, som om han varit en tjur, som ränt efter slaktaren in i slakteriet för att sätta hornen genom honom, sprang han in i den långa porten och tittade in på gården.

Längst fram stod en tvåvåningsbyggning, genom vars bottenvåningsfönster han kunde se fruntimmer syssla, klädda i vita förkläden och något slags vita mössor. De hörde förstås inte hit. Frimurarne hade nog inga kvinnor hos sig här. Kvinnorna togo de med sig, när de gingo på tattarhuset, eller teaterhuset, som de yngre kallade det, och där det visst bedrevs gärningar som det är skamligt att bara tänka på. Nej, här i detta stora hus måste Kristina sökas! Ty nu måste han söka henne, nu hade hon varit här inne så länge, att hon gott kunnat vara tillbaka, om det inte vore något galet på färde. I porten fanns det två järndörrar. Jo jo, det kunde nog behövas järndörrar för de gärningar som bedrevos där bakom. Han högg tag i klinkan till den närmast honom varande. Den var olåst och gick upp, nedanför var en trappa, han kunde se de närmaste trappstegen, som ledde ner till ett mörker, svart som beck. Han drog slidkniven och rusade dit ner under det han höll om knivskaftet så att det knakade i fingerknogarne. Ur solskenet på gatan och hit ner, det var som att komma in i en lädersäck, han såg inte två steg framför sig, men långt, långt borta syntes som det varit aningen av en dagning därinne och han rusade dit. Där vek gången av i en vinkel och i den bortom varande gången rådde nästan halvdager. Sven Johan sprang fram dit den slutade vid en liten glugg, som tycktes vetta ut mot gatan. Det var endast vedbodar och sådant överallt här, ingenstädes en skymt av en människa. Nå, då måste hon vara på det andra hållet! Han sprang av all kraft tillbaka mot vinkeln och vände. Krasch! Det blixtrade för ögonen, han rände den ena armen genom ett galler, föll, tappade kniven, trevade efter den, men kunde inte

hitta den igen. Nå, det var bråttom! Det virvlade ännu av vita, gröna, blå och gula stjärnor för hans ögon, då han for upp för trappan och bort på den andra järndörren. Den motstod rycket från hans nypa. Den var stängd! Gud i himmelen, att han låtit henne gå in ensam! Vettlös av vrede satte han höften mot dörren, men den motstod trycket. Ingen tid att förlora! Uppför den stora stentrappan, som ledde till övre våningen. Han kände på sig att om han nu mötte själva Satan däruppe så skulle han flyga på honom och bita av honom halsen. Röda blodfärgade skyar kom och gick för hans ögon, endast någon sekund kunde han se att vägleda sig genom dem, och från nacken ner till hälarna rann det i alla blodådror en ström av brinnande järn. I korridoren stod det en dörr halvöppen, han stannade ett par sekunder, det talade några halvhögt därinne – – –

– »Det var en satans bra ämbetsbroder vi ha fått nu!»

– »Och hon då, har hon kommit?»

– »Ja, hon har kommit!»

Han behövde inte höra mer. Hon, det kunde inte vara någon annan än Kristina. Hon var alltså lockad dit! Fanns hon månne instängd häruppe, så att hon skulle kunna höra honom om han ropade? Och av alla krafter ropade han:

– Kristina, Kri-sti-na! KRISTINA.

Dörren flög upp och på tröskeln visade sig en medelålders man – – – i prästkrage och lång svart rock. Sven Johan grep honom med den högra näven mitt för naveln, lyfte honom och slog ner honom under sig under det han vrålade: Kristina! Var har du Kristina? Säg var du har Kristina, annars slår jag av dig på mitten! Och han fattade mannen med en hand om var fotled och svängde honom som en gärdesgårdsstör över sitt huvud för att slå av ryggen på honom i trappavsatsen, då tre andra personer rusade ut ur rummet och sleto honom baklänges, så att han ramlade med sitt byte över sig. Dörrar öppnades och från alla håll rusade folk till och kastade sig över den rasande, som med en kraftansträngning lyckades vända sig om, så att han kom med ryggen uppåt. Han kände en hand gripa hårt om sin handled och fumla med något, som Sven Johan gissade vara en svångrem. Samtidigt fumlade något efter den vänstra handen. Det var alltså, någon som funderade på att binda honom. Han kröp ihop under denna svärm, som lagrat sig skrikande och svärjande över honom, fick stöd med händerna mot golvet och gjorde en knyck mot höger. Det bullrade och skrek och rullade och trapporna skrapade hans ena skenben, han förstod att det var hela samlingen, som rullade med honom ner till nästa trappavsats. Här lyckades han komma på benen, då en del ägnade sig mer åt sina i fallet erhållna skråmor än åt honom. Endast han med svångremmen höll ännu tag. Sven Johan slog honom över näsbenet med knytnäven, så att han vacklade baklänges och sprang sedan fri utför nästa trappavsats.

I dörrhålet såg han Kristina komma gående i allsköns lugn från tvåvåningshuset på andra sidan gården och skyndade nu ut på gatan. Ingen följde honom, man förstod nu att det var en öbo som var full och galen. Ingen hade lust att ge sig i ännu ett slagsmål – helst inte på öppen gata.

– – –

– Vad gjorde du därinne så länge? frågade Sven Johan Kristina, när han satt till segel på sin eka och kommit en bit ut på fjärden.

– Jag var inte länge! Jag bara hällde i mej två koppar kaffe och doppade en rågskorpa! Di ville prompt bju och då kan en ju inte neka!

Sven Johan blev allt mer fundersam. Jaså, di bjöd på kaffe. Kristina hade inte varit i den minsta fara. Alltsammans hade varit ett påhitt. Djävulens list? Det illfundiga hjärtat, som alltid vill den orätta vägen?

Eller kött och blod, som ville spela herre över honom ett slag? Vem kan utfundera hur sådant först kommer upp i människan? – – – Och så kniven! Tänk att Gud sände sin ängel, som slog kniven ur hans hand! Annars hade han nog varit mördare nu. Tårarne ville tränga fram i ögonen, han böjde huvudet djupt ner mot bröstet och tackade Gud.

IV.

Frid vare detta hus!

Hälsningen kom från en medelstor man, i bortåt femtioårsåldern. Ögonblicket förut hade han böjt huvudet och krupit in genom det låga dörrhålet i Anders Falls stuga, i vilken värden, som väntade främmande, efter sin vana travade upp och ner. Den främmande hängde sin hatt på en spik vid dörren och satte sig på det gamla sofflocket, från vilket årens slit och skurning nött bort all färg, med undantag av ett par oregelbundet trekantiga, långsträckta fläckar i bakre hörnen och en liten remsa längst ner längs ryggstödet. Han lutade huvudet i handen och försjönk i bön. Det dröjde ett par minuter, under vilka hans bröst arbetade allt tyngre, så hördes enstaka, halvt framviskade ord mellan de djupa andetagen och suckarna, och till sist tycktes han läsa något, som gick efter en viss rytm. – – Anders, som gick av och an, uppe ifrån bordsändan ner till dörren, hörde av vissa ord att det var Ruthströms lilla bönevärs:

»Din förnedringsprakt och prål,
din rubinbesatta krona
och din purpurs klädebona,
dina sår och spikehål,
blive denna dag i trona
nu mitt enda ögnamål.»

När han åter rätade upp sig syntes ett allvarligt, godmodigt ansikte. Det var en smula rödlätt, men dock väderbitet och låg i ett rött helskägg, som fått växa fritt, utom det att en redkam farit genom det någon enda gång. Näsan var liksom något för liten till det kraftiga huvudet, det som ett halmtak tvärklippta håret föll ner jäms med öronlapparne och var väl benat vid vänstra tinningen, de vattenblå ögonen foro av vana från tusenden vaknätter på havet omkring vakande och forskande, och vilade sig endast ett och annat ögonblick genom att liksom suga sig fast vid den som de riktade sig mot.

Det var Valö-Mårten, en av öns storfiskare.

I kväll höll han sig hemma, fast det var fina våren. Annars drev han med sin eka omkring i sjön som ett havstroll i nästan vad väder som helst. Han var ett levande bevis på Guds uppehållande kraft. Tjogtals gånger hade man efter hårda stormnätter trott att man aldrig mer skulle få se honom, men efter ett par dars väntan var det Mårten som kom stickande upp vid horisonten någonstans emellan västsydväst och sydost. Än hade han varit inne i någon smyg i östra skären, än hade han vilat i någon hamn nerpå västra Blekinge eller Skånekusten, än hade han gästat Bornholm, ja, ett par gånger till och med Gotland och Rügen. Djärv till överdåd och jämt ute, fann han liksom den flygande kråkan alltid något och var väl bärgad. Barnen hade också alla flugit ur boet, ut till Amerika för att reda egna reden. Dit strömmade alla, som hade så mycket av denna världens goda som till en Amerikabiljett, undantagandes långrockar och storbukar, som hade det bra hemma i Sverige.

Valö-Mårten var jämte en annan, Petter Olof, de religiösa mötenas sångare och Anders Falls bäste vän. De försummade sällan att hälsa på varandra om söndagarne, antingen var Fall hos Mårten eller Mårten hos Fall. Aldrig slutade de med att tala om för varandra hur god Gud var. Det var ett söndagsgöra, som de hållit på

med oavbrutet i över tjugu år och inte tröttnade på.

Som två gamla starar, som ha sommarens ljuvlighet djupt inpräntad i minnet, sitta mitt emot varandra i mars och kvittra om all sol och mat och grönska och härlighet, som den väntade våren skall bringa, då allt skall bli så olika mot det grått i grått de nu se inför sina ögon, så sutto dessa och småpratade hela eftermiddagar om den salighet som väntade dem.

– Tänk att jag stackare, som inte ens kan se in i solen med dessa skymmande ögon, skall en gång få se honom ansikte mot ansikte, som inte visste av någon synd, men tog min synd på sig och köpte mig fri med sitt välsignade blod! – – – kunde Anders utbrista eftertänksamt och dröjande vid varje ord – – – under det hela ansiktet strålade och tungan sysslade med att vända bussen, så att det uppstod en stor, lekande bubbla vid vänstra underkäken, just där satan en gång slagit ut tre tänder på honom, så att där var ett lämpligt och lagom tilltaget rum för den tredjedels stång tobak, som utgjorde den vanliga där liggande ransonen.

– Tänk en sådan härlighet, som väntar dem, som han har kallat från mörkret till sitt underbara ljus! Tänk att jag skall sitta till bords med Abraham, Isak och Jakob och profeterna och apostlarne och martyrerna och alla de heliga vid Lammets bröllop! Och tänk du, jag har läst om att änglar ska stå bakom mig och skjuta guldstolen under mig när jag sätter mig till bords, alldeles som de gör med kungen! kunde det komma minuten efter från Mårten, som lade huvudet på sned och tittade ut genom fönstret, som om han väntat en ängel med kallelse till bröllopssalen samma minut. Jag var en gång i stan och såg på när Karl den femtonde åt middag med kungsan inne på kungshuset. – Det var ståt! – Det stod fina herrar bakom dem och passade upp och andra höga herrar satt till bords med. Och ett sådant vimmel med folk! – – – Men det var förgänglig jordisk ståt och det var bara en jordisk kung – – som är stoft nu! – – Men då du! – – där du!

Efter ett sådant utbrott stämde Mårten ofta upp en av de sånger, som han sjöng med en sådan omedelbar kraft och känslighet. Han sjöng alltid sittande i halvlutande ställning med högra underarmen vilande på tvären om högra låret strax ovanför knäet, med vänstra armen böjd rakt utåt och tummen trädd innanför svångremmen drog han vänstra armbågen och axeln starkt bakåt, så att bröstkorgen vidgade sig och lungorna fingo luft. Huvudet riktades snett uppåt och ögonen sögo sig innerligt fast i någon, som ingen annan än han själv såg, men som inte gärna kunde vara på mer än tre alnars avstånd ifrån honom.

– Hur mår du, broder? frågade Anders sedan Mårten rest sig upp ur sin bedjande ställning.

– Ynglingar varda trötta och uppgivas och karska män falla. Men de som vänta efter Herran, de få ny kraft, så att de fara med vingar såsom örnar; de skola löpa och icke uppgivas, de skola vandra och icke varda trötta, svarade Mårten.

– Och du, hur har du det.

– Åh, han uppfyller sitt löfte, lovat vare hans namn! Han har sagt: Säll är den som vandrar i rättfärdighet och talar det rätt är, den som hatar orätt och girighet, och drager sina händer ifrån, att han inte tager mutor, den som stoppar sina öron till att han inte hörer blodskulder och håller sina ögon till, att han intet ont ser! – – Han skall bo i höjden och klipporna skola vara hans fäste, hans bröd skall varda honom givet och på sitt vatten kan han vara viss! Hans ögon skola få se konungen i hans härlighet! Så har jag det genom hans outgrundliga nåd!

– Ja, i kväll behöves det kraft och visdom och nåd från höjden! fortsatte Anders. Det lär komma hit så många, som Ola kan plocka ihop?

– Jag trodde att det inte alls skulle komma några från det hållet! Ja ja, Ola förstås, det förstod jag ju, att han skulle titta in ett slag. Han är ju daglig gäst här ändå!

– Inte numera! – – – Hans bitterhet går över alla gränser och blir allt större för vart år. Man måste komma med invändningar. Och det är den mannen inte van vid.

– Nu är han här!

Det dunkade från ett par träskor, som slängdes av i förstugan och det tassade längs dörren av en hand, som famlade efter dörrklinkan. Anders gick och öppnade.

Det var Petter Olof.

– Kom härin, du Herrans välsignade! hälsade Anders.

– God afton härinne! svarade en liten fyrtioåring med en liten ljusgul ugnsraka till skäggtofs skjutande fram omkring hakan – – – den var ett minne från den tiden han bodde inne i stan, var hamnarbetare och umgicks med metodister. Så gott som alla metodister hade sådant skägg.

Petter var det Fallska sällskapets andre sångfågel. Han sjöng visserligen inte fullt så innerligt som Mården, men annars lika bra, med en ljus, livlig, drillande röst.

Han var lättare och hurtigare i humöret och kanske just därför mera tolkare av glädjesånger, medan Mården mest sjöng de mera innerliga och mörka, de om blodet och såren och återlösningen. Petter lyste alltid upp ett samtalsmöte, tyckte de andra. Han var pigg så att hela kroppen på honom lekte och full av tack och lov till Gud – – – Nu kom han direkt från sjön och hade därför på sig en gammal fårskinnspäls, fast det var långt fram på våren. Han krängde av sig den och fick den uthängd på en spik i förstugan, satte sig på sofflocket bredvid Mården och tog upp snusdosan ur byxfickan, ty han var snusare. – – – Det hade varit en tid, tills han först gav sig in bland metodisterna, som han varit snustuggare, som så många andra. Men han spottade ner var han satt, och de fina stadsborna hade tittat på honom då han spottade på golvet i bönesalen. – – – Då hade han kommit att tänka närmare över sin vana och fått samvetskval över den. Det föreföll honom som om det inte riktigt passade ihop med vartannat att sjunga Guds lov med ett av glädje och tack överflödande hjärta, men samtidigt med en mun, som var halv av snus.– – – Men på samma gång kände han att vanan satt djupt rotad. Framför allt på sjön var det svårt att vara utan, sedan man en gång vant sig vid det sällskap, som mullbänken utgjorde.

Så hade han gjort en kompromiss och vänjt sig av med att ha snuset i munnen och lagt det i näsan i stället. Det var den obestridliga fördelen med snusandet att man behövde inte spotta i tid och otid.

Men det var nu många år sedan dess. Under denna tid hade han haft tillfälle att tala med många kristna om den frågan, huruvida man för den yttre anständighetens skull skulle vänja sig av med snusäteriet eller inte. Alla hade de varit eniga om att kunde man, utan för mycket obehag, vänja sig av med vanan så vore det bäst. Endast en och annan hade tvekat om nyttan och möjligheten av ett sådant avvänjande. Snuset dövade hunger, sa somliga, och befordrade matsmältningen, trodde andra. Och så hade Paulus sagt i sitt första brev till Timoteus, att Gud har skapat all mat och den bör med tacksamhet mottagas av dem som tro och hava lärt känna sanningen, ty allt är gott, och intet förkastligt, då det mottages med tacksamhet. – – – Men Petter erinrade sig att samma apostel hade sagt på ett annat ställe, i första korinterbrevet: allt är mig lovligt, men icke allt är nyttigt, allt är mig lovligt, men icke allt uppbygger! – – – För resten stod det ju också i bibeln en uppmaning att dricka vin för magens skull, men därför kunde det inte falla de kristna in att börja dricka vin eller andra spritdrycker. – – – Men en pris i näsan? – – – Ja, den tog ingen människa anstöt av och så var det ändå en viss tröst, när en var ensam på sjön den långa dagen och det var tomt i magen och långt mellan målen. Fast den dövade ju inte på långt när hungern så bra som mullbänken gjorde.

Han satt med armbågarna stödda mot knäna och stirrade rätt framför sig, under det den högra handen, som

var knuten om snusdosan, sakta och med eftertryck gång på gång föll mot den öppna vänstra handens innersida, ansiktet sken och myste och munnen upprepade ett par tre gånger:

– Ja, tack och lov och pris, käre Herre Gud! – – –

Nu tog han en pris ur dosan och Maria, som kommit in från köket, fick också en till omväxling med sin egen, som var sådan där luktsnus med malet glas och någonting annat skarpt, så att ögonen rann när man stoppade den i näsan.

Om Petter Olof inte var en så innerlig sångare som Mårten, så var han i gengäld ännu flitigare. Han sjöng jämt, hemma och borta, på stranden, när han tog ihop garnen och när han satt till rors, natt och dag, närhelst han var vaken, alldeles som en lärka om våren.

Nu reste han sig upp med överkroppen mot soffkarmens ryggstöd och högg utan vidare ceremonier i:

»Så hav nu, själ, ett muntert sinne,
var, frälsta hjärta, vid god tröst.
Låt det bli ständigt i ditt minne,
att du med Kristi blod är löst;
att Gud har haft och har dig kär,
att han för din skull mänska blivit,
och all sin nåd åt dig han givit,
att du är köpter som du är!»

Han klämde i med all den kraft som fanns i det runda bröstet, vilket, liksom överkroppen i övrigt, var som om det gjorts av en rotända av en grov fura, som skurits av lite för kort, då Peter Magnus mättes av och kom till. Överkroppen vaggade helt sakta och på axlarnes rörelser kunde man märka att kroppen som i ett lätt rus följde själens stämningar och rörelser. Men i ansiktet rörde sig aldrig en min utöver detta ständiga mysande och detta glitter i ögonen, som satt där förnöjt och log, vare sig han tog sig en pris ur dosan eller sjöng en sång till Herrens ära.

Sven Johan hade trätt in under sången. Men ingen lät sig störas av den inträdande. Anders hade redan krupit upp på den uppbäddade sängen längst upp, där han rett sig en sittplats för aftonen, ty han visste att de ordinarie skulle inom kort bli strängt anlitade.

Mårten satt och drog med handen i det långa, röda skägget och lät de vattenblå ögonen genomsöka detta rum, där han varit förut så många hundra gånger och kunde varje detalj utantill för länge sedan.

Den gulgröna utskottskakelugnen, där var och varannan potta var spräckt i glasyren och på vars fris Maria hade sockret, kopparne och den runda strandstenen, med vilken hon gnuggade sönder sina älskade kaffebönor, hade han för länge sedan inbränt i minnet, liksom han mindes att det var tjugusex stora gröna ränder på tapeten mellan gaveln och kakelugnshörnan och att den vita trekantiga glasbiten i över tio år suttit och brutit av i hörnet på den av ålder grönaktigt skimrande högra rutan i gavelfönstret, där denna fått sig en bräcka av en sten, kastad av någon okynnig pojkes hand. Det enda som förändrade sig var fläsksidan i kakelugnshörnet, som hängde hel vid nyårstid, men nu var mer än halväten, samt korvarne på gällstången, som en gång varit fjorton men nu sjunkit ihop till fyra. Något annat förändrades inte i det här huset. På sängtäcket låg den svarta och vita katten och vid spottlådan mitt för kakelugnshålet stod hans tefat. Där hade katten legat och så hade tefatet stått så långt Mårten mindes tillbaka.

Maria hade rett sig till att tillbringa sin kväll i köket och där sörja för att det fanns kaffe tillreds lite senare, när samtalet började lida mot slutet. Hon hade i lördags köpt hem för en hel krona rågskorpor och vetebullar

från stan.

– Att ingen av di andre kommer! sa Mårten, när Petter slutat sången.

– Di kommer nog på en gång, menade Anders. De ha nog ett särskilt samtal för sig själva först! Ä därborta förstås.

Med ett kast bakåt med huvudet antydde han i vad riktning de voro att söka, däruppe bortom markerna, hos Ola Sörens' Kerstin.

Det kunde Sven Johan bekräfta. Han hade lagt märke till att Ola vid tvåtiden på eftermiddagen tågat i väg förbi hans med postillan under armen och gått ner mot andra sidan ön. – – – De äro alldeles säkert samlade hos sömmerskan! Kanske de till sist besluta att inte alls komma! Det kanske skulle vara det bästa både för dem och oss.

– De må väl kunna ge skäl för det hopp, som är i dem! tyckte Petter, som gärna talade i satser, tagna ordagrant ur bibeln.

– Hopp! Ola hoppas snart intet mer, han bara fruktar, klagade Anders. Han fruktar villoandar i var ny människa som han får se och villoläror i vart tryckt ord, som inte står hos Luther eller Murbeck.

Anders hade så småningom insett det nödvändiga i att antingen få Ola att ta reson och döma andra lite mindre hårt och tvärsäkert eller ock få till stånd en fullständig brytning, så att de som ville kunde få söka Guds ord var de trivdes bäst och uppbygga sig själva bäst de kunde, utan att plågas av Olas domar. Ty att få honom att en gång erkänna att han hade orätt, det var lika omöjligt som att få en barlaststen att flyta. Det hade varit svåra sammanstötningar han haft med Ola om detta möte. Att han nu skulle komma var alldeles säkert. Men Anders hade en bestämd förkänsla av att det i kväll var den sista gången han kunde vänta Ola komma in i denna stuga för att resonera om andliga ting.

– – –

Men det kunde inte hjälpas. I kväll skulle det bli slut med detta förmynderskap, som Ola så länge utövat, det skulle bli slut med detta springande och förhörande varenda gång Anders hade dristat sig till att fara till stan och höra en annan präst än den som församlingen fått på halsen. I kväll skulle det sägas ifrån så att alla parter hörde och förstod det att hädanefter skulle Anders Fall och de som ville följa honom fara och höra vem de ville, om det också skulle falla dem in att fara och höra själva Waldenström, vilket Fall dock inte trodde att han skulle kunna förmå sig till. Han tänkte inte missbruka sin andliga frihet. Men om han ville höra honom så – – – .

Det hördes steg på marken bakom stugan, tramp, tunga och lättare, och bland dem tyckte Anders att han kände igen Olas korta, stötande steg. – – – Ja, det fanns inte mer rum för något tvivel om den saken!

– Nu ha vi dem här! sa han och gled ner från sängen och gick till dörren för att öppna.

Fall och Ola möttes i själva dörröppningen. Den senare bar postillan under armen i en schalett, som en gång varit vit- och rödrutig. Han hade sex personer i följe.

– Gokväll, Ola! Hur mår du?

– Oh, nog får jag veta att det krälar i det gamla ormaboet! Han pekade med den knutna handens tumknoge åt hjärttrakten. Jag arma människa, ho skall lösa mig från denna dödens kropp!

– Var tröst, din förlossare lever! genmälde Fall och intog åter sin plats på sängen.

Hack i häl efter Ola kom sömmerskan, – – – Ola Sörens Kerstin. Det var don till fruntimmer! Hon var en sådan där kraftig, jämngrov, frodig brunett, med långa, svarta ögonfransar och ögonbryn samt ovala, fylliga kinder, som det växte en och annan därute, fast de voro talrikare företrädda bland döttrarna till de mera välmående frälsebönderna under det grevliga godset. – – – Hon hade en kraftig mun, något för bred måhända, men fast sluten och omkring den var något, – – något som talade om de egenskaper, som kanske skrämt bort pojkarna från henne. – – – Var det bara fasthet eller var det inte en god del spotskhet i läpparnes välvning?

Hon var sedan adertonhundrasjuttiotalets början både Marta och Maria i Olas lilla lärjungeskara, vilken nu, även den, träffats av villoandarnas upplösningsarbete.

Fall bjöd henne plats hos sig i sängen.

Kerstin satte sig bredvid honom med en min av en, som känner sin betydelse. Hon visste att hon var fint främmande i den här stugan. Hon hade alltid hållit sig på sin kant och umgicks endast med en och annan av öns folk, utom vid de tillfällen då samtalen pågick hos henne. De tider det inte fanns så mycket att sy och hon fann det för ensligt hemma i sin stuga, for hon till stan, där hon var bekant med mycket herrskap, eller ock höll hon till i de rika bondgårdarna inne på fastlandet.

Efter henne kom in en liten skinntorr gubbe med rättarkrans under hakan och ankarknappar i kavajen. Det var Nils Elofson, mästerlotsen, sedan urminnes tid en säker gäst på Olas samtal, när inte lotsningen hindrade honom. Han var Olas eko. Ingen hade någonsin hört honom på mötena säga något ur egen fatabur, intet, som kunde tyda på att Anden lärt honom tala eller att bibeln för honom blivit en grönskande betesmark och en källa med levande vatten. Han bara följde Ola, följde med ihärdigt, tigande, tigande, årtionde in och årtionde ut, varje söndag var han om möjligt där Ola befann sig. Det var som om han tänkt passa på att slinka in i saligheten på samma gång som denne.

Efter honom följde två fiskare, som stundom kommo till mötena borta hos Kerstins. För det mesta fick man dock sända särskilt bud efter dem om en skulle få ut dem till ett samtal. – – – De hade nog blivit uppbådade i kväll med. – – – Sist kom det ett par andra, vilka visserligen av ryktet någon gång för ett tjog år sedan utpekats som dragna, men vilka ingen nu misstänkte för att pläga något umgänge med Guds folk. Fall betraktade deras inträde med den största förvåning. Ola – eller rättare Kerstin, ville tydligen vid skiljsmässan i kväll ha med så många vittnen som möjligt.

Ola stoppade vintermössan, som han bar ännu så här års, i tröjfickan, stegade fram och satte sig vid bordsändan framme vid fönstret med en myndighet, som om han allra minst varit klockare. Det hade för länge sedan blivit natur hos honom att han skulle sitta i högsätet och föra ordet, när andliga ting skulle avhandlas och ingen ordentligen kallad och vigd företrädare för det heliga predikoämbetet var närvarande.

Han vecklade schaletten från postillan, slog upp den och tyckte att man kunde begynna samtalet med att läsa Luthers predikan på tionde söndagen efter trinitatis.

Det vart tyst vid pass en halv minut, medan Ola slog i boken efter det ställe, där predikan började.

Sven Johan rodnade över hela ansiktet, såg skarpt bort på Anders och gjorde flera gånger min av att resa sig, som om det vore något alldeles särskilt viktigt han hade att förmäla. I det här laget plägade man annars tala i sittande ställning. – – – Petter såg upp från golvet och sneglade åt Ola till, och mysandet lämnade munnen för ett ögonblick. – – – Valö-Mårten slog en klatsch med tungan och rätade på sig, han tänkte tydligen sjunga.

Då reste Anders Fall sig från sängen och slog sig ner på den enda kvarvarande lediga stolen vid den andra

bordsändan mitt emot Ola. Denne mörknade i ansiktet – – – . Det var tydligt att här skulle det knappast dansas efter hans pipa. Det satt två i högsäte, en vid vardera ändan av bordet. – – – Det föreföll alla, som om det inte till denna levande bild behövdes några förklarande ord.

– Var och en av oss har Luthers postilla hemma hos sig i sin kammare, sade Fall. Där kan vi läsa och begrunda Luther så mycket vi vill. I kväll har vi kommit hit för att under Andens ledning samtala om tillståndet i kyrkan och vad vi har att göra med anledning av det. Då kunde det visserligen passa bra att läsa Luthers predikan på tionde söndagen efter trinitatis, som handlar om hur Jesus grät över Jerusalem. – – – Men vi har alla läst denna predikan mångfaldiga gånger och skulle kunna läsa det mesta av den utantill. Det är därför onödigt att läsa upp den en gång till. Om vi skulle ta den till utgångspunkt för samtalet, skulle vi nog bli oeniga om varför han nu skulle gråta över denna tidens Jerusalem. Det är bättre att gå rakt på saken, ni vet alla varför vi samlats! Jag har kallat samman er för att få höra vad Guds ord lär om de kristnas frihet, jag vill veta vad ni tycker – – – om det är lovligt och nyttigt för Jesu lärjungar att fara och höra andra predikanter än den präst, som är ordinerad i socknen, och – – varför det inte skall vara lovligt att höra andra, när denne präst varken har förmåga eller vilja att föda hjorden, utan – – – luktar av den förbannade drycken vid nattvardsbordet och har rykte om sig att vara bland frimurare och gå på tattarhuset, gå bland dem, om vilka aposteln skriver, att vad hemligt av dem sker, därom är det skamligt att tala. – – – När vi ha talat ut om den saken, så kanske vi gör som Kristus och sätter oss ner och gråter över Jerusalem. Så är det nämligen ställt på sina håll. – – – Men nu ska vi först reda ut det som blivit en tvistefråga, om det är rätt eller inte att man en och annan söndag far in till stan för att höra ett Guds ord av en som Herren gjort levande. – – – Jag har sista tiden börjat fundera på om vi inte rent av ska låta de döda begrava sina döda och själva gå dit, där en känner att en blir bjuden livets bröd och inte halm och näver för sin fattiga själ – – om en rätt så ska söka brödet på Lutherska missionshuset eller på Brödraförsamlingens bönesal. När Herren är intet anseende till personen och inte till den ort, där man tillbeder honom i anda och sanning. Det här gått allt klarare upp för mig för var dag som gått under denna vår!

Ola hade lagt ihop Luther och skjutit honom något litet åt sidan. Men han såg mindre svart ut än någon kunnat vänta. Han hade blivit förberedd på detta och var inte överraskad. Kerstin hade förutspått hur det skulle komma att gå, om Ola inte kunde rädda kvällen genom att med Luthers hjälp förvandla sammankomsten till ett vanligt söndagssamtalsmöte. – – – Ola hade måst lova henne och de andra, att han skulle hålla sig kall som is och inte springa sin väg, vad som än måtte inträffa. Kerstin, som satt mitt emot honom i sängen, påminde honom ock om hans löfte genom att spänna de bruna ögonen i honom. Han satt nu och försökte kyla av sig allt han kunde.

– Fattiga själ! upprepade han hånande. Jag trodde att det lät så: Jag är rik, haver överflöd och behöver intet! alldeles som församlingens ängel i Laodicea.

– Nej, Gud bevare mig! svarade Fall. Den som säger att han är rik och behöver intet, den känner inte sitt fördärvade kött och blod. Känner man det då finner man sig nog inte så rik, utan ganska fattig. Då är man nog tacksam att en till och med, som du ju brukar säja, får vara hunden, som ligger vid Herrens fötter och får äta av de smulor, som faller ner från hans bord. – – – Men nu behöver jag, Gud ske lov och tack, inte känna mig som en hund, utan som barnet, som den förr förvillade, men nu från träldomslandets svinahoar återkomne sonen, åt vilken han har tatt fram den nya klädningen och slaktat den gödda kalven och som han, varenda dag som går, för upp på de Ljuvliga bergen, till ett himmelskt gästabud, – – med märgstarka rätter och silat vin. – Lovat vare hans namn!

Det drog en mörk sky över Olas ansikte när Anders använde hans älsklingsbild om hunden, vilken han själv plägade använda för att visa sin stora ödmjukhet i jämförelse med de andras, – – – de, som inte ville nöja sig med att bara vara fattiga syndare, som levde från minut till minut på grund av Guds barmhärtighet med dem, utan jämt gjorde anspråk på att vara i besittning av barnaskapets rättigheter. Men han hade läst så mycket

predikningar att han hade många andra bilder på lager och var fort färdig med en som överträffade den om hunden. Och så föll han in:

– Ja, åtminstone jag är glad om jag, som vår lärofader Luther säger, får vara en arm trasa, med vilken Gud kan torka sin sons skor, bara jag får förlita mig på hans rättfärdighet när jag känner min egen uselhet – – – Men det är inte nog med att vara ödmjuk. – – – Ty liksom tron inte är någon sann tro, utan en djävlatro, som en kan tro sig ner i helvete på, om den inte är av den rätta sorten, så är också ödmjukheten bara en sån där som djävlarna ha, när di bävar inför den förskräcklige Herrens Guds ansikte, om den inte är av den rätta ödmjukheten – – – Men den rätta ödmjukheten, den kan en inte lära sig själv, den får en lära sig i Andens skola. – – – Den kommer inte förrän Anden fått utföra sitt verk i hjärtat. Men det går inte på fjorton dar det och inte på två år heller! – – – han tittade skarpt på Sven Johan, som inte räknats till de dragna mer än denna tidrymd. – – – Anden går inga genvägar! Han, som utrannsakar människohjärtat, och vet att människans hjärta är horiskt, vrångt och olydigt och behöver tuktan, han lär en att i Guds rike där är genvägar inte ens senvägar, utan Satans vägar. Där går en inte och hoppar över skrankorna i Nådens ordning, som en kan hoppa över stenmurarna och gå tvärt över åkrar och ängar från Söderby och hit! – – – Åhnej, där får man hålla sig på vägen och det heter att den porten är trång och den vägen är smal, som leder till livet, och få är också di som vandra på honom! – – Den vägen tar en sig inte själv lite var en tycker, den är utstakad av evighet! – – – En är nog också glad att en får hålla sig på den fast den går tätt under Sinai och det brinner och brakar i berget – – – , men en är ändå glad att en får gå där, så att en inte rakar rätt ner i helvete. Där en går på branten bland de uppväckta själarne, där ska jag säga att en skrattar inte, när en får se att en är en satans avkomling, ett avgrundens foster, som var minut håller på att ramla ner i sitt rätta hem – – – , måtro, när det dånar i luften av de orena andarna, som kretsa kring en som korparne kring åtelen och väntar på sitt rov, och det luktar av dem alla helvetets ångor, som det luktade en gång kring vår lärofader Luther, när han hade kört Satan ifrån sig; – – – har en vatt med om det, som jag har, då ska jag säga att en är glad att en får tag i en präst som en kan tala med – – – om han så rätt heter Pettersson och bor i Västraby – – – Den som har sett det berget, på vilket Moses gick upp en gång – – och hade ett täckelse för sitt ansikte, när han skulle tala med Herren – – – när en har gått där, säjer jag, – och haft över sig en hämndkrävande Gud och kring sig berg av synder som en begått och som stänger vägen för en hur en än vill gå och klättra – – – , när en under sig har sett helvetet öppet och sina gamla syndakamrater där nere, fyllehundar och buksörjare, svärjare och jordeträlar och gycklare och vet att deras lott är bara den som väntar en själv i natt kanske, då – – – då – – – då – – – ! Men det förstår bara den, som varit i Guds vinpress, i vilken han krossar människohjärtan, så att blodet sprutar omkring och färgar hans skrud –

Ola vred sig ett kvarts varv på stolen, så att han kom att tala de sista orden till Valö- Mårten och Petter Olof, som sutto på sofflocket ett par tre alnar från honom. Han hade aldrig velat erkänna att de gått igenom Guds vinpräss. Så vred han sig tillbaka igen och lät orden gå förbi Fall och bort till Kerstin och lotsen däruppe på sängtäcket.

– – – men så kommer en förbi det värsta av berget och in på Upplysningens väg – – – Men en sjunger nog inga visor och flinar inte där heller, när en blir varse att en är en brodermördare, som mördat sin förstfödde broder, Guds enfödde son, Jesus Kristus – – – . En flinar inte, när en inte vet om en är en av dem, som ska få komma fram eller inte, om han utkorat en till förtappelse eller salighet – om hans rättfärdighet eller hans barmhärtighet skall få rå till sist – Också på Pånyttfödelsens väg kan en hålla sig för skratt – – – , där en är jagad av en galen värld och en listig djävul och en får lära känna sig själv, känna sig själv, förstår ni! – – – När en får lära sig förstå, att de djävlar, som sitta i det förbannade ormaboet härinne, – – – han lade den knutna högra näven tungt på den vänstra sidan av bröstet, – di ä ett släkte, som inte går ut för annat än bön och fasta. Därinne i kulan yngla di alla, mord, hor, tjuveri, falskt vittne, hädelse och likgiltighet för Guds ord och bönen – – – jag ska säja er att det kommer stunder, som märker en för livet, som brännjärnet sätter märke i livstidsfången, – – – det är måtro, inte så roligt, när en kommer underfund med att en är född med

dödkött, att en drar med sig den gamla Adam och aldrig kan bli fri från honom här i livet, – – – att en är otäck och spetälsk, så att ens sår ruttna och lukta för ens galenskaps skull – – – . Det kan hända att en genom Guds underbara nåd och Andens ledning till sist kommer in på Helgelsens och Benådelsens vägar – – – . Men det är sällan en människa kommer så långt i sin livstid, innan dess ska hon vara så död för denna världen och det henne tillhörer som sopkvasten där i vrån – – – Det är inte många, som kommer så långt i att döda sitt kött – – – , di mäste får nog dra syndalasset efter sig ner i dödens dal – – – . Ni känner Erik på, Maden! – – – Vilken av oss kan förliknas med honom? – – – han levde inför Herrens ansikte i över trettiofem år. Men han släpade syndalasset efter sig hela tiden – – – , jag kände honom – – – jag var hos honom på hans yttersta, – – – det var midsommardagen anno sextiofem, – – – jag minns det som om det varit i går, – – – när det kom till sjutiden på eftermiddagen så skrek han: »Herre Jesus, spänn ifrån, spänn ifrån, nu orkar jag inte dra längre!» och så gav han upp andan. – – – Jag kände då att det var just det som aposteln kallar en sorg efter Guds sinne och som en inte ångrar – – – Den fick även Guds son känna på, när han vandrade här på jorden, han hade ögonen fulla med tårar, lidande i hjärtat, han grät över Jerusalem och varkunnade sig över folket. Men först sedan han svettats blod och bespottats och kindpustats och hängt på korset i timmatal kunde han utropa: »Det är fullkomnat!» – – – Men då gav han också upp andan – – – Så går det nog för var och en när det går rätt till! Och går det inte rätt till, följer en inte Nådens ordning, kommer en på sidan om vägen, då är det den människan bättre att hon aldrig börjat arbeta för sin salighet. För den skall det en gång ha varit drägligare om hon bott i Sodom och Gomorra – – – Och vad ska det inte då bli för dem, som inte vill gå genom den trånga porten, som inte vill korsfästa sitt kött, utan vill göra Kristus till en syndatjänare, som den där falske profeten, som nu är utgången till att förvilla folken och alla hans följeslagare. Deras lott ska vara i den sjön som brinner med eld och svavel, det har Gud sagt– – – .

Han stannade och vred sig ännu en gång en smula åt höger, för att se vad verkan hans ord haft på Mårten och Petter.

Mårten satt sammanviken och såg ner i golvet, med armbågarna på knäna och händerna lagda i varandra. Han hade förr hört Ola orera, värre än nu, och skildra Nådens ordning långt krångligare, så att han kände sig inte alls överraskad. Men det hördes ju att han inte lämnat den stora klubban hemma i kväll heller, fast han inte förde den med sådant raseri som han stundom kunde svänga den.

Petter Olof, som inte var ovan vid religiösa dispyter, tyckte dock att detta var med det värsta han hört. Han satt med ryggen stödd mot soffkarmen och tittade rätt ut i luften under det att det gliste av humor ur ögonen och det eviga mysandet bredde ett skimmer över ansiktet, vilket lyste som av ett inre ljus. Han hade aldrig förr varit med Ola på ett samtal, men han kände väl tungomålet, så att Ola hade inte talat i två minuter förrän han var på det klara med typen – – – Petter hade nyss bosatt sig härute på sin födelseö, förut hade han i långa tider varit hamnarbetare i stan och knogat på fästningbyggena, när det var mindre att förtjäna vid hamnen. Under den tiden hade han haft rika tillfällen att personligen följa den strid, som uppstod i Lutherska missionsföreningen om läran om rättfärdiggörelsen genom tron och slutade med att de som hyllade den läran kastades ut ur föreningen.

Lotsen, som satt i sängens ena ända, med Kerstin vid sin sida, knäppte händerna över mellangärdet och nickade för vart fjärde ord, som väste fram ur hans dyrkade lärofaders mun. Han tyckte att det var ingen som tolkade ordet på ett sådant sätt som Ola. Många gånger hade han lämnat rum i sitt sinne för den nästan otillåtligt djärva spekulationen över hur det skulle sett ut i Östraby om Ola hade varit präst där i stället för Pettersson. – – – Men han försonades med anordningen sådan den nu var, då han eftersinnade hur liten utsikt han då själv haft att få umgås med Ola och få hans personliga ledning på den väg till saligheten, som en kunde vara förvissad om att det var den rätta.

Den kräsna Kerstin, som smakat så många ordets anrättningar, sken av belåtenhet och de ovala, bruna kinderna fingo en högre färg allt efter som hon följde Olas skildring av vägen, såsom endast han kunde

skildra den. Bättre i tagen än i dag tyckte hon att han sällan varit och hon hoppades ett ögonblick att han skulle böja de uppstudsiga tillbaka ner under sin lydno – – – Det var nog också säkrast att följa Ola, han var gammal och erfaren, han hittade de krångliga vägarna i den där besynnerliga och villsamma Nådens ordning och såg till att en inte hoppade över ett stadium – han hade nu trampat de vägarna själv i trettiofem år – och endast han förstod vad lärofäderna Luther och Nohrborg och Murbeck och hela raden hade menat. Inför deras ofelbarhet måste dock alla falla till föga och Olas tolkning om deras mening måste vara rättesnöret för alla dem, som voro angelägna att vandra på den rätta vägen.

Anders Fall satt så att han hade överblick över alla som voro i rummet. Han hade trott att det skulle komma en sådan här störtsjö, när inte Ola fick läsa Luthers predikan. Han hade hört det där mer än hundra gånger, endast med en del smärre variationer. Han satt just och funderade på hur han skulle börja, för att nu äntligen en gång riktigt ge Ola svar på tal, men hann inte så långt. – – – Ty Petter hade fått upp snusdosan ur den högra byxfickan, han höll den på sitt vanliga sätt i högra handen och slog med denna sakta i vänstra handens innersida i det han böjde sig ner i halvlutande ställning. Det var Petters utgångsställning när det skulle komma några hugg med Andens svärd. Ögonblicket efter högg han också mycket riktigt till.

– Jag är vägen, sanningen och livet, sade Jesus till sina lärjungar. Ingen kommer till fadren utan genom mig ... Och några dagar förut hade samma mun fällt de orden: – – Jag är livets bröd. Den, som kommer till mig, han skall icke hungra, och den som kommer till mig, han skall aldrig törsta. Men jag haver sagt eder, att I haven sett mig och tron dock icke – – – han sade de sista orden eftertryckligt och såg bort till Ola, som emellertid hade optisk korrespondens med Kerstin – – – Allt vad min Fader giver mig, det kommer till mig och den som kommer till mig skall jag sannerligen icke kasta ut. – – – Det har han sagt, som är större än både Moses och profeterna och Luther och Nohrborg och nådens ordning och alla läror och lärofäder. – – – Har han sagt: Jag är vägen, så är det nog troligt att han är den riktiga vägen. Han skulle nog ha stakat ut den närmare, om den varit konstigare än va han sa, och säkert skulle han gjort det om den varit så förskräcklig som den vi hörde att Ola har gått. – – – Åhnej, Ola, det finns bara en väg och det är han själv, som säger att han är den förste och den siste och att det inte finnes någon Gud utan honom! – – – Den vägen är inte så krånglig. Gud säjer i Esaias fyrtiofjärde: – – – Jag utstryker dina missgärningar som ett moln och dina synder som en dimma, vänd dig till mig, ty jag förlossar dig! Och på ett annat ställe säger han genom samme profet, det är förresten, tror jag, i fyrtiotredje: Inte att du Jakob haver kallat mig eller att du Israel haver arbetat för mig. Mig haver du inte köpt cakmos för penningar, mig haver du icke fyllt med dina offers fetma, mig haver du arbete gjort i dina synder och möda i dina missgärningar ... och så säger han: Jag, jag utstryker din överträdelse för min skull och kommer dina synder inte ihåg. – – –

Vad Ola har här läst upp, det är den där gamla visan om Nådens ordning, som vi här hört i så många olika skepnader från vår barndom. Men den är stakad av människor och inte av Gud, den har intet stöd varken hos Jesus själv eller hos apostlarna – – – Vi som bor här ute och ä olärda fiskare och inte har nåt lärt prästerskap te vår ledning, vi hittar inte en så krånglig väg. Vi går direkt te honom, som säjer att han inte skall kasta ut den som kommer. Vi ha det trångt och svårt nog ändå härute, vi ha inte råd att kasta bort ett så ljuvligt evangelium som det vi fått av den store Mästaren själv, och i stället gå och martera oss och krångla med att göra oss värdiga frälsningen genom aktande på människofunder och eget arbete och självplågeri – – – Varenda en av oss härinne har väl erfarenhet av att när vi lärde känna våra synder, så skulle vi snygga upp oss, vi skulle lappa ihop skynken kring oss av Adams fikonlöv, så att vår nakenhets blygd inte skulle synas. Men fikonlöv det är fikonlöv, de ramlade sönder så fort vi sydde, fast vi sydde så att vi blev förtvivlade och allting blev mörkt för oss. – – – Men Jesu rättfärdighets vita, fotsida klädnad, den finns det ingen skrynka och ingen fläck på – – – den går inte sönder, utan den håller hela vägen hem. – – – När vi nu ha hans egna ord att stå på, varför skulle vi då lita till människofunder? Varför skulle vi gå och plåga oss på det här viset, och bära oss åt som om vi skulle kunnat leva och dö rätt bekymmersfria, om inte Kristus lidit och dött för oss, men nu genom hans lidande och död blivit syndare, som måste söka bli rättfärdiga genom lagens

gärningar? Här är det inte fråga om min eller Olas rättfärdighet, utan om Kristi rättfärdighet, inte fråga om vad jag kan göra och vad jag känner, utan om vad Kristus har gjort, det är på det jag skall bygga mitt salighetshopp och inte på mitt eget framåtskridande i gudaktighet eller på hur livligt jag kan påminna mig hur det dånade och blixtrade vid Sinai eller hur det knakade i ryggen på mig då jag bar syndabördan. – – – Är det av nåd, så är det inte av gärning, annars vore nåd inte nåd, och är det av gärning så är det inte mer av nåd, annars är gärningen inte gärning! säjer Paulus i romarebrevets elva. – – – Antingen gäller väl Kristi förtjänst eller gäller den inte inför Gud. Och gäller den så måtte den väl gälla för alla syndare, som tro och ta emot. Eller för vilka gäller den inte? Vilka synder är det som vi ska utplåna själva, med vår suckan och bön och goda gärningar?... Gud säjer: Jag utstryker dina synder som ett moln och dina missgärningar som en dimma. – – – Ola, som har farit på sjön sen långt förrän han gick och läste, måtte väl veta vad som står kvar sedan molnen och dimman är borta. Det är endast kvar en blå himmel och en solljus dag – – – Och har Han sagt det så måtte väl Hans ord få gälla lika mycket som våra egna eller andra syndiga människors fantasier. – – – Jag utstryker dina synder som en dimma! Ja, så står det och vi kan inte göra något åt det. – – – Herren vare tack och lov! Herren vare tack och lov!

Han satt där och slog sakta med den högra handen, som knöt sig om snusdosan, mot den vänstras innersida, och fortfarande låg skimret kvar över de saltvattensbrynta, knotiga kindbenen, men i de pigga ögonen satt det en spelande, nästan skälmaktig glimt. – – – Han hade hört talas om Ola så mycket att han ofta längtat efter en dust med honom. Nu hade stunden kommit och han riktigt brann av nyfikenhet på hur den skulle avlöpa.

Det var lätt att se på Ola att han genomkämpade en anfäktelsens stund. – – – Det hade aldrig hänt på ett samtalsmöte, att någon ens tvivlat på lärofäderna eller Nådens ordning, som den enda giltiga vägen till saligheten, långt mindre att någon, på sätt som här skett, vågat förkasta den. Inte heller hade någon förr fört ett så djärvt språk emot Ola själv. – – – På det viset talade alltså de riktiga villoandarna. Nu hade han fått höra en av dem. – – – Det bubblade och kokade i själen på honom och känslorna färgade anletsdragen med sin dystermörka färg. Den del av ansiktet, som stack fram ur den halvtumslånga skäggstubben, som fått växa i fred sen skärtorsdag, var gråsvart som torkad blålera, munnen var hoprynkad som av en järntråd och visade endast ett litet runt hål, så stort att man med nöd kunnat köra in en blyertspenna genom det. Den lågande blicken strök genom rummet och dröjde ett ögonblick spörjande vid Nils Elovson och fortsatte sedan längs väggen ner till de båda fiskarna i vrån. I förbifarten fick han sig en liten förmaning av Kerstin, som knep ihop läpparna och blinkade varnande, att han inte skulle förivra sig. Hon fruktade åter att hennes farhågor skulle besanna sig, att den utkämpade striden i stan mellan Lutherska missionsföreningen och Brödraföreningen skulle upprepas i mindre mått i Anders Falls stuga i kväll och att resultatet här skulle bli detsamma som där, skiljsmässa, så att de tvistande parterna nu voro samlade för sista gången under ett tak. – – – Hon tyckte sig se framtiden, då det härute skulle bli två skaror, som båda sade sig ha den rätta läran och vara stadda på den rätta vägen och vilka skulle träta och kasta bibelspråk över varandra, medan de först hållit samman i en grupp. Det vill säga, de två sista åren hade det varit lite si och så med sammanhållningen. – – – Men nu skulle det öppet inför alla bli minst två grupper, de renläriga, som de nog skulle komma att kalla sig, och vilka hon visste med sig att hon skulle följa – – – och så villoandarna – – – di skulle nog efter detta ha sitt tillhåll här hos Anders Fall. – – – Deras väg gick för var dag allt längre bort från den riktiga vägen. Villfarelsen kunde väl förresten inte bli mycket värre än den framträtt här i Petters tal, där Nådens ordning hånades och lärofäderna öppet föraktades. – – – Men hon skulle nog i kväll ta märke på vad de hade att förkunna, så att hon kunde tala om vad det var för ett slags folk. Hon satt och riktigt ansträngde sig att komma ihåg varje ord Petter sagt mot lärofäderna för att kunna återge det i hela dess ursprunglighet. – – – Det värsta bleve att få Ola att hålla sig lugn en stund, att i det längsta få det ögonblick uppskjutet, som hon visste var oundvikligt, då Ola skulle kränga vintermössan över det korpsvarta håret och rusa på dörren med det outtalade, men därför alls inte mindre oblidkeliga kravet på att hans anhängare utan en minuts besinning rusade efter. Hon kände honom tillräckligt för att förstå att efter Petters vanvördiga tal kunde den stunden

inte vara långt borta, och att inga löften om lugn och besinning skulle hålla honom tillbaka när hans sinne en gång kokade över. – – – Hon, som var så van att läsa i hans ansikte, såg att det stadiet var hart när. De glimmande, bruna ögonen och de svartnande dragen talade sitt tydliga språk om att nu var hans själ ett sådant där eldsprutande berg, som flaggkonstapel Helgersson talat om för henne att han sett därnere i de södra länderna och ur vilket det rann brinnande tjära ut över marken. – – – Sjöfolk ljuger nog lite ibland, men om det bara var påhitt, så var det ett bra påhitt, och om det funnes sådana berg, då liknade Olas sinne i kväll säkert ett sådant. – – – Han satt med vänstra handen hårt tryckt på Luther och ibland föreföll det som om han gjort en ansats att resa sig. – – – Nu såg han på henne. – – – Månne han erinrade sig sitt löfte? – – – Hon bet ihop tänderna, så att det gjorde ont i tinningarna, och skickade honom en fullviktig djurtämjareblick ur sina stora, mörka ögon. – – – Det hjälpte! – – – Ola sjönk lydigt ihop.

Anders Fall lät tungspetsen framkalla en lekande bubbla vid vänstra underkäken, hans jättegestalt reste sig sakta och knakande som en gammal stelbent björns, han lade armarna i kors över ryggen, tågade sakta ner mot dörren och begynte tala under det han vägde på varje steg, så att de breda och av årtiondens skurning urkälade golvtiljorna jämrade sig. – – – Jämnt och med betoning flöto orden i takt till rytmen i gången:

– Det är nog som Petter säjer, det få vi erkänna! – – – Aposteln talar inte om någon annan nådens ordning eller väg till saligheten är Kristus själv. Han hade nog varit närmare Sinai än du Ola, han hade träffats av blixtarne därifrån så att han var lekamligen blind och måste ledas vid handen in till Damaskus. Han skulle nog kunnat måla det där lika bra som du, om han funnit det nyttigt, men det gjorde han inte. Han säjer tvärtom till ebreerna, sina bröder efter köttet, att de inte hade kommit till det berg, varpå man kan taga, och som brinner i eld – – – och till töcknet och mörkret och stormen och basunskallet och till det ljud av ord, som var sådant, att de som hörde det undanbådo sig, att något vidare skulle talas till dem, – – – utan han säger: I haven kommit till nya testamentets medlare Jesus, – – – till stänkelseblodet, som talar bättre än Abels blod, – – – till Zions berg, – – till levande Guds stad, – – – till det himmelska Jerusalem, – – – till den otaliga änglaskaran – – – till de förstföddas församling, som i himmelen beskrivne är och till de – – – fullkomliga – – – rättfärdigas andar. – – –

Han vände gång på gång vid bordet och nere vid dörren, medan orden föllo jämt och taktfast i rytmen till golvtiljornas sakta jämmer. Så fortsatte han:

Och i Galaterbrevet säjer han det ännu klarare. O, i oförståndige Galater, säjer han, ho haver tjust eder, att I icke skulle lyda sanningen? För vilkas ögon Jesus Kristus förut blivit målad såsom korsfäst? Och så tar han i på skarpen och säger: Detta vill jag veta av eder: Haven I undfått anden av lagens gärningar, eller av trons predikan? – – – Ären I så oförståndige? – – – I haven begynnt i anden, skolen I nu lykta i köttet? – – – Haven I då förgäves erfarit så mycket? Den som giver eder anden och verkar kraften bland eder, gör han det genom lagens gärningar, eller genom trons predikan? – – – Abraham trodde Gud, och det vart honom räknat till rättfärdighet. Veten därför, att de som äro av tron, de äro Abrahams barn. Och emedan skriften förutsåg, att det är genom tron som Gud gör hedningarne rättfärdiga, så gav han i förväg åt Abraham detta glada budskap: I dig skola alla folk varda välsignade. – – – Således bliva de som äro av tron välsignade med den troende Abraham. – – – Men alla de som hålla sig till lagens gärningar äro under förbannelse, ty det är skrivet: – – – Förbannad vare var och en, som icke bliver vid det som är skrivet i lagens bok, så att han håller det! Men att ingen genom lagen varder rättfärdig inför Gud är uppenbart, ty den rättfärdige skall leva av tro. – – – Kristus har friköpt oss ifrån lagens förbannelse, då han vart en förbannelse för oss. Så talar Paulus.

Det är så tydliga ord att det inte göres oss mer vittne behov.

Och inte annat än jag kan finna är förhållandet alldeles detsamma hos profeterna. De tala inte om att Herren stöter bort den, som inte känner Nådens ordning, de säja bara förlåtelse. – – – I Esaias fyrtioförsta säges: – –

– Frukta dig inte, du mask Jakob, du fattiga hop Israel, jag hjälper dig, säger Herren din förlossare, den helige i Israel. – – – De elända och fattige söka vatten och där är intet, deras tunga borttorkas för törst, men jag, Herren, vill höra dem. – – – Och jag tror – nej det är säkert, det är i kapitlet efteråt som han lovar, att en förbråkad rö skall han inte sönderbryta och inte utsläcka en rykande veke, han skall öppna de blindas ögon, och föra fångarna ut ur fängelset och de, som sitta i mörkret, ut ur fångahuset. – – – Och så säjer han, så att ingen skall vara oviss om vem som borgar för löftet: Jag, Herren, det är mitt namn, och jag skall inte ge min ära åt någon annan eller mitt lov åt avgudarna! – – – Han kommer inte att ge sin ära varken åt nådens ordning eller lärofäderna och inte heller åt oss själva, eller den helighet, som vi ha ett sådant behag i. Och Paulus – – –

Han stannade och halvlutade sig mot den gulgröna kakelugnen. Tungan vände bussen och handen gled över den höga, fårade pannan, under det tanken sökte efter den riktiga tråden i romarebrevet, som på något sätt halkat ut ur minnet. – – – Men det kom inte mer på en liten stund, och så tog Valö-Mårten fatt.

– – –

Mårten hade länge passat tillfälle att få komma fram med vad han hade på hjärtat, där han satt och drog med högra handen i skägget, som med ett grepp om hakan samlades ihop i näven, som om det varit en sillgarnssköt, varefter handen sakta följde det tills det slutade mittför mellangärdet. Nu gjorde han hastigt en knyck på huvudet, så att den lejonpart av den blonda manen, som satt till vänster om benan, for upp igen i sitt esse, slog en klatsch med tungan och högg ett nytt grepp om skägget uppe vid hakan och började:

– Här säger man att det är en nyhet och villfarelse att människan blir rättfärdiggjord av nåd och utan egen förskyllan och egna gärningar. – – – Men det är inte nåt nytt evangelium och ännu mindre villfarelse! Det är det som predikades av Kristus och profeterna och Paulus och Luther. Esaias säger i femtiotredje kapitlet: Han är sargad för våra missgärningars skull och slagen för våra synders skull, näpsten ligger uppå honom, på det vi skulle hava frid och genom hans sår äro vi helade. – Och i romarebrevets tio och fyra säger Paulus, att Kristus är lagens ända till rättfärdighet för var och en som tror. – Och en liten bit längre ner säger han, låt mej se, jo, det är i den nionde versen, – att – om du med din mun bekänner Jesus som din herre och tror i ditt hjärta att Gud haver uppväckt honom från de döda, så varder du frälst. Här sitter nu Ola och talar om Sinai och lagen. Se på romarebrevets tredje, där finns apostelns uppfattning om lagen! Där lär han att lagen skall endast överbevisa världen om dess brottslighet – – men ingen kan genom den bli rättfärdiggjord, ty, säger han – – Vi veta att allt vad lagen säger, det talar han till dem som hava lagen, på det att var mun må tillstoppas och all världen vara brottslig inför Gud, emedan intet kött kan av lagens gärningar vara rättfärdigat inför honom, men genom lagen kommer syndens kännedom. – –

Det är där som du har stannat, Ola! Du har aldrig vågat gå längre!

Ola bevärdigade honom inte med en blick, utan följde med vänstra pekfingret långs sidorna på den åter uppslagna Luther.

Nils Elovsson ägnade det djärva rödskägget ett ögonkast, som tolkade bävan och undran.

Mårten slängde på nytt upp håret, slog en ny klatsch med tungan och fortsatte:

– Och i tjugotredje versen säger han, att – – alla hava syndat och äro utan berömmelse inför Gud, och varda rättfärdigade utan förskyllan, av hans nåd, genom återlösningen i Kristus Jesus, vilken Gud har gjort till ett försoningsoffer medelst tron, genom hans blod, för att visa sin rättfärdighet, därföre att han hade översett med de synder, som förut blivit begångna under Guds tålamod. – – – Var är då berömmelsen? Han är utelyckt. Genom vilken lag? Genom gärningarnas? Nej, utan genom trons lag. – – Vi hålla således före, att människan rättfärdigas genom tro utan lagens gärningar. – – –

Detta måtte väl vara tydligt. Till och med står det att Gud visat sin rättfärdighet just genom att överse med de synder, som förut blivit begångna. – – – Det är en annan rättfärdighet än den Ola lärt känna. – – – Vi kunna inte hålla lagen av egen kraft, det bör vara klart för oss bara av vår egen erfarenhet, om vi inte äro förblindade av egenkärlek och andligt högmod. Och även om det otänkbara skulle hända, att det skulle lyckas oss att hålla lagen, så skulle vi inte vara hjälpta med det. Hur litet apostelen uppskattade detta hållande av lagen, även om det vore möjligt, det syns på många ställen, – – – i romarebrevets fjärde säger han: – – – Om Abraham vart rättfärdiggjord genom gärningar, så har han en berömmelse, dock icke inför Gud. Ty vad säger skriften? Abraham trodde Gud, och det vart honom räknat till rättfärdighet. Men den som håller sig till gärningar, honom tillräknas icke lönen efter nåd, utan efter skyldighet. Men den som icke håller sig till gärningarna, utan tror på den, som gör den ogudaktige rättfärdig, hans tro varder honom räknad till rättfärdighet.

– – –

Han underströk en del av orden genom att höja rösten något, under det handen saktade sitt ideliga glidande utför hakskägget och blicken riktades litet åt vänster på Ola, där denne satt vid bordsändan. Så fortsatte han:

– Hur farligt och fåfängt det är att söka göra sig själv bra och värdig framhåller samma apostel i romarbrevets nio och tretti, där han utbrister: – – Vad skola vi då säga? Jo, att hedningarna, som icke foro efter rättfärdighet, – – hava fått rättfärdighet, nämligen rättfärdigheten av tro, och att Israel, som for efter rättfärdighetens lag, icke har kommit till rättfärdighetens lag. – – – Varför blev det då så? Jo, säger han i tredje versen av följande kapitel: – – – Ty då de icke förstå Guds rättfärdighet, utan fara efter att upprätta sin egen rättfärdighet, hava de icke blivit Guds rättfärdighet underdåniga – – –

– – – Det är Guds ord detta och för mer än Luthers och Nohrborgs, skulle jag tro! – – – Vad ska vi då göra? Vi ska göra som aposteln säger på ett annat ställe, jag tror det är romarebrevets sju och sex. När vi nu äro lösgjorde från lagen, döda från den, i vilken vi höllos fångna, så skola vi tjäna i andens nya väsen och icke i bokstavens gamla väsende.

Det är bibelns lära, allt ifrån profeterna och fram till apostlarna. Och om vi ge oss tid till att sansa oss och inte låta ett inbilskt sinne springa iväg med oss, om vi lyssna till bara vår egen erfarenhet så säger denna oss det samma. – – – Lagen är visserligen god, i det jag genom den lär känna Guds vilja och min fördärvade natur, som är stridig mot hans vilja. Men den kan aldrig, som evangelium, visa hän på den som ger kraft till att vandra i ett heligt leverne och ett rättfärdigt sinne. – – – Lagen kan bara likställa mig med satan, så tillvida att den kan visa mig att jag är fallen liksom han och oförmögen att göra Guds vilja som han. – – – Men för mig som människa gives det upprättelse genom nåd och för intet, vilket det inte finns för honom. – – – Varför skulle jag nu gå och plåga mig med ett arbete, genom vilket jag ändå aldrig kan komma längre än att bli djävulens like? Vi läggen I ut arbete där intet bröd är, och edra penningar, där I intet mätta bliver? säger Herren – – – Nä' Ola, det är inte sanning att Gud skulle låta den människan ramla ner i helvete, som söker Honom och vill gå livets väg, men inte har riktigt reda på alla strätena och gångarna i nådens ordning! Åhnej, sådan är inte vår Gud! I Esaias fyrtionionde säger han: Månne en kvinna kunde förgäta sitt barn, så att hon inte förbarmar sig över sin livs son? Och om hon än förgäter honom så vill jag inte förgäta dig. Se uppå händerna haver jag tecknat dig!

Det här som Ola framhåller som nådens ordning och den enda salighetsvägen känner vi väl allihopa igen. Det är inte vägen, ty Kristus är vägen. Utan det är den egna självgodhetens villoväg, – – – en grann utbrodering av det förtvivlans tillstånd, som var och en kommer i, när han inser sin egen uselhet och ska försöka pynta ut sig och göra sig själv värdig nåd och salighet. – – – Vem har inte vaknat vid Sinai i blixt och dunder, under det allt inom en ropade som Israels barn vid berget: vi förgås? Vem såg inte då i lagens ljus att man var naken och spetälsk och för eländig att gå fram och svara, när Guds röst kallade, som den en

gång kallade Adam efter syndafallet? – – – Vem gick inte då, som Petter också nyss sa, och sökte få något fikonlöv om sig? – – – Vem har inte ränt kring som ett utsvultet får med Moses i öknen och hungrat, törstat och sargats och knorrat ibland mellan var gång en kom till en betesmark och en källa? Vem har inte talat om rätten att tro och att få dricka ur nådens källa, under det en innerst inne gick och byggde på sig själv och sin egen förmåga? Vem har inte menat att när en gjort sig tillräckligt god och from, så skulle Jesu lidande och död gälla för en själv? – – – Vem har inte misslyckats, när det gällde att göra sig själv värdig nåden, och därför med Ola många gånger undrat om en vore utkorad till evig fördömelse? – – – Och varför ha vi burit oss åt på det viset? Därför att människor fått ställa sina funder så framför Guds klara ord att vi aldrig kommit oss för att läsa det med öppna ögon, så att vi kunde se vad där verkligen stod. Och när vi till sist kunde se vad där stod, så va’ vi ändå så förblindade av människopåhitt, att vi trodde att vi va’ villfarande och inne på galna vägar. Herren kan än i dag klaga som i Esaias första: – – – En oxe känner sin herre och en åsna sin herres krubba, men Israel känner intet och mitt folk förstår intet! – – – Vi är sämre än oxar och åsnor! Det har vi Guds ord på!

Han hade talat ut och lutade sig tillbaka i sin dubbelböjda ställning.

Anders Fall stod fortfarande stödd mot kakelugnen och studerade Ola under det Mårten talade. Han tyckte det var förvånande att i kväll se ett sådant lugn hos denne annars så hetsige man, som en i vanliga fall kunde jaga på dörren med ett par bibelspråk, om de gick mot något Olas älsklingspåstående.

Men nu satt han därframme vid bordet med Luther åter hopslagen i den vänstra handen och den högra under kinden. Fast nog märktes det emellanåt på de ånglande rörelserna att det kröp i kroppen på honom. Han syntes dock inte sinnad att rymma fältet, – – – han väntade väl på det riktiga samtalsämnet, som en inte ens kommit in på än, om en fick fara och höra andra präster än socknens. Anders hade ämnat komma med det mot slutet, om inte det på något vis blivit stopp i minnet och Mårten huggit ordet från honom. Nå, det visste ju inte Mårten, han skulle ju tala han med! – – –

Det hade inte gått en fjärdedels minut, sedan Mårten slutat, förrän Ola tog handen från kinden, vände sig halvt om och tog i med en snabbhet, som när en gädda hugger en mört:

– Vår lärofader Luther säger att tron är ingen förtjänst, den är endast övertygelsen om vad som är verklighet, att Guds son har blidkat sin fader genom sitt lidande och död för mig.

Han slog på måfå upp Luthers postilla och grep med tummen mellan de tryckta bladen, medan de korta, trubbiga fingrarna bredde sig över bokens pärmar och rygg under det att han höll den på rak arm i luften.

– Jag kunde slå upp ställe för ställe här, fortsatte han, men det felas er inte vett så mycket som det felar er vilja att se sanningen. Här säger vår lärofader bestämt att människan är avhängig av den gudomliga nåden, men å andra sidan kan nåden endast förmedlas människan genom hennes egen verksamhet. – – – Han säger att gärningarna rena hjärtat och inge avsky för synden. – – – Han säger att Guds vrede ger djävulen rätt att bedriva sitt värk inom människan, men Guds barmhärtighet sätter en gräns för djävulens framfart och vänder den ofta mot djävulen själv. Men först när Guds rättfärdighet har fått sitt kan det bli rum för hans barmhärtighet att värka. Ty det heter i katekesen, att Gud är allsmäktig, allvetande och allvis, helig och rättfärdig, sannfärdig, god och barmhärtig. – – – Där kan ni se att heligheten och rättfärdiggörelsen kommer först och sist kommer godheten och barmhärtigheten. Rättfärdigheten fordrar straff och bot för synden. Men bättrar människan inte sig, då kommer djävulen, som är Guds bödel, och värkställer straffet. – – – Men det är ju sannt, vad Luther säger, det är ju bara människofunder! Det ska ju vara bibeln, som ni kan vränga som det passar er! – – – Så får jag väl ta till bibeln!

Det kan ni inbilla er att Gud inte bryr sig om gärningarna! Ni som ä’ så hemma i bibeln så att ni föraktar Luther och Murbeck för er egen visdom och bibelkunskap, ni kan ju komma ihåg apostlagärningarnas

femte, Ananias och Safira, di sålde sin åker till lärjungarnas gemensamma behov och gömde undan en del av pengarna. – – – Hjälpte det dem att di trodde att Kristus dött till deras återlösning? – – – Nej, di föll döda ner för apostelen Petri fötter! – – – Ber Syrak oss bara tro? Nej, han ber oss besöka di sjuka och tänka på ändan, så göra vi aldrig illa. – – – Kom di tre vise männen till Jesusbarnet i Bethlehem och hade bara med sig tro? – – Nej, det heter att di hade med sig guld, rökelse och myrra, när di föll ner och tillbådo. – – – Säger inte David i sextioandra psalmen: Du, Herre är nådelig och lönar var och en efter som han förtjänat. – – – Har Job inte samma tankar när han säger i trettiotredje kapitlet: – – – Hörer mig I vise män: Bort det att Gud skulle vara ogudaktig och den allsmäktige orättvis! Utan han lönar människorna efter som de hava förtjänt, och drabbar uppå var och en efter hans gärningar. – – – Och i hundratolvte psalmen säger kung David: Säll är den som barmhärtig är och gärna lånar, och lagar så sina saker att han ingen orätt gör, ty han skall bliva evinnerliga, den rättfärdige skall aldrig förgäten varda. När en plåga kommer fruktar han sig intet, hans hjärta hoppas stadeliga uppå Herren. – – – Och vill du vända ett par blad och se på psalmlen hundranitton, så ska du se att samme man säger: Saliga äro de som utan vank leva, de som i Herrans lag vandra. Saliga äro de som hans vittnesbörd hålla, de som av allt hjärta söka honom. Ty de som vandra på hans vägar de göra intet ont. – – – Vad är historien om di tie visa och di tie fåviska jungfrurna för något? – Vad lär oss berättelsen om den otrogne tjänaren, som grävde ner sitt pund i jorden, om inte just det att Herren Kristus hade en annan uppfattning om salighetsvägen än Mårten och Petter. –

Men han hade förstås inte fullt så väl reda på salighetsvägen som Waldenström och Mårten och Petter och skräddarmästaren i stan – – – Här talar ni om Paulus och Paulus och Paulus! ... säjer inte Paulus mer än ni har sagt här? Säjer han inte till korinterna i första korinterbrevets sexton: – – Vaker, stån i trone, bruker eder manliga, varen starke, på det I mågen vinna salighet! – – – Säjer han inte i galaterbrevets femte att de som tillhöra Kristus hava korsfäst sitt kött tillika med dess lustar och begärelser? – – – Säjer han inte i romarbrevets sjunde: Jag arma människa, vem skall frälsa mig från denna dödens kropp? – – – Talar han inte om hur det goda han vill det gör han inte och det onda som han inte vill det gör han? – – Och att han inte nöjer sig med tron allenast det synes i romarbrevets åtta och tretton. Där säjer han kort och gott att om I leven efter köttet, så skolen I dö, men om I döden köttets gärningar med Anden, skolen I leva! – – – Här göres det falit väsen av de bibelvärser som säjer att Abraham trodde Gud och det vart honom räknat till rättfärdighet – – – Men jag kan också en bibelvärs om Abraham – – en annan bibelvärs: – – – Jakob säjer i sitt brev att tron utan gärningar är död. Och så fortsätter han: Vart icke Abraham vår fader, rättfärdiggjord genom gärningar, då han bar sin son Isak upp på altaret? Du ser, att tron medverkade med hans gärningar, och att genom gärningarna vart tron fullkomnad och skriften uppfylld, som säjer: Men Abraham trodde Gud, och det vart honom räknat till rättfärdighet, och han vart kallad Guds vän. I sen att en människa bliver rättfärdigad av gärningar och icke av tro allenast. Och vart icke på samma sätt skökan Rahab rättfärdigad av gärningar, då hon mottog sändebuden och släppte ut dem en annan väg? – – – När ni kallar Luthers och Nohrborgs och Murbecks ord för människofunder, därför att det inte kan vrängas nog av och an och inte kliar er tillräckligt i öronen, så är väl det här ändå Guds ord och inte människopåhitt! –

Han nästan röt fram de sista satserna medan han, stödd mot bordet på vänstra handen, halvreste sig från stolen. Nu tog han ett djupt andetag, under tiden skyndade Petter att inskjuta:

– Men Johannes säger att – – –

Mer hann han inte. Ola var inte sinnad att sluta än. Nu reste han sig helt och hållet.

– – –

Ni resonerar som om Gud inte krävde någon vedergällning eller hämnd för synden, utan bara förläte och översåge med allt vad människor gör, sade han. – – – Och när jag sitter här och hör på er så är det som om Gud egentligen inte är vred på några andra än på dem, som döda köttet med dess gärningar, de som

korsfästa sitt kött, de som dö med Kristus på det att de må åter uppstå med honom! – – – Men det skäll jag säja er att det talet är en satans vaggvisa som den lee djävulen har lärt er och den kan ni predika för arma själar tills både ni och di vakna där det är slut med vaggvisor och djävlarna tjuter omkring er! – – – Jag kunde dra fram hundra exempel så visst som ett ur bibeln på den saken. – – – Ni kan bara läsa i första Samuels boks andra kapitel om hur den gamle prästen Eli förnam vad hans söner gjorde allom Israel, att de sovo när de kvinnor som tjänte inför dörren i vittnesbördets tabernakel. – Därjämte gödde de sig av allt Israels folks spisoffers förstling. Och prästen Eli såg icke en gång snett på sina söner för vad de hade före och därför sade Gud till Samuel att denna Elis hus missgärning skulle icke försonad varda, varken med offer eller spisoffer till evig tid. – – – Förlät Herren honom? – – – Nej, ni kan läsa i konungabokens fjärde hur det gick. Hans horiska söner blevo ihjälslagna på en dag av de filistéer. Och när Eli fick höra det föll han baklänges av stolen och bröt halsen av sig. – – – Och i fjärde moseboks tjugofemte kan ni se ett exempel! – – – Där läses om hur folket börjat bola med midianiternas döttrar, vilka förledde det. – – – Förlät Gud det? Nej! – – – Herren sa' till Moses: Ta alla överstarna för folket, och häng upp dem inför Herranom i solen, på det att den grymme Herrans vrede må vara vänd ifrån Israel. – – – Och Moses befallde att var och en av domarna skulle dräpa sina män, som hållit sig till Baal. Och tjugofyratusen blevo dräpne. – – Och Arons sonson Pinehas såg att en av Israels barn gick in till att bola med en midianitisk kvinna. Och han tog en kniv i sin hand och gick efter dem in i horhuset och stack dem båda genom deras buk och så vände plågan tillbaka från Israel. Och Herren talade vid Moses och sade, att för den gärningen skulle han göra ett evigt fredsförbund med Pinehas, så att han och hans säd efter honom skulle ha ett evigt prästerskaps förbund, därför att han varit nitisk inför sin Gud och försonat Israels barn. – – – Och ändå var det kungligt folk som han dödade, ty det heter om mannen, som blev slagen tillsamman med den midianitiska kvinnan, att han hette Simri, Sali son, och var en furste för de siminiters hus. Och kvinnan som vart slagen hette Cosbi, hennes far hette Zur, den där furste var för en släkt bland midianiter.

– Men den heliga skrift talar inte om rättfärdighet på det viset! invände Mårten. Det står att när Saul mötte David, så sa han till honom: du är rättfärdigare än jag, du haver bevisat mig gott, men jag haver bevisat dig ont.

– Det var Saul det, men han var ogudaktig och kan väl inte räknas bland profeterna! snäste Ola av honom. Vill du se vad David har för syn på Guds rättfärdighet, så ska du läsa hans femte psalm, där han säger: Du är inte den Gud, som ett ogudaktigt väsen behagar, den som ond är han bliver icke för dig. De storordiga bestå inte inför dina ögon, alla ogärningsmän hatar du.

Det var tyst ett ögonblick. Maria kom in från köket med den ångande kaffebrännaren i handen, öppnade locket och skakade den, så att ångorna från de nyrostade bönorna fyllde rummet med den härligaste rökelse. Hon neg ödmjukt för Kerstin, som satt på sängtäcket och besvarade hälsningen med en sådan där varsam böjning på huvudet, som hon sett de floromsnärjda fina fruarna i stan hälsa med. Maria tog sockret och den runda strandstenen på kakelugnsfrisen och gick ut. Några minuter efteråt hördes det in i stugan hur bönorna krasade sönder mellan den runda stenen och det på spiselhällen utbredda papperet, som tjänade till underlag vid förmalningsprocessen.

Fall hade märkt Kerstins hälsning på Maria. Di där fruntimmerna i stan, som var så högfärdiga att de knappt kunde tala, hade Fall sett hälsa på det viset. Nu hade Kerstin tagit efter. Han lät ett: jojo, jojo! undslippa sig. Månne Ola skulle ta i tu med henne för hennes högfärdiga fasoner? Det gjorde han nog inte. Det hette en gång på Jesu tid om en av de mäktiga: Han haver byggt at oss synagogan! och sådant förde med sig vissa krav på hänsyn, som inte de kunde påräkna, som inte rådde om synagogor. Fall var trött på samtalet. Man hade ännu inte ens kommit till vad han kallat samman dem för att samtala om och inte skulle de komma dit i kväll, om han inte ingrep, så mycket visste han av gammal erfarenhet. De här debatterna om lagen och nåden hade han hört tillräckligt ofta, om de än inte förut varit så på sak gående som den här i kväll, utan mer

liknat skottväxlingar, där de skjutande bombarderade varandra medan de lågo väl gömda i antydningarnas snår. I kväll gick motståndarna löst på varandra öga mot öga. Men dit Fall ville komma, att få ge ett klart besked, i Olas och hans skaras närvaro, på att det var slut med förmyndareskapet och att var och en hade sin frihet att fara och höra vilken präst de ville, dit hade man ännu inte kommit. Och dock var det det som alla nogsamt väntade på, fast ingen lyckats föra in och behålla samtalets tråd på den vägen. Obegripligt var i kväll, mer än allt annat, längden på Olas vanligen så korta tålamod. Fall hade bestämt trott att han skulle resa sig och springa, när han talat ut sista gången, men Ola satte sig igen som om det varit ett av de vanliga samtalen hos Kerstin, där ingen av dem, som nu besökte dessa samtal, mer än hon vågade eller kom sig för med att kasta in någon anmärkning. Fall satte sig för att det nu skulle bli en vändning och det innan någon annan hann ta ordet, utan alla voro upptagna med att supa in de brända kaffebönornas doft.

Han gick fram till bordsändan och stannade framför Ola. Tungspetsen piskade och gnodde innanför vänstra underkäken.

– Nu kan det va på tiden att vi kommer till det vi ska tala om! sade han. Var i Guds ord står det skrivet att man skall vara tvungen och fara och höra en predikan och ta nattvarden även av en uppenbart ogudaktig präst? Svara mig nu på det, utan att läsa upp nådens ordning!

Kerstins mörka ögon stodo skimrande bruna, hon spände dem i Ola och drog samman ögonbrynen.

Ola märkte signalen och var förvånansvärt lugn i tonen när han svarade:

– Det skall vara ett fårahus och en herde, sade min Jesus. Han sa också att både ogräs och vete skulle växa tillsammans intill skördetiden. Då skulle vetet samlas i ladorna, men ogräset bindas tillsammans och kastas i evinnerlig eld.

– Ett fårahus och en herde! Det betyder väl inte att man skall behöva ta nattvarden av en präst, som luktar brännvin. Tvärt om heter det: I kunnen icke dricka Herrens kalk och djävlarnas kalk, I kunnen icke delaktige vara av Herrens bord och djävlarnas bord!

– Ja, det står så i korinterbrevets tio. Men du skulle ha läst kapitlet till slut, där står det: Varen sådana att I ingen förargen, varken jude eller grek eller Guds församling!

– Det var ju en farisé, som omskar Jesus! föll Kerstin in. Hon kom ihåg att den invändningen hade hon hört någon gång på ett samtal inne i stan och kunde nu inte tiga längre.

Ola tyckte inte om att hon lade sig i det här. Han gav henne en mörk blick i det han tog ordet ifrån henne och vände sig till Fall:

– Du vet väl vad där står i Mattei tredje? Där säger Jesus om sina fiender: På Moses stol sitta de skriftlärda och fariséer. Allt det de bjuda eder göra det hållen och gören. Men efter deras gärningar gören icke! Där har du hans mening om hur du skall göra! Du skall göra som prästen lär och inte som han lever. Och Luther säger: Du skall inte se på prästen, som utdelar nattvarden, utan allenast på Kristi ord. Bekymra dig icke om hur helig den är som utdelar nattvarden, om han är tvenne hustrurs man eller icke. Ty sakramentet är icke hans som utdelar det, utan dens som får det!

– Men Johannes, han hörde en röst från himmelen som sade: I mitt folk, går ut ifrån henne, att I icke delaktiga varden i hennes synder, och att I icke få något av hennes plågor. Ty hennes synder räcka allt upp till himmelen, och Gud haver dragit sig till minnes hennes orättfärdigheter! inflikade Petter och vände huvudet framåt bordet.

Ola mörknade. Det kröp i honom bara han hörde Petter öppna sin mun. Det var ju han som hade gett fart åt

den här förvillelsen.

– Nå, gå då ut! sade han. Det slutar väl inte för mindre. Det är inte tre månader sedan jag satt på den här stolen och förmanade Anders, när han varit inne och hört Ärnström på Lutherska missionshuset. Börja med en knappnål och sluta med en silverskål! Ärnström i dag, det kan bli Waldenström i morgon! Så sa jag! Ni är som fruntimmer, ni bär er åt som Eva, som inte kunde låta bli och äta den förbjudna frukten. Ni far som rö för vinden utan fäste. Du Sven Johan använde ju halva påskveckan te och ränna kring på alla synagogorna i stan! Du blev visst inte belåten! Nu i pingst har du ju vatt i Ronneby och hört ett nytt ljus. Lever du te midsommar är du väl i Calmara sta eller i Stockholm. Vet du vad Herren säger om sådant? Det kan du se i Jeremias andra! Där kallar han det att löpa kring såsom en kamelinna i sin hetta och såsom vildåsnan plägar i öknen, då han av stor hetta så oförvägen löper att ingen kan stilla honom. Vet du vad aposteln säger i ebreerbrevets tio, där han uppmanar oss att icke övergiva våra församlingar, såsom somliga för sed hava, utan förmanande varandra, detta så mycket mer som ni ser hur dagen nalkas. Ty om vi självviljande synda, sedan vi hava fått sanningens kunskap, så står oss intet offer åter för synderna, utan en förskräcklig förbidan av en dom och en eld som skall förtära motståndarne. Det är förskräckligt att falla i den levande Gudens händer. Så står det! Gå med er! Det ska väl vara några som predika Kristus för kiv och träta skull, nu som på Paulus tid!

Som på kommando vände allas blickar sig mot Sven Johan, som rodnade upp i hårfästet, då han liknades vid den brunstiga vildåsnan i öknen. Det stack till i honom och han slog ner huvudet. Skulle han stå upp och betala sju för tu genom att tala om allt vad han läst om prästernas beteende i den kyrkohistoria, som kolportören skaffat åt honom och allt som stod i den där tidningspacken han fått låna. Han var ett ögonblick starkt frestad att ta ordet, men här fanns ju så många äldre, som bättre än han visste hur man skulle möta hugg sådana som Olas. Därtill kom ju att det han visste skulle väl i det här samtalet varken göra från eller till, endast ytterligare förvirra. Han hade på sista tiden haft en känsla av osäkerhet, av att han måste läsa mycket mer, både i bibeln och andra saker, innan han kunde komma med något av värde. Sedan den där dagen på Frimurarehotellet hade han på sätt och vis blivit en annan än förr. Han hade lärt hur nödigt det var att vakta på sitt eget fördärvade kött och blod och lära sig känna sig själv, innan man gav sig till att lära andra. Han böjde sig ned, på samma sätt som de andra plägade sitta, med armbågarna stödda mot knäna, och beslöt att inte ge svar på tal, utan tyst förbida vad som månde komma.

Petter Olof slog dosan lite hårdare än vanligt mot flatsidan av högra handen och glimten ur ögat mulnade bort då han vände sig till Ola:

– Paulus säger i ebreerbrevets sjunde att Melkisedeks prästadöme upphävdes för sin svaghets och onyttighets skull, sade han. Varför skulle då inte det nuvarande prästadömet kunna upphävas? Kristus har fått ett oförgängligt prästadöme, han behöver inte dagligen frambära offer för egna och folkets synder, ty det gjorde han en gång för alla, när han offrade sig själv. Paulus tycktes inte tro på att det behövdes något prästadöme mer, för han säjer lite längre fram att Gud har lovat att han ska ge sina lagar i vårt sinne och skriva dem i våra hjärtan och di ska inte mer lära den ene den andre och säja: känn Herren, ty de skola alla känna mig, från den minste till den störste, ja, så säjer han!

Han satt ett ögonblick begrundande innan han fortsatte:

– När jag nu har läst i Sven Johans tidningar, hur prästerna bär sej åt, när en hör att en präst kan så fattas av vredens ande, att han sätter sig och dör när han får se en levande ordets förkunnare komma in te sej, när en annan släpper hundarna lösa på predikanten och en tredje med länsman och fulla bönder gör hemgång i en koja, där Guds folk samlas, därför att människorna inte får sova i fred för dessa predikanter, då, då förstår jag vad Herren säjer i Hesekiels tretton: Ve eder som göra människorna hyenden under armarne, och örnagått under huvudena, både unga och gamla till att fånga själar; när I haven fångat själarna i mitt folk, så

sägen i dem liv till. – Och ohälgen mig i mitt folk, för en hand full med bjugg och för en beta bröd, så att I dömen de själar till döds som dock icke dö skulle, och dömen dem till liv som dock icke leva skulle, genom eder lögn, bland mitt folk som lögn gärna hörer. – Därför säger Herren: Si jag vill till edra hyende, där I själarne med gripen och förtrösten, och skall rycka dem bort från edra armar, och de själar som I gripit lösa göra. – Och skall sönderriva edra örnagått och fria mitt folk utur eder hand, att I intet mer skolen gripa dem och I skolen förnimma att jag är Herren. – Därför att I falskelige bedrövat de rättfärdigas hjärtan, vilka jag intet bedrövat haver, och haven styrkt de ogudaktigas händer, så att de intet omvända sig från sitt onda väsen. – Därför skolen I intet mer predika onyttig lära, utan jag skall fria mitt folk utur edra händer, och I skolen förnimma att jag är Herren. – Ja, så säjer han som ska ha sista ordet en gång! Och nu ska jag bara fråga Ola var det står att di förste kristne hade präster med sig när di samlades och bröt bröd här och där i husen. Te och med Luther säjer te di böhmiske bröderna att det står inte i skriften att man ska ha präst hos sig när en tar nattvarden, utan att en ska minnas Herrens död te dess han kommer. Nattvarden är inte mer prästens tillhörighet än bibeln är det!

– Villoandarna har också präster, som di tigger lön te och som delar ut nattvarden! replikerade Ola. Du ska frukta Gud och hålla hans präster i ära, heter det. Och om rätt så överheten skulle va ogudaktig, som jag inte tycker den är, när den bjur te och hålla församlingen ren för villoandar, men om den skulle va det, så ska en va överheten underdånig, heter det i romarebrevets tredje. Ty den överhet som är, den är förordnad av Gud och den som sätter sig upp mot överheten ska få en dom över sig. Du, ska inte träta med den väldige, att du inte faller honom i händer säjer Syrak, inte med den rike att han inte bliver dig för svår. Ty många låta muta sig med penningar och gåvor beveka ock konungars hjärtan. Trät inte med domaren, ty han avsäger domen som han vill! Låna inte åt en som är mäktigare än du, men om du gör det, så håll det som om det vore borttappat! Så säjer Gud! Hjälpen ska sen en gång komma från den som rätt dömer, om vi fått orätt. Om I stilla bliven så varder eder hulpet! heter det. Men ni vill inte va still! Ni vill ta er rätt själva.

Maria kom in med kaffekopparna och började ordna dem på bordet. Ola drog åt sig den vänstra armen, som beskrivit en båge över bordsskivan, och reste sig med postillan i högra handen. Han knep ihop munnen och ögonen stodo ut som bruna nötter. Det syntes att han var upprörd i sitt innersta, men uttrycket i ansiktet var ändå inte riktigt det vanliga, när han mötte motsägelse. Det var som om det blandat sig ett stänk av sorg i den färg som låg över dragen och gjort dem mjukare, det var något som Fall inte visste sig ha sett utan en enda gång, då han befunnit sig i det djupaste materiella och därav följande andliga betryck.

– Tigger lön! invände Mårten, då Maria åter försvunnit ut genom köksdörren. Det står i skriften att Macedonien och Akaja gjort ett sammanskott te di heliga i Jerusalem. Och om det säjer Paulus att det var inte mer än rätt, ty när hedningarna hade fått del av de heligas andliga goda, så skulle de åt dem stå te tjänst med sitt lekamliga goda. Och Paulus for själv till Jerusalem med gåvorna, det står i romarebrevets femton! Det kan väl inte kallas att tigga! Det heter att arbetaren är sin lön värd! Men Paulus själv ville inte falla di heliga te last, han försörjde sig på och vara tältmakare.

– Paulus ja! sa Ola. Paulus han sa nåt som passar på en del av er här! Han sa i sitt femte te ebreerna att fastän di för tidens skull haden bort vara lärare, så va di barn, som behövde mjölk och inte tålte stadig mat, ty deras sinne va inte övade te och skilja mellan gott och ont. – – Den som kan tagat, han taget! Om jag ville skulle jag som han kunna säga att jag mer arbetat än ni alla, men som han vill jag inte berömmer mig av annat än min svaghet och av att jag lärt känna mitt fördärvade kött. Det har ni inte lärt än och lär väl inte heller så snart! Jag känner som han när han säjer te korintierna att han trolovat dem me en enda man och nitälskat för att ställa dem fram för Kristus som en ren jungfru. Men som ormen besvek Eva med sin illfundighet, så har edra sinnen förvänts från enfaldigheten i Kristus, från den Jesus, som jag predikat och från den ande som I haven undfått. Men ho som predikar eder ett annat evangelium, vore det ock en ängel ifrån himmelen, han vare förbannad! Jag talar icke människor till behag, säjer han, ty hade jag velat täckas

människorna, så vore jag icke Kristi tjänare! Så säjer han. Och så säjer jag med!

Men jag har nog sett att det här skulle komma! Några predika Kristus för avund och trätas skull och somliga i en god mening! säjer Paulus i filipperbrevets första. Det var då som nu och nu som då!

– Varder dock, i vad måtto det ske kan, vare sig för skenets skull eller för sanning, Kristus predikad, säjer han också sedan! inflikade Petter, som blivit allt mer allvarlig.

Men Ola svarade honom inte utan fortsatte:

Redan i tredje mosebok förutsäger Gud till Moses att villoandarna skulle komma. Detta folket skall löpa i horeri efter främmande gudar, de där inkomma, och skola övergiva mig och göra om intet det förbund, som jag med dem gjort haver, heter det, och –

– Du ska tala om att i samma kapitel står det också att Herren sade till Aron och hans söner, som skulle göra tempeltjänst inför honom: Du och dina söner skola icke dricka starka drycker, när I gån in i vittnesbördets tabernakel. Det vare en evig rätt för alla edra efterkommande, så att de må åtskilja vad heligt är och oheligt, rätt och orätt! sköt Fall in, där han stod med händerna bakom sig, stödd mot kakelugnen.

Men Ola lät sig icke mera hejda och gick inte in på vidare meningsbyte. Han endast höjde rösten så att den ljöd över Falls och gick vidare i moseböckerna:

– Och i femte och trettiotvå kan ni se att det uppfylles! De offrade åt djävlar, åt gudar som inte tillförene varit och som deras fäder inte dyrkat hade. Och Herren sade: jag vill förskyla mitt ansikte för dem, ty det är ett avogt släkte och sådana barn, där ingen tro uti är! – – Det var som det är nu! Ni knotar nu och är förätna, liksom Israels barn i öknen, då Gud bespisade dem med manna. Di ville ha kött och lök och purjo, sa di, som di hade fått i Egypten. Och di fick kött som ni nog vet. – Han är inte en Gud som en kan leka med! Det kan ni se här:

Han grep bibeln, som låg bredvid honom på den låga skänken och slog med ett par grepp upp fjärde moseboks sextonde kapitel och började läsa om Korah, Dathan och Abiram, som voro satta till att vara tjänare i templet, men inte nöjde sig med denna ställning, vilken syntes dem för ringa, utan ville bli präster, och trätte med Mose och Aron om att själva få bära fram offer för Herren. – – – Eftersom han läste, med ett öga fäst på texten i bibeln, sökte han med det andra här och där för att se om de skulle ta åt sig. När han kom en bit fram höjde han den mörka stämman, så att man skulle kunna hört varje ord genom väggen om man än befunnit sig på tjugo stegs avstånd från stugan och Maria, som förstod att det var något ovanligt på färde, skyndade in med kaffepumpan i en korg i handen och stannade innanför dörrposten. Hon märkte genast att Ola var mer hård i tonen än hon någonsin hört honom, när han skrek:

– Och Herren talade med Moses och Aron, och sade: – Skiljer eder ifrån denna menigheten, att jag med hast må förgöra den.

Men de föllo på sitt ansikte, och sade: Ack Gud, allt kötts andas Gud! Om en man syndat haver, vill du då hämnas över hela menigheten?

Och Herren talade med Moses, och sade: Tala till menigheten, och säg: Kommer upp ifrån Korahs och Dathans och Abirams tjäll.

Och Moses stod upp, och gick till Korah, Dathan och Abiram, och de äldre av Israel följde efter honom. Och talade till menigheten, och sade: Går ifrån dessa ogudaktiga människors tjäll, och kommer icke vid något det dem tillhörer, att I icke till äventyrs förgås uti deras synd.

Och de gingo upp ifrån Korahs och Dathans och Abirams tjäll. Men Korah, Dathan och Abiram gingo ut, och trädde i dörren av deras tjäll, med deras hustrur, söner och barn.

Och Moses sade: Däruppå skolen I märka att Herren mig sänt haver, att jag alla dessa gärningar göra skulle, och icke av mino hjärta. – – Om de dö såsom andra människor, eller hemsökta varda, så haver Herren icke sänt mig.

Men om Herren gör här något nytt, så att jorden öppnar sin mun och uppslukar dem med allt det de hava, så att de fara levande neder till helvetet, så skolen I förstå, att desse männerna hava smädat Herran.

Och som han all dessa ord uttalat hade, remnade jorden under dem. Och lät sin mun upp, och uppslukte dem med deras hus, med alla de människor som när Korah voro, och med alla deras håvor.

Och de foro levande neder i helvetet, med allt det de hade, och jorden övertäckte dem, och de förgingos utur menigheten.

Och hela Israel, som omkring dem var, flydde för deras skri skull, ty de sade: Att jorden icke ock uppslukar oss.

– – –

Han räckte bibeln öppnad åt den närmast honom sittande Mårten, krängde ner mössan över håret och gick mot dörren under det han ropade:

– Mina får höra min röst, sade min Jesus! Men den främmande höra de icke, utan fly ifrån honom!

Hunnen till dörren kunde han ändå inte låta bli att vända sig om för att se om signalen förstods och åtlyddes. Det var ingen fara! Hela hans trupp stod redan på golvet. Maria frestade i detsamma Kerstin:

– Ska det inte va en kopp?

Ola höjde handen innanför dörrkarmen, under det han redan stod med fötterna i förstugan, och ropade:

– Kommer icke vid något det dem tillhör, att I icke tilläventyrs förgås i deras synd!

Och den lilla skaran med lotsen i spetsen var inom ett ögonblick utom dörren. – – –

– – –

Den sista träskon hade dumpat ut ur förstugan och ljudet av fjäten dog bort uppåt nordväst till. Man tänkte nog följa sömmerskan en bit, kanske rent av ha ett nytt samtal på natten uppe hos henne. Sven Johan, som hade ett ärende ut bakom knuten, kunde se den lilla gruppen skymta mellan de halvhöga enebuskarna i marken. Men intet ljud trängde ut från den i den stilla sommarkvällen. Alla rultade och stötte tigande sin väg fram.

Inne i Falls stuga hade Maria tänt den lilla femtiöreslampan, så att man skulle se att dricka kaffe. En stor lertallrik var fylld med tvåöresbullar och ovala rågskorpor till samma pris. Hon plockade bort de lånta kopparna från bordet, det var inte fler som ville ha kaffe än att hennes eget koppförråd gott räckte till. Hon kände sig ledsen över att lotsen och den fina sömmerskan inte ville stanna och dricka kaffe. Men de vågade förstås inte för Ola, han var ju inte att leka med när han gett lystringssignal, det visste hon gott. Men ledsamt var det här i alla fall. Det hade ju i kväll varit mer gräl än samtal, åtminstone tyckte hon så. Men hon förstod ju också så fasligt lite av det. Fast nog trodde hon att Fall hade rätt.

Anders Fall stod och stödde vänstra handen mot bordsskivan under det han såg ut genom fönstret.

Upplösningen på samtalet var honom inte oväntad, han var endast förvånad över att den dröjt så länge. Klockan var elva och man hade hållit på sedan hon var sex. Ola kunde alltså segdra sitt tålamod bra nog när han ville, han ville bara så sällan, när han hade med folk att göra som han visste skulle springa efter och be honom om förlåtelse för att de förargat honom med att ha en egen mening. Nå, nu var det här grälet säkert slut! Ola skulle inte komma igen någon måndagskväll och kräva räkenskap för var man hade varit i söndags, alldeles som om en hade tjänat dräng hos honom. På den sista tiden hade han ju kommit allt mer sällan, han hade märkt att det lönade sig inte. Men han hade i alla fall uppträtt som om han kallats att vara ens översamvete.

– Drick kaffe nu ni som är kvar då! uppmanade Maria.

Anders Fall vände sig om inåt rummet. Mårten saft fortfarande på soffan och lekte med skägget, stum, orörlig, med undantag av högra näven, som samlade ihop skäggmassan och följde den en bit ner. Petter Olof stod på golvet, där Ola stått när han nyss talat till dem. Skenet från den lilla lamplågan, som var så stor som en tjugofemöring, föll in i hans ansikte, vilket tydligt nog präglades av tillfredsställelse. Nu slog han med några slag snusdosan mot vänstra nävens innersida, log med hela huvudet och såg på dörren:

– Ja ja! Si, det gamla är förgånget och allt är vordet nytt!

Fall kunde inte låta bli att le åt honom. Mårten rätade sig upp och gick fram till kaffebordet.
